

INFORMACJE OŚWIATOWE

Pod redakcją Jana Herczyńskiego

5

Biblioteczka Oświaty Samorządowej

INFORMACJE OŚWIATOWE

Biblioteczka Oświaty Samorządowej

Redaktor serii Jan Herczyński

Tom 1. Strategie oświatowe, pod redakcją Anthony'ego Levitasa

Tom 2. Zarządzanie oświatą, pod redakcją Mikołaja Herbsta

Tom 3. Finansowanie oświaty, pod redakcją Mikołaja Herbsta

Tom 4. Edukacja przedszkolna, pod redakcją Pawła Swianiewicza

Tom 5. Informacje oświatowe, pod redakcją Jana Herczyńskiego

Tom 6. Wskaźniki oświatowe, Jan Herczyński

Biblioteczka Oświaty Samorządowej 5

INFORMACJE OŚWIATOWE

Przygotowanie informacji o stanie realizacji
zadań oświatowych

Pod redakcją Jana Herczyńskiego

Warszawa 2012

Publikacja jest współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Publikację przygotowano w ramach projektu systemowego „Doskonalenie strategii zarządzania oświatą na poziomie regionalnym i lokalnym”, Priorytet III , Działanie 3.1, Poddziałanie 3.1.2, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt jest realizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w partnerstwie z Uniwersytetem Warszawskim.

ISBN: 978-83-917150-6-2

Publikacja rozpowszechniana bezpłatnie.

© Copyright by Ośrodek Rozwoju Edukacji
Wydanie 2 zmienione
All rights reserved

Projekt okładki i opracowanie graficzne: Andrzej Waś
Opracowanie redakcyjne: Ewa Zuberbier
Korekta: Barbara Wardein (KRA-BOX)
Skład i łamanie: Krzysztof Zieliński (KRA-BOX)
Druk i oprawa: KRA-BOX p.p.h.u. Adam Krasieńko
Ilustracja na okładce: © Copyright Dmitriy Shironosov / Shutterstock Images LLC

Wydawnictwo ICM

Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego
Uniwersytet Warszawski, ul. Pawińskiego 5a, 02-106 Warszawa
e-mail: info@icm.edu.pl

SPIS TREŚCI

Wstęp (Jan Herczyński)	11
Rozdział 1. Adresaci <i>Informacji oświatowych</i> i ich potrzeby informacyjne (Jan Herczyński)	17
1.1. Wstęp	17
1.2. Rada JST	18
1.3. Szkoły	22
1.4. Rodzice	24
1.5. Społeczeństwo obywatelskie	25
Bibliografia	28
Rozdział 2. Analiza <i>Informacji oświatowych</i> z 2009 i 2011 (Joanna Charytonowicz, Aneta Sobotka)	29
2.1. Wstęp	29
2.2. Ogólna charakterystyka	31
2.3. Analiza statystyczna tematyki <i>Informacji oświatowych</i>	35
2.4. Zakres problemowy w <i>Informacjach oświatowych</i>	45
Aneks 1. Przykłady dobrych praktyk	52
Aneks 2. Dobór próby do analizy	56
Bibliografia	59
Rozdział 3. Modele <i>Informacji o stanie realizacji zadań oświatowych</i> (Tony Levitas, Jan Herczyński)	60
3.1. Wstęp	60
3.2. Model <i>Informacji oświatowych</i> dla gmin	65
Część I. Wstęp, metryczka i mapa gminy	65
Część II. Podstawowe decyzje prawne i strategiczne	66
Część III. Demografia	67
Część IV. Sieć szkół i placówek	70
Część V. Kadra nauczycielska	81
Część VI. Warunki kształcenia i zarządzanie mieniem szkolnym	87
Część VII. Proces nauczania i wyrównywanie szans edukacyjnych	92
Część VIII. Wyniki nauczania	101
Część IX. Finansowanie oświaty	106

3.3. Model <i>Informacji oświatowych</i> dla powiatów ziemskich	115
3.4. Uwagi o <i>Informacjach oświatowych</i> dla powiatów grodzkich	128
3.5. Model <i>Informacji oświatowych</i> dla województw	131
Rozdział 4. Wykorzystanie wskaźników w <i>Informacjach oświatowych</i> (Mikołaj Herbst)	141
4.1. Wstęp	141
4.2. Bieżąca ocena lokalnych systemów oświatowych	142
4.3. Ewolucja lokalnego systemu oświatowego	144
4.4. Porównanie z innymi jednostkami samorządu	145
Rozdział 5. Proces przygotowania i prezentacji <i>Informacji oświatowych</i> (Aneta Sobotka)	148
5.1. Przygotowanie <i>Informacji oświatowych</i>	148
5.2. Prezentacja <i>Informacji oświatowych</i>	150
5.3. Reakcje na <i>Informacje oświatowe</i>	151
Podsumowanie (Jan Herczyński)	155
Załącznik. Ustawowe zadania oświatowe gmin i powiatów	159
Noty o autorach	164

SPIS TABEL

Tabela 1. Średnia liczba stron <i>Informacji oświatowych</i>	31
Tabela 2. Dane o uczniach w <i>Informacjach oświatowych</i> (%)	35
Tabela 3. Dane o kadrze w <i>Informacjach oświatowych</i> (%)	37
Tabela 4. Dane o egzaminach zewnętrznych, frekwencji i promocji w <i>Informacjach oświatowych</i> (%)	38
Tabela 5. Dane o warunkach kształcenia i wyrównywaniu szans w <i>Informacjach oświatowych</i> (%)	40
Tabela 6. Dane o dodatkowych programach edukacyjnych w <i>Informacjach oświatowych</i> (%)	41
Tabela 7. Dane finansowe w <i>Informacjach oświatowych</i> (%)	43
Tabela 8. Podejście strategiczne w <i>Informacjach oświatowych</i> (%)	45
Tabela 9. Próba JST ze względu na typ administracyjny	57
Tabela 10. Próba JST ze względu na typ funkcjonalny	58
Tabela 11. Próba JST ze względu na rozkład przestrzenny	59
Tabela 12. Metryczka gminy	65
Tabela 13. Rzeczywiste i przewidywane liczby uczniów ogółem (placówki publiczne i niepubliczne)	69
Tabela 14. Przepływy uczniów między gminami	69
Tabela 15. Liczba uczniów i wychowanków publicznych i niepublicznych przedszkoli i szkół	71
Tabela 16. Przedszkola publiczne	72
Tabela 17. Wskaźniki przedszkoli publicznych	73
Tabela 18. Stopień zaspokojenia potrzeb na miejsca wychowania przedszkolnego	74
Tabela 19. Publiczne szkoły podstawowe	74
Tabela 20. Wskaźniki publicznych szkół podstawowych	75
Tabela 21. Publiczne gimnazja	76
Tabela 22. Wskaźniki publicznych gimnazjów	76
Tabela 23. Dane i wskaźniki oświatowe w ostatnich trzech latach szkolnych	77
Tabela 24. Charakterystyka przedszkoli i szkół niepublicznych	77
Tabela 25. Organizacja transportu uczniów do szkół	78
Tabela 26. Opieka lekarska w publicznych przedszkolach i szkołach	79
Tabela 27. Przepływ uczniów szkół podstawowych oraz gimnazjów pomiędzy obwodami	80
Tabela 28. Gminna administracja oświatowa	80
Tabela 29. Kadra nauczycielska zatrudniona w przedszkolach i szkołach	82
Tabela 30. Kadra nauczycielska według stopnia awansu zawodowego	83
Tabela 31. Doskonalenie i awans zawodowy nauczycieli	83

Tabela 32. Średnia tygodniowa liczba godzin ponadwymiarowych realizowanych przez nauczycieli	84
Tabela 33. Nauczyciele bibliotekarze, psychologzy, logopedzi, pedagodzy	85
Tabela 34. Liczba realizowanych innowacji i eksperymentów pedagogicznych	85
Tabela 35. Nagrody otrzymane przez nauczycieli	86
Tabela 36. Rozwiązanie stosunku pracy (liczba nauczycieli)	87
Tabela 37. Inwestycje i remonty szkolne	89
Tabela 38. Wyposażenie przedszkoli i szkół w komputery	89
Tabela 39. Obiekty sportowe w szkołach	90
Tabela 40. Przychody gminy z tytułu wynajmu pomieszczeń przedszkoli i szkół	91
Tabela 41. Promocja uczniów	94
Tabela 42. Frekwencja w szkołach i roczne oceny klasyfikacyjne zachowania	94
Tabela 43. Współczynnik scholaryzacji brutto w gminie (w procentach)	95
Tabela 44. Tygodniowa liczba godzin zajęć pozalekcyjnych i dodatkowych	96
Tabela 45. Liczba uczniów uczestniczących w zajęciach pozalekcyjnych	96
Tabela 46. Liczba uczniów uczestniczących w zajęciach wyrównawczych, rewalidacyjnych i logopedycznych	97
Tabela 47. Tygodniowa liczba godzin pracy pedagoga, psychologa, doradcy zawodowego i bibliotekarza	98
Tabela 48. Wykorzystanie godzin na podstawie art. 42 Karty nauczyciela	98
Tabela 49. Liczba uczniów uczących się języków obcych w szkołach prowadzonych przez gminę	99
Tabela 50. Wsparcie materialne dla uczniów (liczba korzystających uczniów)	100
Tabela 51. Uczniowie z orzeczeniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych	101
Tabela 52. Średnie wyniki uczniów w egzaminach zewnętrznych	104
Tabela 53. Edukacyjna wartość dodana gimnazjów prowadzonych przez gminę	105
Tabela 54. Udział uczniów w konkursach o zasięgu ponadgminnym i w olimpiadach przedmiotowych	105
Tabela 55. Źródła środków finansowych na oświatę	108
Tabela 56. Wydatki bieżące gminy na zadania z zakresu oświaty i wychowania oraz edukacyjnej opieki wychowawczej	109
Tabela 57. Struktura całkowitych wydatków oświatowych i wydatki na ucznia w szkołach prowadzonych przez gminę	110
Tabela 58. Wydatki bieżące w przeliczeniu na jednego ucznia i na jeden oddział w przedszkolach i szkołach prowadzonych przez gminę	111
Tabela 59. Naliczona subwencja a plan finansowy szkół prowadzonych przez gminę	112
Tabela 60. Dotacje dla przedszkoli i szkół niepublicznych	112

Tabela 61. Wymagane i wypłacone średnie wynagrodzenia według stopni awansu zawodowego nauczycieli	113
Tabela 62. Wypłacone dodatki uzupełniające według stopni awansu zawodowego nauczycieli	113
Tabela 63. Wydatki na dokształcanie i doskonalenie nauczycieli	114
Tabela 64. Absolwenci gimnazjów i uczniowie klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych	116
Tabela 65. Sieć publicznych i niepublicznych szkół ogólnodostępnych	118
Tabela 66. Publiczne ogólnodostępne szkoły ponadgimnazjalne	119
Tabela 67. Wskaźniki liceów ogólnokształcących	119
Tabela 68. Dane i wskaźniki szkół publicznych w ostatnich trzech latach szkolnych	120
Tabela 69. Charakterystyka szkół niepublicznych	120
Tabela 70. Liczba orzeczeń i opinii wydanych przez zespoły orzekające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych	121
Tabela 71. Liczba orzeczeń wydanych przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne	122
Tabela 72. Funkcjonowanie poradni psychologiczno-pedagogicznych	122
Tabela 73. Działalność CKU i CKP	123
Tabela 74. Zdawalność egzaminu maturalnego w szkołach publicznych	125
Tabela 75. Średnie wyniki egzaminu maturalnego w szkołach publicznych	126
Tabela 76. Zdawalność egzaminów zawodowych w szkołach publicznych	126
Tabela 77. Wydatki bieżące i majątkowe powiatowych placówek oświatowych	128
Tabela 78. Wielkość oddziału klasowego (wartości średnie i różnicowanie)	130
Tabela 79. Formy doskonalenia nauczycieli i kursy prowadzone przez ośrodki doskonalenia nauczycieli	136
Tabela 80. Szkolenia dla nauczycieli prowadzone przez ośrodki doskonalenia nauczycieli w szkołach	136
Tabela 81. Zasoby bibliotek pedagogicznych	137
Tabela 82. Wykorzystanie zasobów bibliotek pedagogicznych	137
Tabela 83. Słuchacze i absolwenci zakładów szkolenia nauczycieli	138
Tabela 84. Zadania własne JST wg ustawy o systemie oświaty	159
Tabela 85. Niektóre zadania organizacyjne organu prowadzącego, w tym JST, według ustawy o systemie oświaty	160
Tabela 86. Zadania organu prowadzącego według ustawy Karta nauczyciela	163

WYKAZ SKRÓTÓW

BIP	Biuletyn Informacji Publicznej
CKE	Centralna Komisja Egzaminacyjna
CKP	Centrum Kształcenia Praktycznego
CKU	Centrum Kształcenia Ustawicznego
EWD	edukacyjna wartość dodana
GOPS	gminny ośrodek pomocy społecznej
JST	jednostka samorządu terytorialnego
LO	liceum ogólnokształcące
LP	liceum profilowane
MEN	Ministerstwo Edukacji Narodowej
MISTiA	Małopolski Instytut Samorządu Terytorialnego i Administracji
MOPS	miejski ośrodek pomocy społecznej
MOS	młodzieżowy ośrodek socjoterapii
MOW	młodzieżowy ośrodek wychowawczy
OECD	Europejska Organizacja Współpracy i Rozwoju (<i>Organization for Economic Co-operation and Development</i>)
OKE	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
ORE	Ośrodek Rozwoju Edukacji
PISA	Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów (<i>Programme for International Student Assessment</i>)
POKL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki UE
PPP	poradnia psychologiczno-pedagogiczna
SAS	System Analiz Samorządowych
SIO	System Informacji Oświatowej
SOSW	specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy
SOW	specjalny ośrodek wychowawczy
UE	Unia Europejska
UMK	Uniwersytet Mikołaja Kopernika
UW	Uniwersytet Warszawski
ZEAS	zespół ekonomiczno-administracyjny szkół
ZSZ	zasadnicza szkoła zawodowa

Nowelizacja ustawy o systemie oświaty (ustawa z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw) nałożyła na władze wykonawcze wszystkich jednostek samorządu terytorialnego w Polsce (gmin, powiatów i województw) obowiązek corocznego składania swoim radom *Informacji o stanie realizacji zadań oświatowych* (nazywanych dalej *Informacjami oświatowymi*). Ustęp 4 art. 5a ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, nakładający na nie ten obowiązek, ma następujące brzmienie:

„Organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego, w terminie do dnia 31 października, przedstawia organowi stanowiącemu jednostki samorządu terytorialnego informację o stanie realizacji zadań oświatowych tej jednostki za poprzedni rok szkolny, w tym o wynikach sprawdzianu i egzaminów, o których mowa w art. 9 ust. 1 pkt 1, 2 i 3 lit. b) – f), w szkołach tych typów, których prowadzenie należy do zadań własnych jednostki samorządu terytorialnego”.

Ustawodawca pozostawił samorządom swobodę wyboru postaci, formatu i objętości, a także zakresu tematycznego *Informacji oświatowych*. Mogą one mieć postać zarówno oddzielnego dokumentu, jak i ustnej relacji dla rady. Obowiązkową pozycją *Informacji oświatowej* są wyniki uczniowskich testów i egzaminów organizowanych przez Centralną Komisję Egzaminacyjną (CKE), bez konieczności ich porównywania ze średnimi wynikami krajowymi i regionalnymi. Podejście to jest zgodne z konstytucyjną niezależnością gmin i powiatów i respektuje autonomię jednostek samorządu terytorialnego (JST) w zakresie realizacji oraz sprawozdawania zadań własnych, do których należy oświata.

W warunkach daleko posuniętej decentralizacji oświaty i autonomii JST nie może dziwić niezwykła różnorodność *Informacji oświatowych* przygotowanych w 2009 roku.

- Objętość dokumentów waha się od 1 do 200 stron.
- Samorządy nadały im różną postać: dokumentu drukowanego przedstawionego radzie, multimedialnej prezentacji lub ustnego sprawozdania na posiedzeniu rady; tylko niektóre zostały zamieszczone na stronach internetowych danej jednostki samorządu terytorialnego.
- Tematyka *Informacji oświatowych* jest bardzo różnorodna.
- Zakres szczegółowości przedstawianych informacji waha się od danych dotyczących poszczególnych oddziałów klasowych, poprzez uśrednione dane na poziomie szkół i placówek oświatowych, aż do danych uśrednionych dla typów szkół i placówek.

Wymóg ustawy o corocznym informowaniu rady JST i lokalnej społeczności o stanie realizacji zadań oświatowych może się stać kolejnym obowiązkiem samorządu niechętnie realizowanym (tylko w celu spełnienia wymagań), ale *Informacje oświatowe* mogą się stać świadomie stosowanym narzędziem zarządzania. Oto podstawowe cele, którym mogłyby służyć dobrze przygotowane i odpowiednio udostępnione publicznie *Informacje oświatowe*.

- **Prowadzenie dialogu społecznego.** *Informacje oświatowe* mogą być bardzo silnym impulsem do poważnej dyskusji o celach oświatowych samorządu, o poniesionych kosztach i osiągniętych rezultatach. Dyskusja ta wymaga, aby władze wykonawcze samorządu dzieliły się ze wszystkimi zainteresowanymi swoim doświadczeniem w zarządzaniu oświatą i kierowaniu szkołami, wiedzą na temat osiągnięć i trudności lokalnej oświaty, a także swoimi zamierzeniami. W wielu krajach taka dyskusja staje się punktem wyjścia podnoszenia poziomu oświaty i rozwiązywania jej problemów, zgodnie z możliwościami organu prowadzącego szkoły oraz z potrzebami uczniów i szkół.
- **Pogłębiona analiza wyzwań.** W procesie zbierania danych, ich analizy i wyboru do umieszczenia w *Informacjach oświatowych* samorząd może dokonać krytycznego przeglądu funkcjonowania prowadzonych przez siebie szkół i placówek oświatowych. Szczególnego znaczenia nabiera w tym kontekście etap zbierania danych ze szkół i placówek, który powinien tak-

że objąć ich omówienie z dyrektorami tych placówek w celu wspólnego określenia osiągnięć i problemów.

- **Wsparcie procesu tworzenia i wdrażania strategii oświatowych.** Odpowiedni wybór danych, wskaźników i komentarzy w *Informacjach oświatowych* może pomóc przygotować społeczność lokalną oraz szkoły do prac nad strategią oświatową. *Informacje* są też dobrą podstawą do dyskusji na temat priorytetów oświatowych zapisanych w strategii oświatowej samorządu. Być może najbardziej owocne będzie wykorzystanie *Informacji* do kontroli jej wdrażania – poprzez wskazanie w nich celów strategicznych i operacyjnych, a także zmian najważniejszych wskaźników użytych do śledzenia postępu (problemy lokalnych strategii oświatowych są tematem tomu 1 Biblioteczki Oświaty Samorządowej).
- **Prezentacja najważniejszych osiągnięć lokalnej oświaty.** Społeczny konsensus należy budować nie tylko wokół wyzwań i problemów, ale także wokół sukcesów i osiągnięć. Dotyczy to zwłaszcza tych gmin, powiatów i województw, które prowadziły własną, określoną politykę oświatową przez wiele lat i są dumne z osiągniętych rezultatów. Może to dotyczyć na przykład specyficznych sposobów zarządzania lub finansowania oświaty, własnego podejścia do kwestii doskonalenia nauczycieli, monitorowania umiejętności uczniów bądź pracy szkoły, wdrażania budżetu zadaniowego bądź kontroli zarządczej (wszystkie te zagadnienia są omówione w tomie 2 i 3 Biblioteczki Oświaty Samorządowej). Poprzez podkreślenie specyfiki własnej polityki oświatowej i osiągniętych efektów samorząd buduje konsensus społeczny wokół oświaty i wzmacnia zaangażowanie dyrektorów, nauczycieli, administracji samorządowej oraz wszystkich zainteresowanych procesem reformowania lokalnego systemu oświaty.

W Polsce dyskusja o problemach zarządzania oświatą jest szczególnie potrzebna, gdyż nasza edukacja jest zdecentralizowana w stopniu rzadko spotykanym w innych krajach rozwiniętych. Oznacza to, że zarówno warunki prowadzenia szkół, jak i lokalne strategie dotyczące funkcjonowania sieci są w Polsce bardzo zróżnicowane. W swoim raporcie z 2000 r. o polskiej statystyce oświatowej Stephen M. Barro ujął to następująco: „Decentralizacja pociąga za sobą zróżnicowanie – czyli większe i bardziej wielowymiarowe różnice w wielu aspektach systemu oświaty, niż to było dotychczas w Polsce: różnice poziomu nakładów i zatrudnienia; zróżnicowanie regionalne; różnice między miastem i wsią, gminami większymi i mniejszymi, bogatszymi i uboższymi; różnice

między gminami i powiatami; a także różnice dzielące poszczególne szkoły¹”. Ta otwartość na eksperymenty i poszukiwanie rozwiązań najlepiej pasujących do lokalnych warunków jest wielką siłą naszej oświaty, gdyż pozwala na stosowanie różnych podejść i strategii — od systemów bonowych promujących konkurencję pomiędzy szkołami do systemów współpracy i współdecydowania. Potrzebujemy więc porównywalnej informacji i otwartych dyskusji, aby samorządy mogły się uczyć od siebie nawzajem, oceniać doświadczenia i decydować o przydatności konkretnych rozwiązań we własnych warunkach. Innymi słowy, chociaż decentralizacja zawsze prowadzi do zróżnicowania, jej rzeczywista siła polega na tym, że krytyczna refleksja i pogłębiona dyskusja, z wykorzystaniem porównywalnych wskaźników, mogą pomóc wszystkim samorządom podnieść poziom swoich szkół i placówek.

Wprowadzenie ustawowego obowiązku informowania rad JST o stanie realizacji zadań oświatowych nie odbyło się bez echa. Reakcja M. Sielatyckiego w miesięczniku „Dyrektor Szkoły” (z 2009 r.) była wręcz entuzjastyczna: omówił *Informacje oświatowe* w kontekście „integralnego systemu informacji zwrotnej o rozwoju polskiej edukacji”², obok raportów szkolnych (tworzonych przez organa nadzoru i przez same szkoły), społecznych (organizacje pozarządowe, instytuty badawcze), krajowych (MEN, CKE, IBE) i międzynarodowych (UE, OECD³), wskazując, że wszystkie powinny stać się podstawą do poważnych dyskusji o stanie oświaty, na szczeblu lokalnym, regionalnym, a także krajowym.

Analiza wybranych *Informacji oświatowych* przygotowanych przez samorządy w 2009 i 2011 r. pokazuje, że nie wszystkie z oczekiwań Sielatyckiego spełniły się (zob. rozdział 2). Trafnie jednak przewidział on niektóre zagrożenia, na przykład brak opracowań podsumowujących wnioski i ustalenia raportów na poziomie regionalnym i krajowym. To ostatnie zjawisko Sielatycki nazywa „efektem rozbitego lustra, w którym mamy wiele odbić, ale żadnego wspólnego obrazu”⁴.

Aby w przyszłości uniknąć „efektu rozbitego lustra”, należałoby się postużyć wspólnym dla JST standardowym zestawem podstawowych wskaźników oświatowych i wspólnym formatem *Informacji oświatowych*. Pierwsze próby ich przygotowania zostały podjęte niezależnie przez różne środowiska. Oddzielne

1 S.M. Barro *Pieniądze, nauczyciele i uczniowie. Ocena polskiej statystyki finansowania oświaty oraz statystyki uczniów i zatrudnienia w systemie oświaty*, MEN 2000.

2 M. Sielatycki, *Samorządowe raporty o stanie oświaty – co nam mogą dać nowe okulary do oglądu polskiej edukacji?*, „Dyrektor Szkoły” 2009 nr 10.

3 *Education at a Glance, Paryż 2011 r.* www.oecd.org/edu/eag2011.

4 M. Sielatycki, tamże

listy niezbędnych tematów, które mogą się pojawić w *Informacjach*, dostępne są już od 2009 r. na internetowych portalach oświatowych.

Propozycja ustalenia standardów, wskaźników i formatów jest najważniejszym celem niniejszej publikacji. Dwie główne myśli przyświecały naszej pracy. Po pierwsze, uważamy, że sprawą zasadniczą jest, aby samorządy podawały w swoich *Informacjach oświatowych* nie tylko dane statystyczne i finansowe, ale wykorzystywały także wskaźniki oświatowe. Dane o lokalnych systemach oświatowych, takie jak liczba uczniów i oddziałów klasowych oraz wydatki na szkoły, odzwierciedlają ważne aspekty stanu faktycznego. Dopiero jednak wskaźniki, takie jak średnia wielkość oddziału szkolnego albo średnie wydatki w przeliczeniu na jednego ucznia i na jeden oddział, ilustrują politykę oświatową JST i pozwalają na dokonywanie niezbędnych porównań. Z tego powodu, omawiając model gminnej i powiatowej *Informacji oświatowej* (rozdział 3), wszystkie proponowane dane statystyczne przedstawiamy razem z odpowiednimi wskaźnikami.

Kluczowym elementem tego podejścia jest także proponowany przez nas zestaw *podstawowych wskaźników odniesienia* (zob. rozdział 5 oraz tom 6 Biblioteczki Oświaty Samorządowej). Są to wskaźniki oświatowe, które wykorzystując dostępne ogólnokrajowe bazy danych, przede wszystkim System Informacji Oświatowej (SIO), można obliczyć dla całego kraju oraz dla różnych poziomów agregacji, w tym na poziomie regionalnym. Wskaźniki oświatowe pozwolą JST porównać różne aspekty lokalnych systemów oświatowych. Oczywiście zakres dostępnych wskaźników odniesienia jest ograniczony dostępnością szczegółowych danych oświatowych.

Drugim przyjętym przez nas zasadniczym kierunkiem myślenia jest rozwijanie dyskusji na tematy oświatowe na szczeblu lokalnym. Chcemy pomóc samorządom, proponując formaty i wskaźniki do zastosowania w przygotowywanych *Informacjach oświatowych*, a jednocześnie chcemy zachęcić szkoły i ich dyrektorów, rodziców, a także organizacje pozarządowe, do uważnej lektury *Informacji* przygotowanych przez JST i do podjęcia dyskusji. Mamy nadzieję, że dostępność wskaźników oświatowych w przyszłości będzie sprzyjać większemu zainteresowaniu i rozbudzaniu oczekiwań wszystkich adresatów *Informacji oświatowych*.

W tym kontekście szczególnie istotnym tematem dialogu jest wdrażanie samorządowych strategii oświatowych (bądź oświatowych rozdziałów strategii rozwoju JST; zob. też tom 1 Biblioteczki Oświaty Samorządowej). Coroczne *Informacje oświatowe* są dobrą okazją do podsumowania postępu we wdrażaniu

strategii i omówienia ewentualnej konieczności jej zmiany. Wskaźniki oświatowe mogą być bardzo przydatne do prowadzenia tej dyskusji.

W rozdziale 1 omawiamy zróżnicowane potrzeby informacyjne różnych adresatów *Informacji oświatowych*. Rozdział 2 jest poświęcony analizie *Informacji* przygotowanych przez JST w 2009 r. i 2011 r., a więc pierwszych i ostatnich. Najobszerniejszy rozdział 3 zawiera trzy modele informacji o stanie realizacji zadań oświatowych model gminny, powiatowy i wojewódzki. W rozdziale 4 omawiamy możliwości wykorzystania wskaźników oświatowych. Rozdział ostatni opisuje proces przygotowania *Informacji oświatowych*. Załącznik zawiera listę ustawowych zadań oświatowych JST.

* * *

Niniejszy tom Biblioteczki Oświaty Samorządowej jest drugim, rozszerzonym i poprawionym wydaniem książki *Przygotowanie Informacji o stanie realizacji zadań oświatowych. Propozycje dla jednostek samorządu terytorialnego*, wydanej w 2011 r. nakładem Wydawnictwa ICM w ramach projektu systemowego *Doskonalenie strategii zarządzania oświatą na poziomie regionalnym i lokalnym*. Wykorzystaliśmy liczne pytania, uwagi i sugestie samorządowców, zarówno współpracujących z nami, jak i spotkanych na licznych seminariach i konferencjach, a także ankietę na temat pierwszego wydania, umieszczoną na stronie internetowej Ośrodka Rozwoju Edukacji. Część materiałów z pierwszego wydania dotycząca wskaźników oświatowych weszła do tomu 6 Biblioteczki Oświaty Samorządowej.

ADRESACI *INFORMACJI*
OŚWIATOWYCH I ICH
POTRZEBY INFORMACYJNE

1.1. Wstęp

Realizacja zadań oświatowych przez jednostki samorządu terytorialnego nie odbywa się w społecznej próżni. Przeciwnie, działania samorządów są bacznie obserwowane przez liczne środowiska, instytucje i grupy interesariuszy, z których każdy ma swoje oczekiwania. Oczekiwania wobec oświaty formułują rodzice, organy nadzoru pedagogicznego, dyrektorzy szkół, nauczyciele i ich związki zawodowe, także organizacje pozarządowe oraz media lokalne i krajowe. Oświata zajmuje poważne miejsce w budżecie JST zarówno po stronie dochodów, jak i wydatków, więc z natury rzeczy koncentruje na sobie uwagę radnych oraz podatników. Większość obywateli posyła dzieci do szkoły, więc jest szczególnie zainteresowana poziomem nauki i zapewnieniem bezpieczeństwa na jej terenie. Każdy obywatel uczęszczał kiedyś do szkoły, dlatego ma prawo czuć się ekspertem w tej dziedzinie.

Oczywiście zainteresowanie lokalnymi systemami oświaty nie ma wyłącznie charakteru życzliwej troski. Łatwiej dowiedzieć się o konfliktach niż o sukcesach. Lokalne media i „wieść gminna” częściej wyrażają krytykę niż uznanie. Zabiegani rodzice chętniej angażują się w obronę interesów swoich dzieci niż w konstruktywną współpracę ze szkołą. Nauczyciele oczekują stabilnej i dobrze opłacanej pracy, a radni szukają oszczędności budżetowych. Krążące po Internecie filmy rzadko ukazują szkołę w pochlebnym świetle. To wszystko sprawia, że dyskusja o stanie oświaty w danej gminie czy powiecie nie jest łatwa, a umiejętność społecznej komunikacji wójta, burmistrza, prezidenta

i starosty ma w tej dyskusji istotne znaczenie, zwłaszcza w okresie wyborów samorządowych.

Samorząd powinien inicjować dyskusję o oświacie nie tylko w okresie przedwyborczym i nie tylko w celu przeciwdziałania plotkom i domniemanym skandalom. Rozmowa na temat priorytetów oświatowych oraz trudności napotykanych przy ich realizacji jest potrzebna przede wszystkim dlatego, że wypracowanie i wdrożenie skutecznej strategii rozwoju oświaty jest zadaniem niełatwym. Samorządy potrzebują informacji z różnych środowisk, powinny brać pod uwagę zróżnicowane potrzeby i obawy, negocjować sposoby rozwiązywania konfliktów i radzenia sobie z problemami. Proponowane rozwiązania powinny być uzasadnione rzetelną analizą stanu faktycznego, zwłaszcza kierunków zmian w ostatnich latach, i uwzględniać rzeczywiste problemy lokalnej społeczności.

Informacje o stanie realizacji zadań oświatowych mogą się stać ważnym elementem tej dyskusji. Pokazanie zakresu wyzwań stojących przed lokalnym systemem oświaty, przyjętej strategii wobec tych wyzwań i podjętych działań jest jednocześnie zaproszeniem wszystkich zainteresowanych środowisk do rozmowy i wymiany doświadczeń. Jednostki samorządu terytorialnego mają pełny dostęp do danych o szkołach, więc przygotowując *Informacje*, mogą nadawać ton i kierunek publicznym debatom. W tym celu *Informacje oświatowe* powinny zawierać przemyślany i umiejętnie przedstawiony zakres danych z odpowiednio dobranymi komentarzami. Tylko zaspokajając rzeczywiste potrzeby informacyjne na swoim terenie, samorząd może liczyć na to, że dyskusja o stanie realizacji zadań oświatowych okaże się konstruktywna i pomocna.

O specyfice lokalnych potrzeb informacyjnych najwygodniej jest myśleć, rozważając różne grupy osób zainteresowanych oświatą oraz zakresy informacji i danych, które mogą być dla nich najbardziej przydatne. Dlatego zostaną tutaj kolejno omówione potrzeby informacyjne rad gmin i powiatów, szkół i ich dyrektorów, rodziców, a także społeczeństwa obywatelskiego (w tym mediów i organizacji pozarządowych).

1.2. Rada JST

Z punktu widzenia rady gminy, miasta lub powiatu najważniejszym problemem jest sposób wykorzystania środków budżetowych przeznaczonych na oświatę. Z różnych badań wynika, że subwencja oświatowa otrzymywana przez samorządy pokrywa tylko część wydatków oświatowych JST. Przeznaczanie na realizację zadań oświatowych środków pochodzących z innych źródeł niż sub-

wencja oświatowa jest dla jednostek samorządu poważnym wysiłkiem budżetowym. Stąd wynikają dwa najważniejsze zadania – efektywne wykorzystanie środków budżetowych oraz osiągnięcie jak najlepszych rezultatów.

Do oceny efektywności lokalnego systemu oświaty konieczna jest analiza najważniejszych wskaźników efektywności, a mianowicie średniej wielkości szkoły i oddziału klasowego oraz liczby uczniów przypadających na jednego nauczyciela (w przeliczeniu na pełny etat). Małe szkoły z niewielkimi oddziałami szkolnymi są szczególnie kosztowne pod względem wydatków w przeliczeniu na jednego ucznia, nawet jeśli pełny budżet szkoły (plan finansowy) jest stosunkowo niewielki w porównaniu ze szkołami większymi. Mała liczba uczniów przypadających na jednego nauczyciela oznacza, że wykorzystanie czasu pracy tego nauczyciela jest nieefektywne. Ważne są także średnie wydatki w przeliczeniu na jednego ucznia i na jeden oddział. Zwłaszcza ten ostatni wskaźnik jest często zaniebdywany przy analizie finansowej szkół, chociaż efektywnie opisuje on wysiłek finansowy związany z nauczaniem (wydatki w przeliczeniu na jednego ucznia w znacznym stopniu zależą od średniej wielkości oddziału klasowego). Ponieważ nauczanie lekcyjne jest jednym z najważniejszych zadań szkoły, warto także obliczać wydatki bieżące szkół w przeliczeniu na jedną godzinę lekcyjną w tygodniowym planie lekcji. Ten wskaźnik pokaże efektywny koszt jednej godziny lekcyjnej (w rozliczeniu tygodniowym).

Analiza tych wskaźników wymaga dwóch rodzajów porównań:

Porównanie wskaźników danej JST w ciągu ostatnich paru lat. Pozwoli ono, na podstawie uwidocznionych trendów, sprawdzić, czy efektywność utrzymuje się na stałym poziomie. Szczególnie ciekawa może się okazać ocena wpływu trudnych decyzji zarządczych, dotyczących konsolidacji sieci szkolnej bądź konsolidacji oddziałów wewnątrz szkoły, na wskaźniki efektywnościowe. Może się także zdarzyć, że wysiłek konsolidacyjny nie przynosi poprawy efektywności, i wówczas przyczyny tego zjawiska będą wymagać specjalnej uwagi JST.

Porównanie wskaźników między JST tego samego typu oraz wskaźników JST z krajowymi. Jest ono szczególnie istotne dla szkół i placówek, które w danej jednostce samorządu występują jednorazowo. Jeśli gmina prowadzi tylko jedno gimnazjum, albo powiat prowadzi tylko jedną szkołę specjalną danego typu lub tylko jedno liceum z klasami integracyjnymi, to ocena efektywności tej placówki bez wykorzystania wskaźników odniesienia jest zadaniem trudnym.

Drugim ważnym obrazem z punktu widzenia rady JST są wyniki osiągnięte przez uczniów. Liczą się oczywiście wyniki indywidualne, takie jak wybitne osiągnięcia sportowe lub zwycięstwo w olimpiadach przedmiotowych. Jednak

najważniejszy w tej dziedzinie jest ogólny, średni poziom absolwentów, który trudno jest wiarygodnie ocenić. Podstawowym źródłem porównywalnych wyników uczniów jest system egzaminów zewnętrznych, organizowany przez CKE: sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego oraz egzaminów zawodowych. Bez wątplenia wyniki testów są najlepszym dostępnym w Polsce, niezależnym od szkoły i powszechnym miernikiem umiejętności uczniów. Jednostki samorządu w *Informacjach oświatowych* powinny podawać nie tylko średnie wyniki uczniów w swoich szkołach, ale także odnosić je do średnich krajowych i wojewódzkich.

Wyniki egzaminów zewnętrznych są obiektywnym, ale dość wybiórczym miernikiem umiejętności uczniów, a więc nie są pozbawione wad. Po pierwsze, testy nie są sprawdzianem wielu ważnych umiejętności, których szkoła powinna uczyć. Chcielibyśmy, aby nasze szkoły uczyły zaangażowanych, świadomych i tolerancyjnych obywateli, którzy doceniają sztuki piękne i naukę, szanują siebie i innych, chronią środowisko naturalne, są zdrowi i sprawni fizycznie. Powinni się też uczyć umiejętności takich, jak praca w grupie, samodzielna nauka, zaradność w niesprzyjających okolicznościach. Te obszary pracy szkoły nie podlegają testowaniu, a wiadomo z doświadczeń krajów stosujących testy od dawna i na szeroką skalę, że szkoły mają pokusę, aby uczyć pod kątem testów⁵, a organy prowadzące, aby koncentrować środki i zasoby szkół na przedmiotach poddawanych testom.

Po drugie, jedną z najważniejszych funkcji szkoły jest wspieranie rozwoju uczniów pochodzących ze środowisk zaniedbanych pod względem edukacyjnym. Tutaj obiektywne testy odgrywają bardzo ważną funkcję, pozwalając na kontrolowanie postępu tych uczniów. Nie mogą jednak posłużyć bezpośrednio do oceny pracy nauczycieli. Wyniki uzyskiwane przez uczniów odzwierciedlają bowiem liczne uwarunkowania, w tym zwłaszcza wykształcenie rodziców i zasoby rodzinne, i tylko w pewnym zakresie zależą od pracy szkoły. Po trzecie wreszcie, wyniki testów z różnych lat nie zawsze są porównywalne ze względu na różny poziom trudności zadań.

Analiza edukacyjnej wartości dodanej (EWD) jest bardziej użyteczna, gdyż pozwala ocenić względny postęp osiągnięty przez uczniów, na co szkoły mają znacznie większy wpływ. EWD jest obliczana dla wszystkich gimnazjów, liceów i techników w Polsce, według przyjętej i publicznie opisanej metodologii. Wyniki EWD są dostępne na portalu internetowym⁶. Jednak metodologia EWD

5 Na przykład D. Ravitch, *The Death and Life of the Great American School System*, Basic Books, New York 2010.

6 Zob. www.ewd.edu.pl.

jest nadal w fazie rozwoju i doskonalenia, a jej ustaleń nie należy bezkrytycznie używać do oceny pracy szkół.

Te ograniczenia systemu egzaminów zewnętrznych powodują, że wyniki testów nie powinny być jedynym ani nawet podstawowym wskaźnikiem oceny poziomu pracy szkół i efektywności lokalnego systemu oświaty. Samorządy powinny wykorzystywać dodatkowe informacje o pracy szkół, pochodzące spoza systemu egzaminów zewnętrznych. Wymienimy najważniejsze z nich.

- **Raporty z ewaluacji zewnętrznej szkół.** Dostępne dla coraz większej liczby szkół, te pogłębione raporty, obejmujące wiele dziedzin funkcjonowania szkoły, mają szansę stać się zupełnie odmienną od dotychczas dostępnych, jakościową informacją o szkołach. Na razie jednak ewaluacja zewnętrzna objęła niewielką liczbę szkół, a same raporty mają bardzo różną jakość, od bardzo wnikliwych i pożytecznych do dość rutynowych i nieciekawych. Niewątpliwie jest to w polskiej edukacji zupełnie nowe doświadczenie i samorządy powinny pilnie się na nim uczyć.
- **Frekwencja.** Jest to jeden z bardzo czułych wskaźników jakości pracy szkoły. Jeśli atmosfera pracy w szkole jest niedobra, nauczyciele nie cieszą się zaufaniem rodziców, uczniowie boją się niektórych pedagogów, to frekwencja zwykle szybko się obniża. I odwrotnie, uczniowie chętniej przychodzą do szkoły, w której czują się dowartościowani i w której nie mają poczucia marnowania czasu. Frekwencja jest bardzo przydatnym miernikiem jakości pracy szkoły również dlatego, że nie zależy od postawy konkretnego nauczyciela, ale od pracy całego zespołu nauczycielskiego. Badania naukowe wykazują, że nawet niewielkie procentowe różnice frekwencji między szkołami precyzyjnie wskazują na istnienie problemów w placówkach oświatowych⁷.
- **Promocje do klas (semestrów) programowo wyższych i drugoroczność.** Drugoroczność ma zarówno aspekt społeczny (naznaczenie uczniów niepromowanych), jak i edukacyjny (niedostateczne wsparcie dla uczniów potrzebujących pomocy). Duże różnice poziomu drugoroczności między szkołami tego samego typu (szkołami podstawowymi lub gimnazjami) mogą wskazywać na ukryte trudności pewnych szkół. Warto podkreślić, że występowanie drugoroczności w jakiejś szkole może również świadczyć o tym, że nauczyciele stawiają uczniom nieadekwatne wymagania.

7 A.S. Bryk [et al.], *Organizing Schools for Improvement: Lessons from Chicago*, 2010; J.E. Cohen, D.E. Bloom, *Educating All the Children: A Global Agenda*, MIT Press, Boston 2006.

- **Przepływy uczniów między obwodami szkolnymi.** Zgodnie z ustawą o systemie oświaty, każda szkoła podstawowa i gimnazjum prowadzone przez gminę mają obowiązek przyjąć wszystkie dzieci zamieszkałe na terenie ich obwodu szkolnego. Obecnie z powodu niżu demograficznego wiele szkół ma wolne miejsca i chętnie przyjmuje uczniów spoza swoich obwodów, co zdarza się często zwłaszcza w miastach. Dlatego dla gminy wiedza o tym, do których szkół przychodzą uczniowie i z których szkół odchodzą, ma ogromne znaczenie. Przepływy uczniów między obwodami szkolnymi mogą wynikać z tradycji („zawsze z naszej ulicy chodziliśmy do tej szkoły”) bądź z łatwiejszego dojazdu, mogą także wskazywać na nieracjonalny układ obwodów szkolnych na terenie gminy. Nie można też wykluczyć, że kryje się za nimi również pozytywna lub negatywna opinia o konkretnych szkołach wyrażona przez rodziców.

Te cztery przykłady pokazują, że samorzady dysponują stosunkowo obszerną wiedzą o funkcjonowaniu szkół i są w stanie oceniać efekty nakładów budżetowych na oświatę na podstawie wielu danych i wskaźników, nie tylko tych przygotowanych przez CKE.

1.3. Szkoły

Dialog między jednostkami samorządu terytorialnego i prowadzonymi przez nie szkołami to jeden z kluczowych elementów decentralizacji polskiej oświaty. Oczywiście organy prowadzące mają decydujący wpływ na wybór dyrektora szkoły, do ich obowiązków należy zatwierdzenie co roku w maju (po dokonaniu wcześniejszej analizy) arkusza organizacyjnego szkoły, i co roku w grudniu ustalenie planu finansowego szkoły na kolejny rok budżetowy, a więc podejmują najważniejsze decyzje o funkcjonowaniu placówek oświatowych. Jednak z doświadczeń decentralizacji, a także z licznych badań naukowych (w tym opartych na międzynarodowych badaniach PISA) wynika, że najlepsze szkoły to placówki z silną pozycją dyrektora, posiadające autonomię i umiejące ją w twórczy sposób wykorzystać.

Informacje oświatowe mogą się stać ważną częścią tego dialogu. Najważniejsze informacje z punktu widzenia szkoły dotyczą wizji dalszego jej funkcjonowania w lokalnym systemie oświaty (stabilność lub plany konsolidacji sieci, zmiany profilu, wzmocnienie kadrowe szkół), a także planów inwestycyjnych i remontowych, materialnych warunków prowadzenia nauki oraz nakładów

finansowych na szkoły. Dyrektorzy chcą wiedzieć, że ich uczniowie (a także nauczyciele i inni pracownicy) są traktowani przez organ prowadzący nie gorzej niż uczniowie innych szkół. Wynika stąd, że dla dyrektorów ważne są dane dotyczące poszczególnych szkół (nie tylko całej sieci szkół). Wszelkie istotne różnice w poziomie zatrudnienia zarówno pracowników pedagogicznych, jak i niepedagogicznych powinny być przekonująco i jasno uzasadnione.

Szkołom, zwłaszcza ich dyrektorom, poza nakładami na szkoły (w przeliczeniu na jednego ucznia i na jeden oddział klasowy), potrzebne są informacje na następujące tematy:

- Przeprowadzone i przygotowywane zmiany sieci. Konsolidacja szkół, zmiany profili nauczania zawodowego, przekształcenia wewnątrz zespołów szkół.
- Poziom zatrudnienia kadry nauczycielskiej, psychologów, pedagogów, logopedów, a także pracowników administracji oraz obsługi (w celu zachowania porównywalności najlepiej w przeliczeniu na jeden oddział i na jednego ucznia, albo odwrotnie, liczba uczniów lub oddziałów w przeliczeniu na jednego pracownika).
- Podział nauczycieli ze względu na staż pracy, w tym przede wszystkim staż pracy w oświacie.
- Awans zawodowy nauczycieli oraz doskonalenie nauczycieli, zwłaszcza pod kątem nakładów finansowych samorządu.
- Wykorzystanie przez szkoły godzin do dyspozycji dyrektora wynikających z Karty nauczyciela (art. 42) oraz innych dodatkowych programów edukacyjnych, w tym dla uczniów o specjalnych potrzebach (zarówno uczniów zdolnych, jak i zagrożonych).
- Liczba uczestników zajęć pozalekcyjnych, a także typy tych zajęć. Ważny jest także udział uczniów w zajęciach pozaszkolnych organizowanych na terenie jednostki samorządu i przez nią finansowanych.
- Warunki materialne prowadzenia nauki: zmianowość w szkole, dostępność pracowni przedmiotowych i sal gimnastycznych, wyposażenie szkoły w pomoce szkolne, liczba uczniów w przeliczeniu na jeden komputer (zwłaszcza z dostępem do Internetu), dostępność i liczba woluminów w bibliotece szkolnej, posiłki szkolne itp.
- Opieka medyczna w szkołach i poza szkołami, w tym badania profilaktyczne, dostępność pielęgniarki i lekarza, gabinety medyczne, gabinety stomatologiczne.
- Dopuszczenie szkół w ostatnich latach, w tym zakup nowych mebli, sprzętu sportowego, komputerów, tablic interaktywnych itp.

- Remonty oraz inwestycje szkolne przeprowadzone w ostatnich latach i planowane na przyszły rok budżetowy.
- Udział w projektach krajowych i międzynarodowych, w tym wymiany uczniów, wprowadzanie nowych metod lub programów nauczania itp.

Wiele polskich samorządów prowadzi aktywną politykę wyrównywania szans młodzieży pochodzącej ze środowisk zaniedbanych pod względem edukacyjnym. Polityka ta może obejmować dodatkowe zajęcia dla pewnych grup młodzieży, zatrudnianie dodatkowych pracowników szkoły, takich jak psycholodzy lub logopedzi, stypendia dla wyrównania szans edukacyjnych, celowe utrzymywanie mniejszych oddziałów szkolnych, preferencje inwestycyjne, dodatkowe nakłady na zajęcia sportowe lub na integrację uczniów. Szczególnie istotne są systemy wspierania uczniów uzdolnionych i wyróżniających się, a także polityka wyrównywania deficytów edukacyjnych (indywidualizacja nauczania). Zasady polityki wyrównywania szans są bardzo ważne dla wszystkich dyrektorów i powinny być omówione w *Informacjach oświatowych*.

1.4. Rodzice

Potrzeby informacyjne rodziców uczniów są częściowo zbieżne z potrzebami rady samorządu (w zakresie danych potrzebnych przy wyborze szkoły dla dziecka, takich jak wyniki nauczania), a także z potrzebami dyrektorów szkół (w zakresie danych umożliwiających monitorowanie, jak JST traktuje szkołę, do której uczęszcza dziecko, na przykład jak ją wyposaża). Te potrzeby, zbieżne z wymienionymi wcześniej, nie będą powtórnie omawiane. Podamy natomiast informacje szczególnie ważne dla rodziców, ponieważ bezpośrednio dotyczące ich dzieci.

- **Poziom bezpieczeństwa w szkołach.** Na ogół organy prowadzące niechętnie wypowiadają się o problemach związanych z bezpieczeństwem, takich jak ryzykowne zachowania, sprzedaż i zażywanie narkotyków, przemoc wobec kolegów i nauczycieli, przymuszanie młodszych uczniów do pewnych zachowań, kradzieże, interwencje policji na terenie szkoły, prostytutka. Z drugiej strony część zapobiegawczych działań szkół, jak na przykład zakładanie kamer monitorujących w budynkach szkolnych lub wymóg, żeby uczniowie nosili mundurki, spotyka się z niechęcią. Bezpieczeństwo jest bez wątpienia tematem trudnym, jednak całkowite unikanie go w *Informacjach oświatowych*

należy uznać za błąd. Jednym ze sposobów mówienia o problemach bezpieczeństwa jest ankietowanie uczniów. Musi być jednak organizowane ostrożnie i obejmować jednocześnie wszystkie szkoły prowadzone przez JST, co umożliwi porównanie danych. Najlepszym wykonawcą takich badań jest nie sama JST, a raczej współpracująca z samorządem organizacja pozarządowa.

- **Atmosfera w szkole** jest bardzo silnie związana z poczuciem bezpieczeństwa, ale obejmuje także stosunek nauczycieli i dyrekcji do uczniów. Wiele szkół chlubi się dobrą atmosferą i jest to niewątpliwie cecha, która dodaje szkole atrakcyjności. Gmina i powiat mogą uzyskać na ten temat sporo informacji z uczniowskich ankiet. Dane o kwestiach bezpieczeństwa, jak i atmosferze w szkole mogą być zdobywane łącznie.
- **Dodatkowe zajęcia, w tym pozalekcyjne.** Dostępność, charakter i sposób prowadzenia zajęć pozalekcyjnych są bardzo ważnym czynnikiem oceny szkoły przez rodziców, zwłaszcza rodziców wykształconych, mających duże aspiracje edukacyjne wobec swoich dzieci.
- **Oddziały integracyjne w szkołach ogólnodostępnych.** Informacja o tym, czy szkoła prowadzi oddziały integracyjne, jest coraz ważniejsza dla rodziców. Dla dzieci kontakt z koleżankami i kolegami o specjalnych potrzebach edukacyjnych może być ważnym pozytywnym doświadczeniem.

Warto dodać, że ogólny poziom zaangażowania rodziców w sprawy szkoły jest w Polsce niski; rodzice rzadko uważają się za partnerów szkoły i nauczycieli w procesie wychowywania swoich dzieci. Zwykle ograniczają się do dopilnowania, żeby dzieci uczęszczały do szkoły. Tymczasem wiele badań wskazuje, że współpraca rodziców z nauczycielami i aktywny udział w pracy szkoły zwiększa jej skuteczność i efektywność. Dlatego, naszym zdaniem, *Informacje oświatowe* nie powinny ograniczać się tylko do informowania rodziców o funkcjonowaniu lokalnych szkół. Mogą i powinny stać się także instrumentem zachęcenia rodziców do włączania się do dyskusji i współpracy.

1.5. Społeczeństwo obywatelskie

Dla niezależnych obserwatorów lokalnej sceny, takich jak media lokalne, organizacje pozarządowe lub stowarzyszenia obywateli, najważniejsze są informacje, które dotyczą szeroko rozumianej polityki społecznej i oświatowej. Potrzeby informacyjne społeczeństwa obywatelskiego omówimy na przykładzie tematów

dotyczących lokalnej strategii oświatowej, polityki rozwoju sieci szkolnej i polityki wyrównywania szans oświatowych.

- **Realizacja gminnej lub powiatowej strategii oświatowej.** Wiele samorządów terytorialnych w Polsce opracowało w ciągu ubiegłych lat strategie rozwoju oświaty (są to czasem rozdziały poświęcone oświacie, zamieszczone w ogólnej strategii rozwoju JST). Coroczne *Informacje oświatowe* są najlepszym miejscem konfrontowania bieżącej sytuacji w lokalnym systemie oświaty z zapisami i priorytetami strategii. Chodzi tutaj o odpowiedź na kilka istotnych pytań:
 - Czy i w jakim zakresie jest wdrażana strategia oświatowa?
 - Czy nakłady na oświatę w budżecie JST gwarantują osiągnięcie celów strategicznych?
 - Czy podejmowana jest próba ilościowego monitorowania postępu we wdrażaniu strategii?
 - Czy strategia oświaty nadal poprawnie określa priorytety JST, a jeśli nie, to w jakim zakresie i w jakim kierunku powinna zostać zmodyfikowana?
- **Polityka rozwoju sieci szkolnej.** Jakie plany ma samorząd w stosunku do sieci szkolnej i w jaki sposób je realizuje? Warto zauważyć, że nieco inaczej wyglądają obowiązki JST w sytuacji planowanej bądź zrealizowanej konsolidacji sieci szkolnej, a inaczej, kiedy z różnych powodów podjęto decyzję o dalszym utrzymywaniu małych szkół wiejskich:
 - Czy przy konsolidacji sieci gmina w dostateczny sposób zapewnia dostęp dzieci i młodzieży do szkół? Czy zaplanowano bezpieczny i szybki transport dla dzieci dojeżdżających? Czy pod odpowiednią opieką dzieci oczekują na transport do domu? Czy w szkołach skonsolidowanych zadbano o integrację dzieci z różnych miejscowości?
 - Czy w sytuacjach, kiedy utrzymywane są małe szkoły, warunki nauczania w nich są wystarczające? Czy gmina dba o integrowanie dzieci z różnych środowisk i wsi? Czy gmina zapewnia w tych szkołach zajęcia sportowe, posiłki szkolne, naukę języków i nowych technologii?
 - Czy gmina rozważa oddanie prowadzenia niektórych szkół stowarzyszeniom rodziców (program „Mała szkoła”)? Czy małe szkoły prowadzone przez rodziców otrzymują ze strony gminy wystarczające wsparcie?
- **Polityka wyrównywania szans.** Aby odpowiedzieć na pytanie, czy i w jaki sposób gmina wdraża politykę wyrównywania szans dzieci z różnych środowisk, trzeba dokonać wielu szczegółowych ustaleń:
 - Czy zostały zidentyfikowane środowiska, które wymagają wsparcia?

- Jakie konkretnie decyzje organizacyjne podjęła gmina: stypendia socjalne, dopłaty do posiłków szkolnych, zwiększona opieka medyczna, zajęcia wyrównawcze, przeciwdziałanie segregacji w szkołach, odpowiednie doskonalenie nauczycieli, dodatkowe zatrudnienie psychologów, pedagogów, logopedów lub innych specjalistów, dodatkowe programy edukacyjne, wsparcie udziału młodzieży w zajęciach sportowych i w wycieczkach szkolnych?
- Czy gmina sprawdza wyniki swojej polityki wyrównywania szans, i jakie one są? Czy nakłady na wyrównywanie szans z budżetu gminy przynoszą oczekiwane efekty?

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie nakłada na JST obowiązek negocjowania z przedstawicielami organizacji pozarządowych programu współpracy w obszarze oświaty. Organizacje pozarządowe oczekują uwzględnienia tej współpracy w *Informacjach oświatowych*.

Media lokalne mogą być wobec samorządów nie tylko krytyczne, ale mogą je także wspierać. Potrzebne są jednak regularne spotkania, aby zaproszonym dziennikarzom dokładnie naświetlać zamierzenia gminy i powiatu w dziedzinie oświaty, dostarczać odpowiednio przygotowanych, wyczerpujących informacji. Prezentowanie ich i wyjaśnianie w *Informacjach* jest najszybszym sposobem dotarcia do obywateli.

Warto też zauważyć, że warunkiem rozpoczęcia dialogu z rodzicami i ze szkołami, z wykorzystaniem *Informacji oświatowych*, jest udostępnienie tego dokumentu rozmówcom. Można w tym celu opublikować *Informacje oświatowe* na stronie internetowej danej jednostki samorządowej. Niektóre samorządy prezentowały je na specjalnie zorganizowanych spotkaniach z dyrektorami szkół, inne bezpośrednio przedstawiały je radom pedagogicznym wszystkich prowadzonych przez siebie szkół. Skuteczność dyskusji społecznej zależy nie tylko od zawartości *Informacji*, ale i od trybu ich prezentacji i udostępniania.

Bibliografia

Barro S.M., *Pieniądże, nauczyciele i uczniowie. Ocena polskiej statystyki finansowania oświaty oraz statystyki uczniów i zatrudnienia w systemie oświaty*. Raport oprac. dla Zespołu ds. Badania Finansów Oświaty w MEN, 2000.

Bryk A., Sebring P., Allensworth E., Luppescu S., Easton J., *Organizing Schools for Improvement: Lessons from Chicago*, University of Chicago Press, Chicago 2010.

Cohen J.E., Bloom D.E., *Educating All the Children: A Global Agenda*, A report of the Project on Universal Basic and Secondary Education. MIT Press, Boston 2006.

Nowelizacja prawa oświatowego a organy prowadzące szkoły, MISTiA 2009.

OECD, *Education at a Glance 2011*, Paryż 2011. www.oecd.org/edu/eag2011.

Ravitch D., *The Death and Life of the Great American School System*, Basic Books, New York 2010

Sielatycki M., *Samorządowe raporty o stanie oświaty - co nam mogą dać nowe okulary do oglądu polskiej edukacji*, "Dyrektor szkoły", 2009 nr 10.

Uzasadnienie do ustawy o zmianach ustawy o systemie oświaty oraz zmianach niektórych innych ustaw z dnia 19 marca 2009, MEN 2009.

Ustawa z dnia 7 września 1991r, o systemie oświaty (Dz.U. 2004 r. nr 95, poz. 425)

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. 2010 r. nr 234, poz. 1536).

Ustawa z dnia 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. 2009 r. nr 56, poz. 458).

ROZDZIAŁ 2
ANALIZA INFORMACJI
OŚWIATOWYCH
Z LAT 2009 I 2011

**Joanna
Charytonowicz
Aneta Sobotka**

2.1. Wstęp

Polskie samorządy już od trzech lat, zgodnie z obowiązkiem ustawowym (art. 5a ust. 4 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty), przygotowują *Informacje o stanie realizacji zadań oświatowych*. Pierwsza analiza *Informacji oświatowych* (za rok szkolny 2008/09) została przedstawiona w publikacji Uniwersytetu Warszawskiego *Przygotowanie informacji o stanie realizacji zadań oświatowych. Propozycje dla jednostek samorządu terytorialnego*⁸. Po dwóch latach Zespół Uniwersytetu Warszawskiego ponownie podjął wysiłek zanalizowania samorządowych *Informacji oświatowych*, aby przekonać się, co się zmieniło w tym czasie.

Pierwsze *Informacje oświatowe* nie były należycie przygotowanymi dokumentami. Częściowo wynikało to z braku wzorców, niewiedzy, co powinny zawierać, a częściowo z traktowania pracy nad dokumentem jako kolejny, żmudny obowiązek ustawowy. *Informacje* z roku szkolnego 2008/09 cechował brak podejścia strategicznego oraz wyraźna tendencja do podawania surowych danych statystycznych bez odpowiednich wskaźników, pozwalających dostrzec problemy lokalnych systemów szkolnych i monitorować postęp ich rozwiązywania. W ogromnej większości *Informacje* miały charakter czysto sprawozdawczy, brak było w nich odniesień do dokumentów, takich jak *Strategia rozwoju*, *Strategia oświaty*, *Wieloletni Plan Finansowy*. Sporadycznie formułowano problemy oświaty czy wytyczano cele, rzadko też opisywano konkretne decyzje strategiczne, podjęte przez JST w celu rozwiązania napotkanych problemów.

⁸ J. Herczyński (red.) *Przygotowanie informacji o stanie realizacji zadań oświatowych. Propozycje dla jednostek samorządu terytorialnego*, Warszawa 2011.

Po dwóch latach można zauważyć znaczny postęp, jaki uczyniły samorządy w przygotowywaniu *Informacji oświatowych*. Po pierwsze, dokumenty są obszerniejsze średnio o 20%, a także mają szerszy zakres tematyczny. Znacznie częściej używają wskaźników – łącznie ok. 50% JST stosuje minimum 5 wskaźników oświatowych, z czego jedna czwarta stosunkowo dużo, bo ponad 8. Coraz więcej *Informacji* jest dostępnych w Internecie, chociaż zaskakujące jest to, że tylko ok. 45% z JST, które zamieściły dokument w 2009 r., kontynuowało tę praktykę. Może to sugerować problemy, jakie miały samorządy po opublikowaniu wrażliwych danych. Część JST (np. Stalowa Wola, Murowana Goślina) zdecydowała się skorzystać ze stworzonego przez Zespół UW modelu *Informacji oświatowej*. Niektóre samorządy użyły również obliczonych przez Zespół UW wskaźników oświatowych. Zdecydowana większość samorządów (87%) porównuje wyniki egzaminów zewnętrznych z innymi jednostkami, w tym 6% porównuje także inne dane – głównie wskaźnik scholaryzacji. Spadek liczby uczniów, problemy rozwojowe dzieci, niewystarczająca subwencja oświatowa i potrzeby remontowe, to najczęściej przytaczane przez samorządy przykłady trudności i wyzwań lokalnych systemów oświaty. Możliwości rozwiązania problemów samorządy dostrzegają głównie w reorganizacji sieci szkół, współpracy z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi oraz w prowadzeniu zajęć wyrównawczych.

Informacje oświatowe z 2011 r. są znacznie lepsze od pierwszej edycji, nie oznacza to jednak, że są bez wad. W ponad połowie z nich prezentowane są przede wszystkim dane liczbowe, a w 10 (7% badanych) nie użyto żadnego wskaźnika oświatowego. Ponadto niewiele JST odnosi się w swoich *Informacjach* do strategii, a w 17% dokumentów nie ma porównań z innymi samorządami. Poprawić można również sposób konstruowania *Informacji*, ponieważ w dalszym ciągu część z nich wypełniają głównie nieporównywalne ze sobą sprawozdania dyrektorów z realizacji zadań w poszczególnych szkołach, a z kolei inne zawierają powtarzające się sformułowania.

Celem niniejszej pracy jest analiza zakresu tematycznego, charakteru oraz słabych i mocnych stron *Informacji oświatowych* przygotowanych i udostępnionych pod koniec 2011 r. przez polskie gminy i powiaty. Praca ma charakter porównawczy, a wnioski dotyczą różnic między tą edycją dokumentów a pierwszą z 2009 r.

Badaniu poddano 123 *Informacje oświatowe* za rok szkolny 2008/09 oraz 142 za rok 2010/11.

Opracowanie składa się z czterech rozdziałów, łącznie ze wstępem. Rozdział drugi zawiera ogólną charakterystykę zawartych w próbie *Informacji oświato-*

wych pod kątem formy, objętości i układu treści. W rozdziale trzecim znajduje się statystyczna analiza tematyki badanych dokumentów z uwzględnieniem typu JST. Rozdział czwarty ma charakter problemowy i koncentruje się na zagadnieniach dotyczących wykorzystania danych i wskaźników oraz formułowaniu słabości, zagrożeń i wyzwań lokalnych systemów oświaty.

W Aneksie 1 znajdują się przykłady ciekawych *Informacji oświatowych* (dobrych praktyk) z lat 2009 i 2011. Aneks 2 zawiera metodologię badań.

2.2. Ogólna charakterystyka

Podobnie jak podczas badania *Informacji o stanie realizacji zadań oświatowych za rok szkolny 2008/09*, sporządzone w 2011 r. dokumenty okazały się bardzo zróżnicowane zarówno pod względem objętości, jak i treści. O 20% zwiększyła się średnia liczba stron raportów – wzrosła od nieco ponad 31 do 38 stron. Jedynie w gminach miejsko-wiejskich średnia liczba stron pozostała na podobnym poziomie – ok. 26 stron. Z tą liczbą zrównała się za to średnia liczba stron *Informacji* gmin wiejskich (tabela 1). Zdecydowanie dłuższe, bo o 74% (średnio o 20 stron), okazały się dokumenty gmin miejskich, a podobnie jak w 2009 r. najwięcej stron (ok. 77) przygotowały miasta na prawach powiatu. Zarówno więc gminy wiejskie, powiaty, jak i miasta na prawach powiatu sporządziły dokumenty dłuższe średnio o 10 stron. Najkrótsze *Informacje oświatowe* za rok 2010/11 liczą 4 strony i zawierają niewiele więcej niż wyniki egzaminów zewnętrznych. Najdłuższy dokument, podobnie jak w 2009 r., należał do m.st. Warszawy (161 stron), ale w 2011 r. był krótszy o ok. 30 stron. Pomijając dodatkowe załączniki i raporty z 18 dzielnic stolicy, można stwierdzić, że liczba ta nie odbiega znacząco od dokumentów innych miast na prawach powiatu (Żyrardów, Białystok, Krosno, Kraków, Lublin), które mają ok. 130 – 150 stron.

TABELA 1. ŚREDNIA LICZBA STRON *INFORMACJI OŚWIATOWYCH*

Dane/ Typ JST	Gminy wiejskie	Gminy miejsko-wiejskie	Gminy miejskie	Miasta na prawach powiatu	Powiaty ziemskie	Średnia
Liczba stron 2008/09	17,0	25,5	27,6	67,8	32,3	31,8
Liczba stron 2010/11	26,6	26,1	48,1	77,1	46,6	38,2
Zmiana procentowa	+56%	+2%	+74%	+14%	+44%	+20%

Źródło: opracowanie własne.

Informacje oświatowe z roku szkolnego 2008/09 były bardzo zróżnicowane pod względem struktury – w wielu przypadkach był to jednolity, niepodzielony na rozdziały tekst, co w niekorzystny sposób wpływało na jego czytelność. Pojawiające się czasem spisy treści miały różną szczegółowość – od 4 rozdziałów do kilkudziesięciu rozdziałów i podrozdziałów. Zwykle struktura raportów opierała się na zadaniach oświatowych samorządu, w przypadku dużych miast rozdziały dotyczyły często poszczególnych typów szkół. *Informacje oświatowe* za rok szkolny 2010/11 prezentują się pod tym względem znacznie lepiej – mimo że jedynie ok. 35% analizowanych dokumentów zawierało spis treści (a znikoma liczba także spis tabel i wykresów), to struktura *Informacji oświatowych* za rok szkolny 2010/11 była dosyć czytelna i w większości przypadków (ok. 70%) miała przejrzysty układ:

- podstawa prawna sporządzania *Informacji oświatowych*,
- ustawowe zadania JST związane z oświatą,
- rozdziały tematyczne uwzględniające zadania oświatowe samorządu, stan organizacji placówek, bazę lokalową, kadre, wyniki egzaminów zewnętrznych, finansowanie, stan realizacji zadań na rzecz uczniów i szkół (przewóz uczniów, stypendia, refundacja kosztów kształcenia młodocianych pracowników przez pracodawców, kontrola obowiązków nauki).

W dokumentach dużych gmin miejskich i miast na prawach powiatu, wprowadzono z racji liczby placówek, oprócz rozdziałów tematycznych podrozdziały z danymi według typów szkół, lub odwrotnie – rozdziały dzielono według typów placówek, podrozdziały zawierały opis realizowanych przez nie zadań.

Niestety, podobnie jak w pierwszej edycji *Informacji oświatowych*, nadal zdarzały się dokumenty, których treść w całości lub w zdecydowanej większości składała się ze sprawozdań dyrektorów z działalności poszczególnych szkół, wskutek czego dane były mało czytelne i słabo porównywalne. Zarówno wydział oświaty, jak i radni potrzebują zestawionych danych, które całościowo przedstawią obraz lokalnej oświaty oraz pokażą pewne trendy. Z drugiej strony, rodzice zazwyczaj są zainteresowani konkretnymi placówkami, dlatego informacje o poszczególnych szkołach mogą być dla nich najciekawsze.

Czytelności sprzyja:

- Napisanie wstępu i podsumowania.
- Metryczka i mapa wraz z charakterystyką gminy.
- Stosowanie spisu treści, w tym również spisu tabel i wykresów.
- Stosowanie stonowanej, pastelowej kolorystyki dla wyróżnienia nagłówków tabel i podsumowań (wartości średnich, porównań z innymi stopniami agregacji danych).
- Prezentowanie danych na wykresach – szczególnie danych procentowych.
- Wykresy adekwatne do prezentowanych danych (np. kołowe lub słupkowe do przedstawienia struktury).
- Wyróżnianie ważnych informacji innym kolorem, wytłuszczeniem lub kursywą.
- Wytłumaczenie fachowych pojęć, omówienie lub definiowanie zadań.
- Komentarz do każdej z tabel oraz wnioski płynące z ich analizy.

We wszystkich niemal *Informacjach oświatowych* dane liczbowe przedstawiano za pomocą tabel, często stosując te wykorzystywane w SIO – szczególnie dotyczy to tabel z informacjami, które w dokumentach pojawiały się najczęściej, czyli o liczbie uczniów i oddziałów w poszczególnych szkołach⁹ czy typach szkół, stopniu awansu zawodowego nauczycieli. Część samorządów wykorzystała tabele polecane w publikacji Uniwersytetu Warszawskiego¹⁰. Te „modelowe” tabele przedstawiały dane, takie jak: stopień zaspokojenia potrzeb na miejsca wychowania przedszkolnego, organizacja dowożenia uczniów, przepływ uczniów między obwodami szkół, prognozy demograficzne, a najczęściej (w przypadku 13%) była to przykładowa metryczka gminy. W 60% przeanalizowanych dokumentów znalazły się też różnorodne wykresy danych i wskaźników, które w dużej mierze zwiększały czytelność *Informacji*.

W pojedynczych przypadkach *Informacje* zawierały mapy poszczególnych gmin i powiatów (czasami nawet z rozmieszczeniem poszczególnych szkół lub

9 Bardzo często powtarzający się typ tabeli: Tabela 1. Stan organizacji szkół podstawowych i gimnazjów w roku szkolnym 2010/11, w: *Informacja o stanie realizacji zadań oświatowych gminy Jakubów w roku szkolnym 2010/2011*, s.2.

10 Tamże.

typów szkół, jak w przypadku Krosna), niektóre były urozmaicone zdjęciami – głównie bazy lokalowej (Żyrzyn), wyposażenia (Białe Błota), z realizacji remontów i inwestycji (Strzelce Opolskie, Łeba, Krapkowice) i wydarzeń z życia placówek (Wielka Wieś).

Czytelności nie sprzyja:

- Zbyt duża szczegółowość (np. zdominowanie *Informacji* przez sprawozdania szkół) i rozdrobnienie omawianych danych – brak analiz zbiorczych.
- Zbyt jaskrawa kolorystyka wykresów.
- Stosowanie różnych skal na wykresach.
- Importowanie wykresów z innych plików i źródeł – zła jakość, niedostosowana wielkość.
- Skany dokumentów.

Odniesienia do danych z roku poprzedniego lub z kilku ostatnich lat wystąpiły w przypadku połowy dokumentów – w ok. 30% były one zawarte w tabelach, a w 20% stanowiły jedynie treść komentarzy do tabelarycznych danych za rok szkolny 2010/11. Co ciekawe, w powiecie grajewskim i buskim znalazło się również odniesienie do danych z bieżącego już roku szkolnego 2011/12.

Sporadycznie (w ok. 10% *Informacji oświatowych*) układ treści dokumentu obejmował wyróżnione informacje o wydanych decyzjach prawnych (uchwałach rady, zarządzeniach wójta/burmistrza/prezydenta), priorytetach polityki oświatowej czy też podsumowania.

Po doświadczeniu badania *Informacji oświatowych* z 2009 r., zastanawiające jest to, że ciągle część samorządów (zwłaszcza gmin wiejskich i miejsko-wiejskich) korzysta z gotowego wzorca sformułowań dotyczących charakterystyki zadań oświatowych, a także z deklaracji działań wobec problemów¹¹. Na szczęście sprawozdań z powtarzającymi się sformułowaniami jest coraz mniej – w 2009 r. stanowiły ok. 30% *Informacji*, w 2010 r. jedynie ok. 17%.

11 Np. „W dalszych działaniach, dla podnoszenia poziomu nauczania i uzyskiwania lepszych efektów wyników ze sprawdzianu na zakończenie szkoły podstawowej, można zaprojektować m.in. zwiększenie liczby zajęć dydaktyczno-wyrównawczych, zwłaszcza z języka polskiego, matematyki, zwiększenie liczby zadań i ćwiczeń dla poprawy umiejętności, które sprawiają uczniom najwięcej trudności, oraz zajęć utrwalających posiadaną wiedzę i umiejętności”.

2.3. Analiza statystyczna tematyki *Informacji oświatowych*

W ramach analizy statystycznej tematyki *Informacji oświatowych* z roku szkolnego 2010/11 przedstawione zostały dane pogrupowane w obszary tematyczne, a w treści komentarzy zawarte są odniesienia do wartości uzyskanych z badania *Informacji oświatowych* z roku szkolnego 2008/09. Wskaźniki w tabelach zostały zaznaczone pogrubioną czcionką.

2.3.1. Uczniowie

TABELA 2. DANE O UCZNIACH W *INFORMACJACH OŚWIATOWYCH* (%)

Dane/ Typ JST	Gminy wiejskie	Gminy miejsko-wiejskie	Gminy miejskie	Miasta na prawach powiatu	Powiaty ziemskie	Średnia
Liczba uczniów, liczba oddziałów	96* 96**	97 100	100 92	100 100	100 97	99 97
Placówki niepubliczne	23 4	51 26	84 44	83 83	59 41	51 37
Nauczanie indywidualne	38 25	38 26	68 20	61 33	61 21	48 24
Nauczanie specjalne	33	38	58	72	89	50 36
Przeciętna liczba uczniów w oddziale	40	44	74	56	50	49
Scholaryzacja przedszkolna	23 7	41 9	68 32	44 33	- -	- -

Źródło: opracowanie własne.

* Rok szkolny 2010/11

** Rok szkolny 2008/09

Podobnie jak w 2009 roku, prawie wszystkie JST umieściły dane o liczbie uczniów i oddziałów szkolnych w publicznych placówkach (tabela 2). Także i w tej edycji samorządy podawały je na różnych poziomach agregacji (jednostki samorządowej, typu szkoły lub pojedynczej placówki – a nawet oddziału klasowego). Połowa samorządów zdecydowała się na obliczenie wskaźnika przeciętnej liczby uczniów w oddziale klasowym – wskaźnik ten najczęściej zamieszczały gminy miejskie (74%), najrzadziej gminy wiejskie (40%).

W 2009 r. niektóre samorządy miały wątpliwość, czy *Informacje oświatowe* powinny również zawierać dane dotyczące szkół niepublicznych. Z tym pytaniem zwrócił się Związek Miast Polskich do MEN, które udzieliło odpowiedzi

twierdzącej. W 2011 r. o funkcjonowaniu placówek niepublicznych samorządy pisały znacznie częściej niż dwa lata wcześniej: gminy miejskie – o 40% częściej, wiejskie o 19% oraz miejsko-wiejskie o ok. 25 %. Zazwyczaj były to informacje dotyczące liczby uczniów i oddziałów, dużo rzadziej podawano np. wyniki egzaminów. Oświata niepubliczna, mimo że prowadzona przez inne organy, jest częścią lokalnego systemu szkolnego, nie powinna więc być pomijana w *Informacjach oświatowych*. Jest to ważne zarówno ze względu na przekazywaną przez JST dotację, jak i odpowiedzialność samorządu za jakość usług edukacyjnych na swoim terenie. Przedstawiciele organizacji pozarządowych prowadzących szkoły niepubliczne twierdzą, że ich placówki traktowane są często jak „niesłubne dzieci” samorządu. Niektóre gminy, przekazując prowadzenie szkół stowarzyszeniom rodziców, nadal czują się za nie odpowiedzialne, np. finansują remonty czy monitorują wyniki egzaminów zewnętrznych.

Samorządy znacznie częściej niż w 2009 r. uwzględniały nauczanie indywidualne (48%) oraz specjalne (50%). W obu przypadkach podawano zazwyczaj liczbę uczniów nim objętych bądź liczbę wystawionych orzeczeń o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Kształcenie specjalne częściej opisują powiaty (89%) oraz miasta na prawach powiatu (72%), ponieważ prowadzenie szkół specjalnych jest ich zadaniem własnym. Dane na ten temat rzadziej podają do publicznej wiadomości gminy wiejskie i miejsko-wiejskie, prawdopodobnie ze względu na stosunkowo łatwą identyfikację chorych dzieci w małych społecznościach.

W 2011 r. wzrosła częstotliwość stosowania wskaźnika scholaryzacji przedszkolnej: w gminach wiejskich o 15%, miejsko-wiejskich nieco o ponad 30%, miejskich o 36%, a w miastach na prawach powiatu o 11%. Co więcej, odnotowano również, że niektóre JST (Starachowice, Warszawa) porównywały wartości tego współczynnika ze średnią krajową lub wojewódzką. *Informacje oświatowe* pokazują, że w kraju wzrasta odsetek dzieci objętych edukacją przedszkolną, z czego samorządy są bardzo dumne.

2.3.2. Pracownicy pedagogiczni i niepedagogiczni

Podobnie jak w przypadku liczby uczniów, tak liczba nauczycieli lub etatów nauczycielskich jest prezentowana przez niemal wszystkie samorządy (98%). Jest to średnio o kilkanaście procent więcej w porównaniu z rokiem szkolnym 2008/09, a szczególną uwagę przykuwają gminy wiejskie, które po początkowych 75% osiągnęły w 2011 roku 100% i nawet nieco częściej zamieszczały dane o nauczycielach niż o uczniach.

TABELA 3. DANE O KADRZE W *INFORMACJACH OŚWIATOWYCH* (%)

Dane/ Typ JST	Gminy wiejskie	Gminy miejsko-wiejskie	Gminy miejskie	Miasta na prawach powiatu	Powiaty ziemskie	Średnia
Liczba nauczycieli/ Liczba etatów	100* 75**	95 96	100 80	94 78	100 93	98 85
Liczba etatów niepedagogicznych	81 68	74 70	84 56	89 67	72 63	80 63
Awans nauczycieli	92 39	82 35	89 32	89 44	83 37	87 37
Doskonalenie nauczycieli	71 43	67 52	68 56	61 56	67 54	68 54

Źródło: opracowanie własne.

* Rok szkolny 2010/11

** Rok szkolny 2008/09

Znacznie częściej (wzrost o 50%) JST piszą o zmianie struktury awansu nauczycielskiego. Największa zmiana jest widoczna w przypadku gmin wiejskich, gdzie temat awansu porusza 92% *Informacji* (wzrost o niemal 60%). Nieco rzadziej informowano o doksztalcaniu i doskonaleniu nauczycieli, jednak w tym temacie również nastąpił wzrost – średnio o 14% w porównaniu z 2009 r. (tabela 3).

Częściej natomiast (o prawie 20%) pojawiała się informacja o etatach niepedagogicznych – zbiorczo lub w przeliczeniu na etaty administracji i etaty obsługi.

2.3.3. Wyniki egzaminów zewnętrznych

Wyniki egzaminów zewnętrznych to jedyna wymagana ustawowo informacja, którą powinny zawierać *Informacje oświatowe*. Z analizy dokumentów wynika jednak, że ok. 5% samorządów nie umieściło jej w prezentowanym dokumencie (tabela 4). Część z nich omówiła wyniki w załącznikach nieudostępionych razem z *Informacją*, a na przykład gmina wiejska Węgierska Górką przygotowała *Informację oświatową* 16 czerwca 2011 r., czyli przed otrzymaniem wyników egzaminów od Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej (OKE).

TABELA 4. DANE O EGZAMINACH ZEWNĘTRZNYCH, FREKWENCJI I PROMOCJI W INFORMACJACH OŚWIATOWYCH (%)

Dane/ Typ JST	Gminy wiejskie	Gminy miejsko-wiejskie	Gminy miejskie	Miasta na prawach powiatu	Powiaty ziemskie	Średnia
Ogólna informacja o wynikach i zdawalności	92* 96**	95 96	95 96	100 100	100 100	95 98
Promocja	19 21	10 4	26 16	11 17	22 14	17 15
Odniesienie do skali staninowej	44 -	26 -	79 -	67 -	0 -	41 -
Odniesienie do EWD – gimnazja	21 -	18 -	37 -	11 -	0 -	18 -
Zdawalność matury wg przedmiotów	4 -	8 -	11 12	83 39	50 48	22 -
Zdawalność egzaminów zawodowych wg profilu kształcenia	- -	- -	- 4	83 33	83 66	- -
Frekwencja	17 14	10 9	16 8	17 -	28 7	16 -

Źródło: opracowanie własne.

* Rok szkolny 2010/11

** Rok szkolny 2008/09

Ogólnie samorządy podają wyniki egzaminów w podobny sposób – przedstawiają średnią liczbę punktów w JST na tle powiatu i województwa, czasami podają dane z ostatnich trzech lat. Zazwyczaj wyniki prezentowane są według poszczególnych szkół, w przypadku miast na prawach powiatu i powiatów ziemskich często według typów szkół, np. zdawalność egzaminu maturalnego w liceach ogólnokształcących, profilowanych i technikach. Z rozmów z samorządowcami wynika, że niechętnie publikują wyniki egzaminów zewnętrznych – nie chcą krzywdzącego rankingowania szkół przez media oraz obawiają się pytań o przyczyny zróżnicowania.

Spośród narzędzi dostępnych do analizy wyników egzaminów zdecydowanie najczęściej samorządów (41%) stosowało skalę staninową – najczęściej były to gminy miejskie (79%) i miasta na prawach powiatu (67%). Stanin nie zastosował jednak żaden z badanych powiatów. Nieco mniej popularnym, ale zdecydowanie lepszym i bardziej obrazowym wskaźnikiem oceny postępów uczniów jest edukacyjna wartość dodana liczona dla gimnazjów – przedstawiana przez 18% JST, a głównie przez gminy miejskie (37%). Sporadycznie zdarzały się również przypadki zdefiniowania wskaźnika EWD bez podania jego wartości liczbowych. Czasami zamieszczano informację: „Z wieloma szczegółowymi porównaniami odnośnie wyników w różnych latach i w różnych szkołach można

zapoznać się na stronie www.elipsy.ewd.edu.pl". Od niedawna obliczany jest również wskaźnik EWD dla liceów – z wybranych do analizy dokumentów zastosował go jednak tylko jeden powiat. Zarówno w bezpośrednich relacjach samorządowców, jak i w sporządzonych *Informacjach oświatowych* widać pozytywny stosunek do wskaźnika EWD. Doceniają go szczególnie te jednostki, których szkoły do tej pory uzyskiwały niskie wyniki egzaminów gimnazjalnych, ale po przeliczeniu na wartość dodaną, okazuje się, że są szkołami sukcesu. W ocenie samorządowców EWD to dobre narzędzie pozwalające na ocenę pracy szkoły, coraz częściej doceniane także przez rodziców.

Analizując zdawalność egzaminów zarówno maturalnych według przedmiotów, jak i zawodowych według profilu kształcenia, można zauważyć, że o ok. 45% wzrosła częstość pojawiania się tych informacji w miastach na prawach powiatu, a niemal o 20% w powiatach w odniesieniu do egzaminów zawodowych (maturalne niemal bez zmian, utrzymując wartość 50%).

Podobnie jak w 2009 r., częstotliwość umieszczania informacji o frekwencji i promocji uczniów jest niska i wynosi po kilkanaście procent. Zazwyczaj podawano konkretną liczbę uczniów niepromowanych według szkół, ale w dużej części sprawozdań dane te były podawane w postaci wskaźnika, czyli procentowej wartości uczniów promowanych i niepromowanych. Najczęściej informacja o promocji występowała w gminach miejskich (26%, wzrost o 10%). O frekwencji pisano nieco częściej niż w pierwszej edycji, a robiły to głównie powiaty ziemskie (28%). Stanowi to znaczny wzrost (o 21%) w stosunku do częstości zamieszczania tych wartości w pierwszych *Informacjach oświatowych*.

2.3.4. Warunki kształcenia i wyrównywanie szans

Do 60% (z 50%) wzrosła częstotliwość opisów infrastruktury szkolnej (tabela 5). Zdecydowanie częściej (z 38% do 62%) pojawiają się dane dotyczące wyposażenia szkół w specjalistyczny sprzęt (komputery, rzutniki, odtwarzacze DVD, tablice interaktywne itp.). Największą zmianę (o 40%) widać w przypadku miast na prawach powiatu, początkowo tylko 17% podawało tę informację. Podobnie jak w pierwszych *Informacjach oświatowych*, czasami stosowano również wskaźniki, takie jak liczba uczniów w przeliczeniu na komputer czy liczba uczniów na komputer z dostępem do Internetu.

TABELA 5. DANE O WARUNKACH KSZTAŁCENIA I WYRÓWNYWANIU SZANS
W *INFORMACJACH OŚWIATOWYCH* (%)

Dane/ Typ JST	Gminy wiejskie	Gminy miejsko-wiejskie	Gminy miejskie	Miasta na prawach powiatu	Powiaty ziemskie	Średnia
Infrastruktura szkolna	58* 46**	62 64	53 52	72 33	50 45	59 48
Wyposażenie w sprzęt	69 39	62 50	63 36	56 17	50 41	62 38
Remonty i inwestycje	69 56	74 55	79 52	78 89	89 66	75 62
Stypendia i zapomogi	94 43	92 64	95 56	89 72	39 50	86 55
Dowożenie uczniów	88 61	92 70	79 28	44 44	- -	- -

Źródło: opracowanie własne.

* Rok szkolny 2010/11

** Rok szkolny 2008/09

Średnio o 10% częściej pojawiała się informacja o przeprowadzonych lub planowanych remontach i inwestycjach. W stosunku do poprzednich *Informacji*, już nie miasta na prawach powiatu (spadek o 10%), ale powiaty prezentowały ją najczęściej (89%, wzrost o 20%). Szczegółowość opisu była bardzo zróżnicowana – w niektórych raportach ograniczano się do wymienienia tylko kilku najważniejszych, największych remontów czy inwestycji, takich jak budowa boiska czy wymiana dachu, inne wymieniały wiele drobnych, np. zakup wykładziny do konkretnej sali, przyborów kuchennych czy nawet myszki do komputera.

Kwestia stypendiów naukowych, socjalnych i zapomóg jest aż o 30% częściej poruszana niż w roku 2009, kiedy to średnia wynosiła jedynie 55%. Szczególnie zwiększyły się przypadki omawiania takiej pomocy finansowej w gminach miejskich i wiejskich – o 40%. Pomoc finansową dla uczniów opisywano, podając kryteria jej przyznawania, liczbę objętych nią uczniów oraz wysokość kwoty. W ramach wyrównywania szans, w wielu raportach zamieszczano także dane dotyczące dożywiania uczniów, udziału w akcji „Szkłanka mleka” oraz dofinansowania zakupu podręczników w ramach rządowego programu „Wyprawka szkolna”. Powyższe informacje dotyczące różnych form pomocy socjalnej są dosyć wrażliwymi danymi, dlatego też przedstawiciele gmin wiejskich sugerują publikowanie ich na poziomie gminy, a nie szkół.

Najczęściej o dowożeniu do szkół dzieci i młodzieży pisały gminy miejsko-wiejskie (92%) oraz wiejskie (88%). Oprócz 25% wzrostu w gminach

wiejskich, zwiększyła się też o 50% liczba przywołań tej informacji w gminach miejskich. Podobnie jak w 2009 r., nawet miasta na prawach powiatu omawiały tę kwestię dość często, bo w 44%, choć w ich warunkach kwestia transportu odgrywa dużo mniejszą rolę niż na terenach wiejskich.

2.3.5. Dodatkowe programy edukacyjne

TABELA 6. DANE O DODATKOWYCH PROGRAMACH EDUKACYJNYCH
W INFORMACJACH OŚWIATOWYCH (%)

Dane/ Typ JST	Gminy wiejskie	Gminy miejsko-wiejskie	Gminy miejskie	Miasta na prawach powiatu	Powiaty ziemskie	Średnia
Koła zainteresowań	48*	33	53	50	56	46
	39**	14	32	17	14	24
Języki obce	27	33	16	39	6	26
	4	5	-	6	3	3
Sport	48	36	53	56	33	44
	25	18	8	56	14	22
Udział w programach edukacyjnych	77	49	74	89	89	72
	39	41	60	94	59	57

Źródło: opracowanie własne.

* Rok szkolny 2010/11

** Rok szkolny 2008/09

Tematyka kół zainteresowań i dodatkowych zajęć sportowych znalazła się w ponad 40% *Informacji oświatowych* z 2011 r. (tabela 6). Najrzadziej, ale i tak znacznie częściej niż w 2009 r., JST informowały o dodatkowych zajęciach z języków obcych (26%), w tym tylko w 6% powiatów. Zajęcia te często zaliczane były do kół zainteresowań, jako koła o tematyce językowej. Informacje o kołach podawane były z różną szczegółowością – wymieniano nazwy, liczbę kół, liczbę godzin zajęć, liczbę uczestników w podziale na szkoły lub typy kół.

Udziałem w dodatkowych programach edukacyjnych, współfinansowanych głównie ze środków unijnych, chlubiło się 72% JST, z czego najczęściej powiaty i miasta na prawach powiatu (po 89%). Średnią zaniżają gminy miejsko-wiejskie, z których jedynie połowa opisywała lub też jedynie wymieniała tę aktywność. Analogicznie przedstawiała się sytuacja w 2009 r. Znaczny, o ok. 30%, wzrost częstości pojawiania się tej informacji można zauważyć w gminach wiejskich i powiatach. Zamieszczano długie spisy wszystkich programów, w jakich jednostka samorządowa brała udział, czasami wraz z ich opisem. Często wspomniano także o organizowanych w szkole akcjach, świętach (np. jasełka,

Dzień Matki itp.), pogadankach oraz współpracy z innymi instytucjami (np. Straż Pożarna, Policja).

Osiągnięcia uczniów w konkursach i olimpiadach są przedmiotem dumy rodziców i chlubą szkoły, w związku z czym wiele JST podaje takie informacje. Wyniki konkursów zajmują w *Informacjach oświatowych* czasami kilka czy kilkanaście stron. Przedstawiane w postaci tabel zawierających nazwę konkursu, osiągnięte miejsce, imię i nazwisko ucznia, a czasami także nauczyciela przygotowującego. W jednym z raportów w 2009 r. osiągnięcia uczniów zajęły ponad 65% całego dokumentu.

Mimo że niektórzy rodzice, uczniowie czy nauczyciele mogą poczuć się docenieni poprzez wyróżnienie ich w dokumencie, to warto się zastanowić, czy *Informacja oświatowa* jest właściwym miejscem na czynienie takich honorów. Ujawnianie imion i nazwisk w niektórych dokumentach wiązało się z wyszczególnianiem najlepszych uczniów w szkole wraz z ich średnią ocen oraz wynikiem egzaminu końcowego. W 2009 r. w niewielkiej gminie podano wyniki egzaminu końcowego uczniów wg numeru z dziennika, co bardzo ułatwiało ich identyfikację; w innej natomiast wymieniono z imienia i nazwiska uczniów, którzy nie ukończyli szkoły, wraz z podaniem liczby ocen niedostatecznych, które uzyskali.

2.3.6. Finansowanie oświaty

O 20% zwiększyła się liczba JST w porównaniu z pierwszymi *Informacjami o stanie realizacji zadań oświatowych*, które zawierały ogólne dane o ponoszonych wydatkach na cele oświatowe. Największy wzrost nastąpił w powiatach ziemskich (o ok. 30%), co sprawia, że wszystkie samorządy są pod tym względem zbliżone do średniej, czyli 61%. W trakcie analizy natrafiono również na dokumenty odsyłające do sprawozdania z wykonania budżetu na dany rok, co jest dosyć uciążliwe dla odbiorcy (tabela 7).

Z kolei o jedną czwartą, czyli w tym wypadku do 71%, zwiększyła się liczba jednostek samorządowych, prezentujących wydatki na stypendia i zapomogi dla uczniów. Najmniejszy udział i wyraźnie odbiegający od średniego wyniku w zamieszczaniu tych danych mają powiaty ziemskie (11%).

Koszt dowożenia uczniów był podawany częściej niż w 2009 r. – głównie przez gminy wiejskie (65%, wzrost o 25%), następnie miejsko-wiejskie (56%, niewielki wzrost o 6%), co jest najprawdopodobniej związane z rozdrobnioną siecią szkół wiejskich i znacznymi nakładami na transport

uczniów. Informację tę często uzupełniano o liczbę dowożonych uczniów i określenie form transportu, czasami jednak była to tylko pozycja w tabeli dotyczącej finansowania zadań oświatowych. Gminy nie próbowały przeliczać kosztów przewozu na jednego ucznia czy analizować relatywnych kosztów różnych form transportu.

TABELA 7. DANE FINANSOWE W INFORMACJACH OŚWIATOWYCH (%)

Dane/ Typ JST	Gminy wiejskie	Gminy miejsko-wiejskie	Gminy miejskie	Miasta na prawach powiatu	Powiaty ziemskie	Średnia
Ogólne informacje o ponoszonych wydatkach	58* 43**	67 55	58 40	61 50	61 28	61 42
Wydatki na stypendia i zapomogi	81 46	79 64	74 44	83 61	11 28	71 47
Wydatki na przewóz uczniów	65 39	56 50	42 20	33 28	- 3	39 27
Wydatki na remonty i inwestycje	58 29	49 32	74 36	83 72	78 48	63 42
Dotacja na szkoły niepubliczne	21 7	26 5	47 16	56 44	28 17	31 16
Wydatki w przeliczeniu na jednego ucznia	33 18	38 9	47 4	28 17	22 3	35 10
Subwencja oświatowa jako % wydatków oświatowych	15 -	15 -	37 -	22 -	- -	17 -

Źródło: opracowanie własne.

* Rok szkolny 2010/11

** Rok szkolny 2008/09

Samorządy przejmując szkoły w 1996 r., zobowiązały się do poniesienia kosztów remontów zaniedbanych szkół oraz rozbudowy i ulepszenia placówek oświatowych. Znaczna poprawa stanu szkół dowiodła, jak poważną pozycją wśród finansów oświatowych są wydatki remontowe. Koszty związane z remontami i inwestycjami w placówkach oświatowych to temat, który w 2011 r. poruszyło o 20% więcej JST niż w 2009 r., czyli średnio 63%. Można przypuszczać, że w mniejszych jednostkach samorządowych remonty i inwestycje mają duże znaczenie, ponieważ dla niewielu szkół przeprowadza się remonty rzadziej, a wtedy mają bardziej spektakularny charakter. Okazuje się jednak, że niezmiennie informacje na ten temat zamieszczają najczęściej miasta na prawach powiatu – 83% (o 10% więcej tych jednostek

samorządowych), niedaleko za nimi (ok. 75%) plasują się powiaty ziemskie i gminy miejskie (tabela 7).

Wskaźniki finansowe, takie jak średnie wydatki w przeliczeniu na ucznia wykorzystywane w znikomej liczbie *Informacji* z 2009 r., cieszyły się w 2011 r. większą popularnością – umieściła je jedna trzecia badanych samorządów. Co ciekawe, najczęściej wskaźnik ten stosowały gminy miejskie (47%, wzrost o ponad 40%), a następnie miejsko-wiejskie (38%), podczas gdy w 2009 r. największa częstotliwość stosowania tych wskaźników należała do gmin wiejskich (wzrost z 18% do 33%). Obecnie najrzadziej wskaźnik ten pojawiał się w powiatach ziemskich (22%, wzrost o 19%). Prawdopodobnie jest to związane z tym, że powiaty prowadzą szkoły specjalne, gdzie koszt kształcenia jednego ucznia jest bardzo wysoki – są to dane wrażliwe i niechętnie udostępniane.

Udział subwencji oświatowej w wydatkach na oświatę to najrzadziej występująca informacja finansowa. Podało ją jedynie 17% JST. Wskaźnik ten najczęściej można znaleźć w *Informacjach* gmin miejskich (37%) i miast na prawach powiatu (22%), nie został natomiast odnotowany w badanych dokumentach powiatów ziemskich. Nie podajemy wartości wskaźnika dla roku 2009 ze względu na zmianę metodologii.

2.3.7. Podejście strategiczne

Podejście strategiczne świadczy o dojrzałości samorządu i zwiększa szansę na prawidłową realizację zadań oświatowych. Opracowywana przez wiele JST strategia oświaty stanowi ważny punkt odniesienia. Niestety, podobnie jak w przypadku *Informacji oświatowych* sporządzanych po raz pierwszy, zdecydowana większość JST (niemal 90%) nie odnosi się w nich do strategii ani nie formułuje priorytetów polityki oświatowej. W 2011 r. nie uczynił tego żaden z powiatów ziemskich, do znikomej mniejszości należały gminy wiejskie (4%) i miejsko-wiejskie (8%). Pocieszeniem może być fakt, że wzrósł odsetek gmin miejskich (do 37%) i miast na prawach powiatu (do 28%) odnoszących się w *Informacji* do dokumentów strategicznych. *Informacje oświatowe* mogą być nie tylko miejscem dyskusji o postępach realizacji strategii – dobrze przygotowana *Informacja* może stanowić diagnozę stanu oświaty, która da początek strategii.

TABELA 8. PODEJŚCIE STRATEGICZNE W *INFORMACJACH OŚWIATOWYCH* (%)

Dane/ Typ JST	Gminy wiejskie	Gminy miejsko-wiejskie	Gminy miejskie	Miasta na prawach powiatu	Powiaty ziemskie
Odniesienie do strategii	4* -**	8 5	37 8	28 17	- 3
Prognozowanie tendencji demograficznych	38 4	28 18	42 4	33 22	28 3
Śledzenie losów absolwentów	8 4	3 -	- 8	11 -	- 7
Konsultacje w sprawie nowych kierunków w szkołach zawodowych i technicach	- -	- -	- -	17 -	6 10

Źródło: opracowanie własne.

* Rok szkolny 2010/11

** Rok szkolny 2008/09

Nieco częściej niż w 2009 r. w sprawozdaniach pojawia się prognozowanie tendencji demograficznych – robi to średnio 34% jednostek samorządowych, w tym najczęściej gmin miejskich (42%). Jest to wyraźna poprawa w stosunku do 2009 r., kiedy czyniło to zaledwie 22% miast na prawach powiatu i 18% gmin wiejskich, a w znikomej mierze powiaty.

Śledzenie losu absolwentów to w dalszym ciągu temat podejmowany jedynie przez pojedyncze samorzady – 8% gmin wiejskich, 3% miejsko-wiejskich i 11% miast na prawach powiatu. Podobnie jest w przypadku społecznych konsultacji tworzenia nowych kierunków w szkołach zawodowych i technicach – taką informację podało zaledwie 6% powiatów ziemskich i 17% miast na prawach powiatu.

2.4. Zakres problemowy w *Informacjach oświatowych*

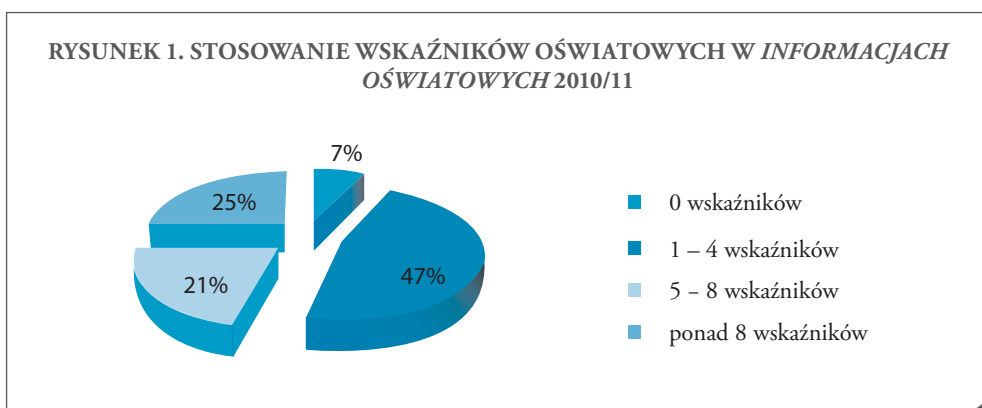
2.4.1. Dane a wskaźniki

Na podstawie analizy *Informacji oświatowych* z 2011 r. można stwierdzić, że już 46% samorządów używa wskaźników oświatowych. Pozostała część prezentuje przede wszystkim dane liczbowe, w tym w 10 dokumentach (7% badanych) nie pojawiły się żadne wskaźniki, a w 47% odnotowano ich maksymalnie 4.

Najczęściej były to:

- scholaryzacja przedszkolna,
- wydatki w przeliczeniu na jednego ucznia,
- przeciętna liczba uczniów w oddziale,
- odniesienie do skali staninowej,
- procent nauczycieli według stopnia awansu zawodowego,
- procent nauczycieli według wykształcenia,
- liczba uczniów w przeliczeniu na etat nauczycielski.

Łącznie ok. 46% JST stosuje minimum 5 wskaźników oświatowych, z czego jedna czwarta oblicza ich stosunkowo dużo (ponad 8).

Źródło: opracowanie własne.

W przypadku gdy w *Informacji* występowało od 5 do 8 wskaźników, to oprócz wymienionych wcześniej, najczęściej pojawiały się następujące:

- liczba uczniów w przeliczeniu na etat obsługi,
- procent dożywianych dzieci,
- procent przewożonych dzieci,
- procent zmiany liczby uczniów,
- procent uczniów spoza gminy,
- procent uczniów niepromowanych,
- procent promocji z wyróżnieniem,
- procent obniżonych ocen z zachowania,
- wydatki w przeliczeniu na oddział szkolny.

Samorządy, które stosowały więcej niż 8 wskaźników, poza wymienionymi wyżej, stosowały także następujące:

- procent uczniów wymagających nauczania specjalnego,
- liczba uczniów w przeliczeniu na komputer z dostępem do Internetu,
- procent uczniów w placówkach niepublicznych,
- liczba pracowników niepedagogicznych w przeliczeniu na oddział szkolny,
- udział wynagrodzeń we wszystkich wydatkach,
- procent zdających z dysleksją,
- zmienowość nauczania.

Bardzo pozytywnym przykładem jest *Informacja o stanie realizacji zadań oświatowych w roku szkolnym 2010/2011* gminy wiejskiej Kowiesy, w której są zawarte i wyróżnione w oddzielnych tabelach wskaźniki oświatowe z wartościami ostatnich 3 lat szkolnych, łącznie z porównaniem ich wartości z analogicznymi w kraju, województwie oraz gminach wiejskich. Gmina Kowiesy podała ok. 18 wskaźników, na przykład średnią liczbę uczniów w przeliczeniu na: oddział, etat nauczycielski, etat administracji i obsługi; liczbę uczniów w przeliczeniu na komputer z dostępem do Internetu; procent uczniów dowożonych.

Wiele wskaźników zastosowały również: gmina wiejska Krukłanki (22), Miasto Olsztyn (19), gmina Łobez i Brodnica (po 18).

2.4.2. Porównanie z innymi jednostkami

Średnio 83% *Informacji oświatowych* zawiera dane dotyczące wyników egzaminów z porównaniem z innymi jednostkami. Porównania te dotyczą zazwyczaj średnich wyników dla poszczególnych placówek, typów placówek, gminy/miasta, powiatu, województwa, kraju, OKE. Czasami, ale w niewielkim stopniu, pojawiają się również rankingi gmin w powiecie, rankingi powiatów w województwie, a także kartogramy z powiatami na tle województwa. Zupełny brak porównań z innymi jednostkami odnotowano zatem w 17% JST.

Najrzadziej samorządy porównywały się do jednostek im podobnych. Tylko w niektórych *Informacjach oświatowych* z 2011 r. pojawiały się następujące jednostki odniesienia: gminy wiejskie, miasta do 20 tys. mieszkańców, miasta powyżej 5 tys. i poniżej 100 tys. mieszkańców, miasta wojewódzkie lub należące do Unii Metropolii Polskich, na przykład Lublin.

Inne wskaźniki porównywano znacznie rzadziej (6%) – najczęściej był to współczynnik scholaryzacji przedszkolnej zestawiony z wynikami w kraju (Starachowice) i w miastach wojewódzkich (Warszawa); w kilku przypadkach (na przykład w Makowie) była porównywana średnia liczba uczniów w oddziale klasowym z taką samą w kraju; analogicznie postąpiono z liczbą uczniów w przeliczeniu na etat nauczycielski (w Brodnicy), z procentowym ujęciem różnicowania zawodowego nauczycieli według stopnia awansu, z udziałem sześciolatków zapisanych do pierwszej klasy (w Krośnie).

2.4.3. Słabości, trudności, zagrożenia i wyzwania dla lokalnych systemów oświaty

Problemy lokalnych systemów oświaty to treści niełatwe do umieszczenia w *Informacji oświatowej* – wymagają dużego dystansu, obiektywizmu, a ponadto niezależności lub po prostu odwagi politycznej. Optymizmem napawa więc fakt, że znalazły się one mniej więcej w połowie badanych *Informacji oświatowych* z roku szkolnego 2010/11. Jednakże spostrzeżenia te miały bardzo różny stopień szczegółowości. W wielu przypadkach, często z racji tego, że dany dokument składał się głównie ze sprawozdań dyrektorów poszczególnych szkół, wymieniane były jedynie problemy i zagrożenia, z jakimi borykają się konkretne placówki (albo ich słabe i mocne strony, jak w przypadku gminy Lipie) – głównie potrzeby remontów, doposażenia sal, zatrudnienia pedagoga, agresja wśród uczniów, konieczność łączenia klas spowodowana zmniejszeniem się liczby dzieci. W wielu *Informacjach* zwracano także uwagę na trudności i wyzwania wykonywania zadań oświatowych przez samorząd – związane przede wszystkim z finansowaniem i organizacją sieci szkół.

Prezentowane podejście problemowe JST miało różny charakter. W większości samorządy omawiając poszczególne zadania, jedynie wspominały o aktualnych słabościach i trudnościach, na jakie natrafiły w roku szkolnym 2010/11, ale zdarzyły się również i takie samorządy, które świadomie wyciągały i podkreślały wnioski płynące z analizy własnej sytuacji. Takim dokumentem może się pochwalić Murowana Goślina, Grodków, a także Krosno, którego *Informacja o stanie realizacji zadań oświatowych* w 2011 r. zbiegła się z diagnozą stanu oświaty w Krośnie, przeprowadzoną przez niezależną firmę zewnętrzną na potrzeby nowej strategii oświatowej.

Duża część jednostek na podstawie własnych analiz i spostrzeżeń przewidywała również, jakie czekają je zagrożenia i wyzwania w następnych latach – przede wszystkim dotyczyło to stałej tendencji do zmniejszania się liczby uczniów w szkołach, ale rosnącej liczby dzieci w wieku przedszkolnym, a także wyzwań związanych z finansowaniem światy przy malejącej kwocie subwencji.

Zarówno słabości i trudności, jak i zagrożenia oraz wyzwania formułowane w *Informacjach oświatowych* z 2011 r. można podzielić na następujące obszary tematyczne wraz z ich procentowym udziałem w ogólnej liczbie dokumentów poruszających problemy oświatowe:

- liczebność uczniów (40%),
- finanse (30%),
- problemy społeczne (30%),
- wyniki w nauce (25%),
- infrastruktura i wyposażenie (20%),
- opieka przedszkolna (20%),
- proces dydaktyczny (20%).

Wśród *Informacji oświatowych* z roku szkolnego 2010/11 poruszających kwestie problemowe najczęściej (w ok. 40% przypadków) pojawiała się tematyka zmieniającej się liczby uczniów. Samorządy zauważały zazwyczaj ogólny spadek liczby uczniów w swoich szkołach (szczególnie w gimnazjach), wzrost liczebności dzieci w wieku przedszkolnym i związane z tym wyzwania organizacyjne na przyszłość.

W drugiej kolejności poruszane były zarówno zagadnienia finansowania zadań oświatowych, jak i problemy społeczne w środowisku szkolnym. Najczęściej wskazywano na wysoki udział środków własnych JST w kosztach kształcenia ucznia, znacznie przewyższający kwotę subwencji oświatowej otrzymywanej z budżetu państwa. Rzadziej pisano o wyzwaniu, jakim jest pokrycie rosnących wydatków na wynagrodzenia dla nauczycieli. Problemy społeczne odnotowane w szkołach są przede wszystkim spowodowane zwiększającą się liczbą uczniów z trudnościami rozwojowymi (szczególnie z orzeczeniem o niepełnosprawności i potrzebie nauczania specjalnego, z wadami wymowy), pojawiającą się wśród uczniów agresją słowną i fizyczną; sporadycznie wspomina się też o uzależnieniach. Problem stanowi także tzw. eurosieroctwo, rezultat wyjazdów rodziców do pracy za granicą, powodujące trudności w egzekwowaniu obowiązku szkolnego

i prowadzące do zaburzeń funkcji społecznych. Niektóre samorządy zauważają także niewielkie zainteresowanie rodziców sprawami swoich dzieci i szkoły oraz niską frekwencję uczniów. Część uwagi poświęca się kwestiom bezpieczeństwa w placówkach, w tym dostępowi do narkotyków, planowaniu godzin pracy pielęgniarki, monitoringowi.

Zgodnie z ustawą o systemie oświaty obowiązkową pozycją w *Informacjach oświatowych* są wyniki egzaminów zewnętrznych w szkołach. W związku z tym znaczna część JST podejmuje próbę analizy i formułowania wniosków z uzyskanych danych. Najczęściej jednak podkreślane są wyniki powyżej średnich: powiatowych, wojewódzkich, krajowych, wysokie pozycje w rankingach i poprawa średnich. Dużo rzadziej czytelnik informowany jest o słabościach poszczególnych placówek i problemach związanych ze stosunkowym obniżeniem średniego poziomu wyników. Warto więc wyróżnić pozytywne przykłady samorządów, które na taką analizę się zdecydowały; są to gminy: Korsze, Police, Murowana Goślina; miasta: Kutno, Gorzów Wielkopolski, Suwałki, Krosno; powiaty: łębski, choszczeński, będziniński.

Pozostałe problemy zostały omówione w jednakowym zakresie w około jednej piątej wybranych *Informacji*. Dotyczyły one przede wszystkim szczegółowych lub ogólnych braków w infrastrukturze i wyposażeniu placówek, niewystarczającej liczby miejsc w przedszkolach, oddziałach i punktach przedszkolnych, a także potrzeby „wakacyjnych” dyżurów takich placówek. Do słabości procesu dydaktycznego zaliczano najczęściej niskie zainteresowanie uczniów zajęciami dodatkowymi, braki kadrowe, nieracjonalne zatrudnianie kadry pedagogicznej czy też trudności nauczycieli uczących przedmiotów zawodowych. Wspomina się o braku etatów wsparcia, o niepełnym wykorzystaniu bazy dydaktycznej szkoły, a także o trudnościach organizacyjnych wynikających ze zwiększającej się liczby uczniów dowożonych do szkoły i korzystających z opieki świetlicowej.

2.4.4. Działania w odpowiedzi na słabości, trudności, zagrożenia i wyzwania

Na wyróżnienie i szczególną pochwałę zasługują jednostki samorządu terytorialnego, które w jakikolwiek sposób wspomniały w swoich *Informacjach oświatowych* o aktualnych trudnościach i słabościach, a zwłaszcza te, które (prawie w 50%) jednocześnie informowały o zrealizowanych lub dopiero planowanych działaniach, mających na celu poprawę zaistniałej sytuacji. Przedstawione przez samorządy długoterminowe działania dotyczyły najczęściej

zmiany sieci szkół, wprowadzenia programów oszczędnościowych w szkołach oraz realizacji zadań w porozumieniu i współpracy z samorządami i instytucjami innych gmin. Rozwiązanie problemów społecznych samorządy widzą we wdrażaniu nowych zasad dotyczących pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkołach, prowadzeniu oddziałów integracyjnych, w programach profilaktycznych zapobiegających patologiom, szkolnych wyjazdach integracyjnych, spotkaniach z przedstawicielami różnych instytucji społecznych, współpracy z poradniami, organizacjami pozarządowymi czy młodzieżowymi ośrodkami wychowawczymi.

Wyniki egzaminów zewnętrznych samorządy planują poprawić poprzez wprowadzenie dodatkowych zajęć, głównie z języka polskiego, matematyki i języka obcego, praktyczne wdrażanie wiedzy (zwiększona liczba zadań i ćwiczeń), nieliczne programy naprawcze, a także rozwijanie pomocy koleżeńskiej wśród uczniów w celu pokonania trudności w nauce (gminy: Łowicz i Myszyniec).

Odpowiedzią samorządów na malejącą liczbę uczniów w szkołach jest organizowanie nauczania w klasach łączonych, zmniejszenie liczby oddziałów, reorganizacja obwodów szkolnych i sieci szkół, częściowa redukcja kadry nauczycielskiej oraz dokształcanie nauczycieli, aby mogli nauczać więcej niż jednego przedmiotu.

Sposoby na rozwiązanie problemu dostępności miejsc w przedszkolach, wymieniane przez samorządy, to: kierowanie dzieci do placówek sąsiedniej gminy, zakładanie oddziałów i punktów przedszkolnych, otwieranie przedszkoli niepublicznych. Dużą nadzieję (np. w Krakowie) pokładano również w reformie obniżenia wieku szkolnego, która doprowadzi do zwolnienia części miejsc w przedszkolach.

Bardzo ciekawe i konkretne propozycje poprawienia organizacji procesu dydaktycznego przedstawiła jedna ze szkół w gminie Zduny – konkretne zalecenia w zakresie rekrutacji, informowania o dostępnych kierunkach nauczania, pomocy w doradztwie zawodowym. Wspominano też o poszerzaniu oferty nauczania języków obcych (Starachowice planują wprowadzenie obowiązkowego języka angielskiego dla dzieci objętych edukacją przedszkolną), dowożeniu dzieci na zajęcia sportowe w celu usprawnienia ich organizacji, zastosowaniu elektronicznej rekrutacji, o programie „Lekki tornister” – konkretne rozwiązania mające zmniejszyć jego ciężar (Warszawa) czy też o stworzeniu banku ofert pracy dla nauczycieli (Warszawa, Olsztyn).

Często wyliczono zrealizowane i planowane remonty, modernizacje, inwestycje w wyposażenie (planowano głównie cykliczną wymianę sprzętu komputerowego i systematyczne upowszechnianie cyfrowych technik wsparcia

edukacyjnego, takich jak tablice interaktywne, powszechny i szybki Internet). Ponadto deklarowano stosowanie się do nakazów Komendy Powiatowej Straży Pożarnej dotyczących bezpieczeństwa przeciwpożarowego w szkołach i przedszkolach miejskich oraz do nakazów innych służb i inspekcji. Przy zagrożeniach bezpieczeństwa w niektórych gminach deklarowano utworzenie przejść dla pieszych przy szkołach i ulepszenie monitoringu.

Najbardziej pojawiały się propozycje rozwiązania problemów finansowych gminy. Były to między innymi następujące pomysły: przyjmowanie dzieci spoza obwodu szkoły w celu zwiększenia subwencji oświatowej oraz, w ostateczności, likwidacja małych szkół lub przekazanie ich stowarzyszeniom.

Warto zauważyć, że duża część samorządów deklarowała środki zaradcze, chociaż nie zdefiniowała problemów. W zdecydowanej większości były to odpowiedzi na potencjalne wyzwania demograficzne oraz społeczne, tj. zmianę sieci szkół, prowadzenie oddziałów integracyjnych, wprowadzenie programów profilaktycznych i wychowawczych czy ściślejszą współpracą z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi.

Informacja o programach naprawczych szkół pojawiła się w siedmiu *Informacjach oświatowych*. W większości jednostki samorządowe ograniczały się do stwierdzenia, że taki program w placówkach był realizowany lub będzie wprowadzony, jednak bez szczegółowego omówienia jego zakresu (gmina Murowana Goślina, Maków, Kochanowice, Łowicz, miasto Świętochłowice). Jedyne gmina Czersk deklaruje, że każda z jej szkół podejmuje działania naprawcze i szczegółowo analizuje coroczne rezultaty.

Aneks 1. Przykłady dobrych praktyk

Przykłady dobrych *Informacji oświatowych* z 2009 roku.

Jastarnia to przykład dobry dla małych jednostek, zwłaszcza gmin wiejskich (mimo że jest to gmina miejska). Zgodnie ze swoimi potrzebami zwięźle opisuje funkcjonowanie oświaty w gminie. Na pochwałę zasługuje zamieszczenie danych dotyczących promowania i frekwencji uczniów oraz średnich wynagrodzeń nauczycieli według stopni awansu zawodowego. Dane i wskaźniki oświatowe podane są na poziomie oddziałów klasowych, co jest możliwe dzięki niewielkiej liczbie szkół prowadzonych przez miasto. Sprawozdanie kończy się wyszczególnieniem problemów stojących przed szkołami.

Grodzisk Mazowiecki przygotował ciekawy zestaw danych tabelarycznych, który był jedną z inspiracji do stworzenia modelu *Informacji oświatowej* zamieszczonego w niniejszej publikacji. Autorom udało się objąć bardzo szeroki zakres tematyczny, umieszczając wiele informacji w tabelach. Dokument miał najbardziej analityczny charakter ze wszystkich przebadanych sprawozdań, choć, tak jak w przypadku innych *Informacji*, brakowało w nim wskaźników. Dane tabelaryczne dotyczą wszystkich poszczególnych szkół miasta, co pozwala je porównywać.

Gdańsk wybrał i zwięźle przedstawił główne problemy swojej polityki oświatowej. Miastom na prawach powiatu opracowanie czytelnej *Informacji oświatowej* utrudnia konieczność łączenia zadań gminy i powiatu oraz duża liczba szkół. Dokument Gdańska ma zakres tematyczny dużo skromniejszy niż Grodziska Mazowieckiego, ale autorzy przekonują, że po selekcji wybrali najważniejsze tematy. Zwraca uwagę podejście strategiczne – zarysowanie problemów, wskazanie celów oraz wpisanie oświaty w szerszy kontekst polityki społecznej. Dane i wskaźniki oświatowe zostały podane w postaci średnich dla poszczególnych typów szkół. Wyniki osiągnięte przez uczniów szkół gdańskich porównano z wynikami uczniów w sąsiednich gminach.

Mimo różnic w formie i treści wymienione powyżej *Informacje oświatowe* mają dwie wspólne cechy. Po pierwsze są zwięźłe (objętość ok. 20 stron). Po drugie zostały upublicznione – zamieszczone w Internecie, są dostępne dla wszystkich obywateli miasta. Dzięki temu jest większa szansa, że trafią do społeczności lokalnej, zostaną przeczytane i zrozumiane, i przyczynią się do lokalnej dyskusji o oświacie.

Przykłady dobrych *Informacji oświatowych* z 2011 roku.

Gmina **Kruklanki** sporządziła krótki (19 stron) dokument o bardzo czytelnym układzie, zastosowała metryczkę i dużą liczbę prostych tabel z danymi o poszczególnych szkołach. Zasluguje na wyróżnienie spośród wszystkich badanych JST ze względu na największą liczbę (22) zastosowanych wskaźników oświatowych, a także ich porównawcze zestawienie z danymi z trzech ostatnich lat. Obniża jego ocenę, niestety, niewielka liczba komentarzy i tylko jedno podsumowanie – omówienie wyniku EWD dla gimnazjum.

Informacja oświatowa gminy wiejskiej **Kowiesy** została wyróżniona już wcześniej (podrozdział 2.4.1), głównie z powodu dużej liczby wskaźników (18) z wartościami z ostatnich trzech lat szkolnych, które porównała z danymi krajowymi, wojewódzkimi i gminami wiejskimi.

Informacja oświatowa **Małkini Górnej** posiada czytelny podział według obszarów tematycznych, spis treści, tabel i wykresów, metryczkę gminy. Liczne tabele i ciekawe wykresy prezentują dane poszczególnych szkół oraz grup placówek, a komentarze mają odniesienia do poprzednich lat. Dokument zawiera krótkie wprowadzenia do realizowanych zadań, dane są szczegółowo omówione i analizowane, liczne wskaźniki wytłumaczone czytelnikowi, dzięki czemu przedstawiona jest dość wyczerpująca diagnoza stanu lokalnej oświaty.

W miejsko-wiejskiej gminie **Grodków** *Informacja oświatowa* zajęła 22 strony, na których znaleźć można tabele w podziale według typów szkół, gdzieś analizę zawartych w nich danych, omówienie wykonywanych zadań i sytuacji finansowej jednostki. O podejściu strategicznym świadczy formułowanie przez gminę problemów, końcowych wniosków oraz planów przyszłościowych.

Informacja o stanie realizacji zadań oświatowych gminy **Korsze** zawiera 18 stron, na których w zwięzły sposób przedstawiona jest interesująca diagnoza, ukazująca krytyczne podejście nie tylko do stanu oświaty w gminie, ale również do jej społecznych uwarunkowań. Dokument zawiera wypunktowane wnioski, sformułowane na podstawie porównawczej analizy danych tabelarycznych oraz informacji poszczególnych szkół, podsumowanie zawierające mocne i słabe strony szkół, a także zalecenia i plany na przyszłość. W *Informacji oświatowej* gmina nie użyła wprawdzie dużej liczby wskaźników, ale wyniki egzaminów porównuje w ciągu niemal dekady (lata 2002 – 2011), określa miejsce gminy w rankingu powiatowym, choć to przedostatnie miejsce. Istotne jest też to, że nie tylko szczegółowo formułuje różne słabości i trudności lokalnego systemu oświaty, ale również przedstawia działania zaradcze.

W gminie miejskiej **Brodnica** *Informacja oświatowa* zawiera czytelny układ: wstęp, metryczka miejscowości, podział na części tematyczne i podsumowanie. W treści znaleźć można znaczną liczbę różnorodnych wykresów, a dane w tabelach są zestawiane porównawczo, w odniesieniu do poprzedniego roku szkolnego. Warto zauważyć, że Brodnica stosuje bardzo dużo wskaźników oświatowych (19). Wyniki egzaminów zewnętrznych są podawane z kilku lat, szczegółowo analizowane (zastosowano również wskaźnik łatwości) i komentowane.

Gmina miejska **Łeba** sporządziła ciekawe sprawozdanie pod względem układu (części dokumentu ustalone według typów placówek), czytelności oraz zastosowania licznych wskaźników. Wstęp tej *Informacji oświatowej* naświetla aktualną sytuację prawną systemu oświaty. Wyniki egzaminów zewnętrznych są porównane z wynikami w innych gminach powiatu. Brakuje jednak komentarzy i omówienia wszystkich zadań oświatowych.

Knurów jest miastem, które podobnie jak Łebę warto pochwalić za czytelny układ dokumentu i prezentację danych za pomocą różnorodnych wykresów. *Informację oświatową* wzbogaca opis metodologii przedstawiania wyników egzaminów zewnętrznych, ale zubożają niewyczerpujące treści i omówienia danych.

Stalowa Wola sporządziła również pozytywny przykład dokumentu, który w czytelny sposób, z zastosowaniem metryczki miejscowości, tabel i wykresów, prezentuje i porównuje analogiczne dane zazwyczaj z trzech ostatnich lat. Czytelnik odnajduje omówienia i objaśnienia dotyczące informacji, zadań, pojęć, a liczne wskaźniki oświatowe pozwalają mu zorientować się w stanie lokalnej oświaty.

Krosno opracowało jeden z najdłuższych badanych dokumentów, obejmujący ponad 140 stron. Dokument ma czytelny układ treści według ustawowych zadań i typów placówek, zawiera mapki z rozmieszczeniem typów szkół oraz podsumowanie. Bardzo wyraźnie określone są cele strategiczne, a przejrzystość danych zapewniają tabele i wykresy oraz zestawienia porównawcze w odniesieniu do poprzednich lat. Czytelnik korzysta ze szczegółowych opisów zadań, objaśnień stosowanych pojęć, oraz licznych wskaźników. Nie zaniechano wskazania na słabości, trudności, zagrożenia, ale przedstawiono propozycje działań naprawczych, traktowanych też jako wyzwania.

Żyrardów wyróżnił się obszerną *Informacją oświatową* (153 strony) z niezwykle szczegółowym omówieniem wyników egzaminów zewnętrznych w załączniku, obejmującym ponad 80 stron. Cechuje ją ogólnie czytelny układ, opis zadań, komentarze i odniesienia do poprzednich lat.

Powiat **ostrzeszowski** dał przykład czytelnej i dość obszernej *Informacji oświatowej* (52 strony), w której zastosowano dużą liczbę wskaźników oświatowych, a analiza porównawcza wyników egzaminów zewnętrznych została wzbogacona o kartogram województwa pokazujący wyniki JST na tle innych powiatów. W dokumencie wskazano na trudności i planowane działania zaradcze, niekiedy urastające do wyzwań. Na szczególne wyróżnienie zasługuje zakończenie, w którym podkreśla się strategiczną rolę dokumentu: „Zestawienie informacji przedstawiane w latach następnych stanowić będzie materiał porównawczy stanu organizacyjnego oraz procesów i przedsięwzięć realizowanych przez szkoły, placówki oświatowe i samorząd. Analizy, które będą dokonywane na podstawie danych zawartych w informacjach, będą podstawą do formułowania wniosków i planowania działań do dalszej poprawy efektywności i jakości pracy szkół oraz placówek oświatowych, dla których organem prowadzącym jest Powiat Ostrzeszowski”.

Drugą jednostką powiatową, na którą warto zwrócić uwagę, jest powiat **łęborski**. Jego *Informacja oświatowa* zawiera liczne wskaźniki, komentarze, po-

równania danych z poprzedniego roku. Z powagą potraktowano wyniki egzaminów, wskazując na przyczyny niepowodzeń i wyciągając konkretne wnioski. Podano także przykłady szkół z najgorszymi wynikami. Podsumowanie w ogólny sposób zwraca uwagę na wyzwania stojące przed samorządem.

Aneks 2. Dobór próby do analizy

Analiza *Informacji oświatowych* z 2009 r. została wykonana na próbie 123 dokumentów. Przy ich wyborze uwzględniono rozkład przestrzenny (w podziale na województwa) oraz typ JST (gminy wiejskie, gminy miejskie, gminy miejsko-wiejskie, miasta na prawach powiatu oraz powiaty ziemskie). Przyjęto następujące założenia: z każdego z 16 województw wybrano 3 gminy wiejskie, 3 gminy miejsko-wiejskie, 2 gminy miejskie, 2 powiaty ziemskie oraz 1 miasto na prawach powiatu (z pominięciem największych miast ze względu na odrębność ich systemu). Przy wyborze gmin starano się o ich zróżnicowanie pod względem liczby ludności, tak aby w próbie znalazły się jednostki małe, średnie i większe (w obrębie danego typu administracyjnego). W założeniu próbamiąla obejmować *Informacje oświatowe* od minimum 176 jednostek samorządowych.

Proces zbierania *Informacji oświatowych* przebiegał dwustopniowo i rozpoczął się od znalezienia dokumentów udostępnionych w Internecie. W drugim etapie zwrócono się telefonicznie do wydziałów oświaty wybranych samorządów z prośbą o dokumenty; po otrzymaniu docelowych adresów poczty internetowej tą drogą kontynuowano ich poszukiwanie. Jednym z wyników tej kwerendy było stwierdzenie faktu, że wiele JST nie przygotowało oddzielnego dokumentu zawierającego informacje o stanie realizacji zadań oświatowych, a jedynie przedstawiło swoim radom prezentację typu PowerPoint. Oczywiście takie podejście jest zgodne z unormowaniem art. 5 ustawy o systemie oświaty, jednak zdecydowanie utrudniło analizę realizacji tego artykułu.

W badaniu drugiej edycji *Informacji o stanie realizacji zadań oświatowych* zastosowano nieco odmienną metodologię. W celu zachowania reprezentatywności przy doborze próby uwzględniony został typ JST, a także nowa typologia funkcjonalna (patrz tom 6 Biblioteczki Oświaty Samorządowej), dzieląca gminy na:

- miasta na prawach powiatu,
- miasta poza obszarami aglomeracji,
- gminy w ramach aglomeracji,

- gminy przemysłowe,
- gminy po PGR owskie,
- gminy mieszane rolnicze,
- gminy typowo wiejskie.

W ten sposób przyjęto założenie, aby do badania wybrać po 18 jednostek z każdego rodzaju funkcjonalnego, ale też proporcjonalnie do liczby gmin w podziale administracyjnym: 47 gmin wiejskich, 39 miejsko-wiejskich, 22 miejskie, 18 miast na prawach powiatu i 18 powiatów ziemskich, co dałoby łączną sumę 144 JST. Biorąc pod uwagę także przestrzenny rozkład JST w podziale na województwa, w próbie zaplanowano zebranie w sumie po 9 *Informacji oświatowych* z każdego województwa.

Ze 165 zebranych *Informacji oświatowych* poddano krytycznej analizie 142, które najbardziej odpowiadały założeniom doboru próby. W rezultacie, w próbie końcowej wystąpił niewielki niedobór gmin miejskich, a według typu funkcjonalnego – znaczny niedobór gmin przemysłowych. W zamian zdecydowanie większą dostępność wykazały *Informacje* publikowane przez gminy typowo wiejskie. Najmniejszą reprezentację JST mają województwa: świętokrzyskie, podkarpackie i lubuskie. Największą zaś: mazowieckie i małopolskie.

TABELA 9. PRÓBA JST ZE WZGLĘDU NA TYP ADMINISTRACYJNY

Typ jednostki	Gminy wiejskie	Gminy miejsko-wiejskie	Gminy miejskie	Miasta na prawach powiatu	Powiaty ziemskie	Razem
Rok szkolny 2008/09	28	23	25	18	18	123
Rok szkolny 2010/11	48	39	19	18	18	142

Źródło: opracowanie własne.

W pierwszej kolejności zostały podjęte starania o uzyskanie *Informacji oświatowych* z tych samych jednostek samorządowych, które były analizowane w pierwszym badaniu (123 dokumenty z 2009 r.). W większości jednak wspomniane JST nie opublikowały w Internecie swoich *Informacji oświatowych* za rok szkolny 2010/11 do czasu niniejszego badania (prowadzonego w okresie listopad – grudzień 2011 r.). W rezultacie uzyskano jedynie 38 (30%) takich dokumentów, co stanowi nieco ponad jedną czwartą nowej próby. Warto również zauważyć, że spośród badanych JST, które opublikowały swoje dokumenty w 2009 r., jedynie ok. 45% kontynu-

owało ich publikowanie w następnych latach (wśród nich zaledwie 20 udostępnia wszystkie trzy sporządzone do tej pory *Informacje*, a 17 jedynie dwie pierwsze). Okazało się również, że 40% dokumentów badanych w pierwszej edycji zostało obecnie usuniętych z sieci, a kolejne się nie ukazały. Wiele JST jedynie komunikuje na stronie internetowej, że *Informacja oświatowa* zostanie przedstawiona na planowanej sesji Rady¹², lub wspomina o jej przedstawieniu w protokole¹³ z posiedzenia.

TABELA 10. PRÓBA JST ZE WZGLĘDU NA TYP FUNKCJONALNY

TYP JEDNOSTKI	Rok szkolny 2008/09	Rok szkolny 2010/11
Powiaty ziemskie	29	18
Miasta na prawach powiatu	18	18
Gminy w ramach aglomeracji	14	19
Miasta poza obszarami aglomeracji	19	14
Gminy przemysłowe	1	6
Gminy poPGRowskie	14	19
Gminy mieszane rolnicze	10	19
Gminy typowo wiejskie	18	29
Razem	123	142

Źródło: opracowanie własne.

Większość *Informacji oświatowych* była publikowana w Internecie w formie PDF, część w dokumencie Word, a sporadycznie jako prezentacja programu PowerPoint. Można je było znaleźć głównie w zakładkach dotyczących oświaty na oficjalnych stronach internetowych poszczególnych gmin i powiatów, czasami w ich aktualnościach oraz sporadycznie w BIP. Ciekawostką jest, że podczas poszukiwania w Internecie *Informacji o stanie realizacji zadań oświatowych w roku szkolnym 2010/11* kilkakrotnie napotkano zaproszenie do zapoznania się z treścią

12 W przypadku niektórych JST sesje, na których miała być przedstawiana *Informacja oświatowa*, odbywały się dopiero pod koniec listopada 2011 r. (Turek, Żyrardów, Kętrzyn, Lublin, Dukła, Wisznia Mała), a nawet pod koniec grudnia (powiat olsztyński).

13 Np. w powiecie węgrowskim *Informację oświatową* za rok szkolny 2010/11 przedstawili na sesji Rady poszczególni dyrektorzy szkół lub osoby reprezentujące daną placówkę.

dokumentu, skierowane do mieszkańców JST (np. gminy wiejskiej Opatówek, gminy miejsko-wiejskiej Kłecko, miasta na prawach powiatu – Warszawy).

TABELA 11. PRÓBA JST ZE WZGLĘDU NA ROZKŁAD PRZESTRZENNY

Województwa	Rok szkolny 2008/09	Rok szkolny 2010/11
Dolnośląskie	9	9
Kujawsko-pomorskie	7	9
Lubelskie	9	10
Lubuskie	5	6
Łódzkie	16	10
Małopolskie	7	13
Mazowieckie	15	14
Opolskie	4	7
Podkarpackie	6	6
Podlaskie	6	9
Pomorskie	9	11
Śląskie	7	8
Świętokrzyskie	3	5
Warmińsko-mazurskie	3	7
Wielkopolskie	19	10
Zachodniopomorskie	8	8
Razem	123	142

Źródło: opracowanie własne.

Bibliografia

Herczyński J. (red.), *Przygotowanie informacji o stanie realizacji zadań oświatowych. Propozycje dla jednostek samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo ICM, Warszawa 2011.

ROZDZIAŁ 3 | **Tony Levitas**
MODELE INFORMACJI | **Jan Herczyński**
O STANIE REALIZACJI ZADAŃ
OŚWIATOWYCH

3.1. Wstęp

W tym rozdziale omówimy trzy modele informacji o stanie realizacji zadań oświatowych, a mianowicie model dla gmin, model dla powiatów i model dla województw. Zarówno model gminny, jak i powiatowy mają zastosowanie w miastach na prawach powiatów, gdyż te jednostki samorządu terytorialnego realizują zadania oświatowe obu tych szczebli samorządu.

Wszystkie przedstawione modele proponują strukturę i format przedstawiania danych, które mają zachęcić samorządy do całościowej analizy funkcjonowania ich systemów szkolnych oraz efektów ich decyzji strategicznych. W modelach podjęto próbę przesunięcia nacisku z przedstawiania w *Informacjach oświatowych* surowych danych statystycznych i finansowych w kierunku wykorzystania różnorodnych wskaźników oświatowych i innych miar funkcjonowania szkół i placówek.

Przedstawione modele tworzą pewną całościową propozycję tworzenia obrazu lokalnych systemów szkolnych, ale powinny być raczej traktowane jako propozycja niż jako wzór do ścisłego naśladowania. Każdy samorząd ma swoje priorytety, swoją strategię rozwoju oświaty, swoje trudności i osiągnięcia. Każdy musi dokonać wyboru najważniejszej dla niego tematyki i zdecydować, czego najbardziej oczekują adresaci *Informacji oświatowych* na terenie gminy czy powiatu. Oznacza to, że nie oczekujemy od każdej gminy i powiatu dokładnego powtórzenia w ich *Informacjach* zaproponowanej przez nas struktury, ponieważ

uważamy, że powinna ona być dostosowana do lokalnych potrzeb i priorytetów. Tym niemniej uważamy, że cały zakres tematyczny przedstawiony w modelach powinien się w *Informacjach oświatowych* pojawić.

Podobnie w odniesieniu do proponowanych tabel, oczekujemy, że będą stanowiły materiał do dyskusji. Jest ich raczej zbyt dużo, aby zmieściły się w jednym czytelnym dokumencie. Jednak zarówno proponowane wskaźniki, jak i tabele zostały przygotowane tak, aby w sposób zbiorczy i porównywalny przedstawić różne obszary funkcjonowania lokalnych systemów oświatowych. Zadaniem dla każdego samorządu jest wybór – w danych konkretnych warunkach lokalnych – najważniejszych aspektów systemu oświaty, a zatem i wybór odpowiednich tabel do prezentowania danych. Bez wątplenia, niektóre samorządy będą chciały modyfikować zaproponowane tabele, poprzez ich upraszczanie lub rozbudowę o dodatkowe elementy. Takie podejście jest w pełni uzasadnione. Część samorządów zdecyduje się w miejsce przedłożonych poniżej tabel użyć innych sposobów prezentacji tych samych lub zbliżonych danych, albo uzupełnić proponowany zestaw o dodatkowe tabele. Oczywiście również takie wykorzystanie prezentowanych modeli jest w pełni uzasadnione. *Informacje oświatowe* spełnią różnorodne potrzeby informacyjne (omawiane w rozdziale 1), jeśli będą dokumentem związanym, spójnym i czytelnym.

Przy prezentacji danych każda jednostka samorządu terytorialnego musi podjąć decyzję dotyczącą poziomu agregacji danych. Możliwe są cztery poziomy agregacji:

- Na poziomie każdego oddziału klasowego (zastosowana przez miasto Jastarnia dla niektórych danych).
- Na poziomie każdej szkoły (wariant wybrany przez miasto Grodzisk Mazowiecki dla niektórych danych).
- Na poziomie dzielnicy (wariant wykorzystywany tylko przez duże miasta, jak Warszawa i Kraków).
- Na poziomie typu szkoły (ze względu na rozmiar swojej sieci szkolnej, wariant wybrany przez miasto Gdańsk)

Agregacja danych na poziomie oddziału klasowego jest możliwa tylko w bardzo małych gminach o niewielkiej liczbie szkół. Jeśli gmina prowadzi jedną szkołę podstawową z dwiema szkołami filialnymi oraz jedno gimnazjum, przy czym na każdym poziomie klasowym jest tylko jeden oddział, to agregacja na poziomie oddziału jest możliwa. Mimo to dla wielu danych nawet w tak niewielkich gminach należy się ograniczyć do podania średnich na poziomie

szkoły, aby uniknąć nadmiernie przeładowanych i trudnych do czytania tabel. W znakomitej większości polskich samorządów taki niski poziom agregacji wymagałby podania wielkiej liczby nieczytelnych informacji, a sama *Informacja oświatowa* stałaby się mało użyteczna.

Dla gmin i powiatów ziemskich o ograniczonej liczbie szkół możliwe jest podawanie danych na poziomie każdej szkoły. Konieczne jest wówczas odpowiednie formatowanie tabel, aby były one czytelne i zrozumiałe. Podanie informacji o konkretnych szkołach ułatwia porównanie poziomu ich finansowania, poziomu zatrudnienia nauczycieli i pracowników niepedagogicznych oraz warunków pracy. Jest też szczególnie interesujące dla szkół i dla rodziców w kontekście wyników osiągniętych przez uczniów.

Tabele zaproponowane w modelu *Informacji oświatowej* zakładają agregację danych na poziomie przedszkola i szkoły. Podanie informacji o poszczególnych szkołach pozwoli wszystkim zainteresowanym na porównywanie danych i wskaźników pomiędzy szkołami. Szczególnie interesujące i skłaniające do zadawania pytań mogą być takie wskaźniki, jak wydatki bieżące w przeliczeniu na jednego ucznia i na jeden oddział lub średnia wielkość oddziału klasowego. Podając te wskaźniki, jednostka samorządu powinna być gotowa na publiczne wyjaśnienie, czemu w danej szkole wydatki w przeliczeniu na jednego ucznia i oddział lub oddziały klasowe są większe bądź mniejsze niż w innych szkołach. Wydaje się optymalne, aby przynajmniej niektóre z tych wyjaśnień znalazły się od razu w *Informacji oświatowej*, aby samorząd wytłumaczył w sposób zrozumiały dla jej adresatów założenia i cele swojej polityki prowadzonej w stosunku do szkół.

Duże jednostki samorządu, w tym miasta na prawach powiatu, prowadzą bardzo wiele szkół i placówek różnego typu, wobec czego tworzenie czytelnych tabel z danymi o każdej szkole może być trudne. Dlatego lepszym rozwiązaniem jest agregowanie danych na poziomie typu szkoły i placówki, być może w rozbiciu na dzielnice miasta. Tak wysoki poziom agregacji nie pozwala jednak na bardziej szczegółową analizę lokalnego systemu oświatowego. Wydaje się, że dobrym rozwiązaniem może być wprowadzenie załącznika, w którym wybrane średnie dane zostaną przedstawione dla każdej szkoły. Tabele zaproponowane dalej w modelach *Informacji oświatowych* zakładają podawanie danych dla pojedynczych szkół, a więc w przypadku odmiennej decyzji organu prowadzącego format tabeli będzie musiał zostać zmieniony.

Warto zauważyć, że nie wszystkie dane muszą być przedstawione na tym samym poziomie agregacji. Część informacji odnosi się do wrażliwych danych osobowych, i wtedy jest uzasadniony wyższy poziom. Tak się na przykład dzieje

w przypadku danych o uczniach z niepełnosprawnościami albo otrzymujących stypendia lub dofinansowanie posiłków w szkole.

Modele informacji o realizacji zadań oświatowych dla gmin, powiatów ziemskich i województw samorządowych są omówione oddzielnie. W przedostatniej części rozdziału komentujemy krótko, jak można razem zastosować model gminny i powiatowy do miast na prawach powiatów (powiatów grodzkich).

Format modelu informacji składa się z dziesięciu części tematycznych:

- I. Wstęp, metryczka i mapa gminy, powiatu bądź województwa.
- II. Podstawowe decyzje prawne i strategiczne.
- III. Demografia.
- IV. Sieć szkół i placówek.
- V. Kadra nauczycielska.
- VI. Warunki kształcenia i zarządzanie mieniem szkolnym.
- VII. Proces nauczania i wyrównywanie szans edukacyjnych.
- VIII. Wyniki nauczania.
- IX. Finansowanie oświaty.
- X. Współpraca z gminami i powiatami na terenie województwa (tylko dla modelu wojewódzkiego).

Wyodrębnione części obejmują całość tematyki oświatowej, którą poruszają *Informacje oświatowe*. Każdy samorząd może oczywiście wybierać kolejność omawianych zagadnień i grupować problemy zgodnie ze swoimi potrzebami. Przyjęta przez nas kolejność dziesięciu części modelu opiera się na logicznym wyodrębnieniu i uszeregowaniu istotnych obszarów problemowych. Alternatywne podejście opiera się na uszeregowaniu informacji według typów szkół i placówek oświatowych prowadzonych przez samorząd. W 2011 r. niektóre samorzady mniej bądź bardziej wiernie wykorzystywały zaproponowaną przez nas kolejność i sposób prezentacji, a inne podzieliły swoje *Informacje* według typów szkół, na przykład kolejno omówiły przedszkola, przedszkola specjalne, szkoły podstawowe i gimnazja. Oba podejścia mają swoją logikę i oba mogą posłużyć przygotowaniu bardzo dobrych i interesujących *Informacji oświatowych*. Jeżeli samorząd wybiera omówienie swoich zadań oświatowych według typów szkół i placówek, wówczas przedstawione poniżej modele mogą posłużyć jako rodzaj przypomnienia, jakie pytania i problemy są ważne dla każdego typu szkoły.

Trzeba także podkreślić, że dla różnych typów jednostek samorządu zawartość tematyczna poszczególnych części modelu będzie odmienna. Do innych danych,

wskaźników oraz problemów odnosi się część VIII (wyniki nauczania) w gminach, a do innych w powiatach. Podobnie część II modelu (pytanie o prawne i strategiczne decyzje w polityce oświatowej) ma odmienny charakter dla gmin i powiatów w porównaniu z województwami. Dalej wskazujemy na najważniejsze punkty tych odmienności.

Każda część modelu *Informacji oświatowej* zaczyna się od krótkiego wprowadzenia wskazującego na jej cel, podejmowane problemy, omawiane zagadnienia. Uzupełnia go zestaw przykładowych pytań, które wytyczają możliwy zakres szczegółowych danych i treści *Informacji*. Pod tymi pytaniami podajemy również zestaw przykładowych tabel. Tabele są być może najważniejszym elementem modelu, gdyż pokazują na konkretnych przykładach możliwe sposoby formatowania i prezentacji danych statystycznych oraz finansowych, a także wskaźników. Opis modelu powiatowego i wojewódzkiego jest w znacznym stopniu skrócony w stosunku do modelu gminnego, gdyż pominięto w nim pytania i tabele mające układ analogiczny do tabel modelu gminnego.

Przy tworzeniu *Informacji* każda jednostka samorządu powinna uwzględnić, a czasem oddzielnie opisać, trzy ważne kategorie szkół:

1. Przedszkola i szkoły niepubliczne dotowane przez jednostkę samorządu, w tym także szkoły publiczne prowadzone przez stowarzyszenia lub fundacje (w tym zakresie, w jakim dysponują danymi o szkołach niepublicznych).
2. Szkoły specjalne, a także szkoły ogólnodostępne z oddziałami specjalnymi lub integracyjnymi.
3. Szkoły wchodzące w skład zespołu szkół.

Wymienione kategorie są wyróżnione w niektórych, lecz nie we wszystkich tabelach podanych poniżej modeli. Gminy i powiaty mają na ogół pełniejsze dane o szkołach, dla których są organem prowadzącym, niż o szkołach niepublicznych bądź publicznych prowadzonych przez inne podmioty.

Informacje potrzebne do niektórych zaproponowanych tabel mogą być trudne do uzyskania. Dla zespołów szkół niektóre dane są dostępne na poziomie poszczególnych szkół wchodzących w skład zespołu (dane o uczniach, wyniki egzaminów zewnętrznych, godziny pracy nauczycieli), a niektóre tylko na poziomie całego zespołu (plan finansowy, pracownicy administracji, wyposażenie). Przy wypełnianiu tabel należy wybrać odpowiedni poziom szczegółowości. Na przykład wielkość oddziału klasowego i procent zdanych matur rozsądnie jest podawać i analizować dla każdej szkoły oddzielnie, natomiast dla całego zespołu szkół – wydatki w przeliczeniu na jednego ucznia i dostęp do hali sportowej.

3.2. Model *Informacji oświatowych* dla gmin

Część I. Wstęp, metryczka i mapa gminy

Poniższa metryczka daje ogólną, skrótową charakterystykę gminy, ze szczególnym uwzględnieniem oświaty. Jest ona użyteczna zwłaszcza dla adresatów *Informacji oświatowej* niebędących członkami władz ani pracownikami samorządu, w tym dla dyrektorów szkół i rodziców. Będzie także przydatna dla zainteresowanych nią innych samorządów.

TABELA 12. METRYCZKA GMINY

Dane o gminie	Dane z 2010 roku	Dane z 2011 roku
Liczba ludności gminy		
Budżet gminy (wykonanie 2010, plan 2011)		
Budżet w przeliczeniu na jednego mieszkańca		
Dochody własne gminy bez subwencji oświatowej w przeliczeniu na jednego mieszkańca		
Otrzymana subwencja oświatowa		
Subwencja oświatowa w przeliczeniu na jednego ucznia		
Wydatki na oświatę i wychowanie w działach 801 i 854 (wykonanie 2010, plan 2011)		
Wydatki na oświatę i wychowanie w działach 801 i 854 (wykonanie 2010, plan 2011) w przeliczeniu na jednego ucznia (razem z przedszkolami)		
Liczba wychowanków przedszkoli i uczniów szkół prowadzonych przez JST		
Liczba wychowanków przedszkoli i uczniów szkół dotowanych przez JST		
Liczba placówek oświatowych innych niż przedszkola i szkół prowadzonych przez gminę		
Udział (procent) mieszkańców zatrudnionych w rolnictwie		
Stopa bezrobocia		

Źródło: opracowanie własne.

Dla miast będących ośrodkiem obszaru metropolitalnego istotne jest uwzględnienie w *Informacjach oświatowych* problemów związanych z funkcjonowaniem metropolii, w tym faktycznego istnienia jednego lokalnego systemu szkolnego zarządzanego przez niezależne, ale współpracujące ze sobą gminy. Gminy submetropolitalne powinny opisywać szczególne wyzwania stojące przed nimi w związku z atrakcyjnością szkół w pobliskim wielkim mieście.

Warto zamieścić mapę gminy pokazującą położenie przedszkoli, szkół podstawowych oraz gimnazjów.

Część II. Podstawowe decyzje prawne i strategiczne

Zarządzanie oświatą przez gminę musi być zgodne z obowiązującym ustawodawstwem regulującym funkcjonowanie jednostek samorządu terytorialnego i z ustawami oświatowymi, przede wszystkim z ustawą z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty i z ustawą z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta nauczyciela, a także z rozporządzeniami wydanymi na podstawie tych ustaw. Gmina ustanawia też prawo lokalne i poprzez swoje uchwały i decyzje wywiera zasadniczy wpływ na funkcjonowanie lokalnego systemu szkolnego. Podstawowe kierunki rozwoju są opisane w dokumentach strategicznych, zwłaszcza w *Strategii rozwoju gminy* lub w *Lokalnej strategii rozwoju oświaty*. Przyjęcie bądź modyfikacja tych dokumentów ma istotne znaczenie dla szkół prowadzonych przez gminę i powinno być omówione w *Informacji*. Dla wszystkich odbiorców *Informacji* ważne są decyzje o utworzeniu, likwidacji bądź połączeniu szkół prowadzonych przez gminę, jak również o przekazaniu ich innemu organowi. W *Informacji* powinno się pojawić przekonujące uzasadnienie tych decyzji. Sprawami budzącymi nie mniejsze zainteresowanie są zmiany regulaminów płacowych, zmiany uchwał rady gminy o opłatach rodzicielskich za przedszkola, zmiany rejonizacji szkół, zmiany organizacji dowozu uczniów do szkół i zmiany sieci placówek pozaszkolnych. Wszystkie te decyzje gminy podjęte w trakcie ostatniego roku, jeżeli wpłynęły na sposób funkcjonowania szkół i placówek, mają znaczenie dla samych szkół i dla rodziców uczniów. Ich odpowiednie przedstawienie, zwłaszcza usytuowanie w wieloletnim planie rozwoju gminy, zaspokajają ważne oczekiwania społeczne.

Przykładowe decyzje prawne i strategiczne, które podjęła rada gminy albo organ wykonawczy w ostatnim roku:

- Przyjęcie lub modyfikacja strategii oświatowej gminy.
- Otwarcie lub likwidacja przedszkola albo szkoły, a także przekazanie szkoły do prowadzenia innemu podmiotowi.
- Zmiana charakteru szkoły (zmiana typu szkoły, włączenie szkoły do zespołu szkół, potraktowanie szkoły jako szkoły filialnej itp.).
- Reorganizacja sieci obwodów szkolnych w gminie.
- Regulacje bezpłatnego czasu edukacji przedszkolnej i odpłatności za przedszkola.
- Zasady finansowania gminnych przedszkoli, szkół i placówek oświatowych (wprowadzenie bądź zmiana systemu bonowego, wprowadzenie lokalnych standardów oświatowych etc.).
- System dotowania placówek niepublicznych oraz publicznych prowadzonych przez organy inne niż gmina.
- Regulamin wynagradzania, nagradzania i przyznawania dodatków dla nauczycieli.
- System motywacyjny dyrektorów szkół.
- Zasady polityki kadrowej realizowanej przez gminę.
- Zasady wykorzystywania dochodów z nieruchomości szkolnych, jak również koszty uzyskania tych dochodów (czy i w jakiej części te dochody gminy trafiają do szkoły).

Część III. Demografia

Procesy demograficzne bezpośrednio wpływają na kształt sieci szkolnej, na wykorzystanie budynków, pomieszczeń i wyposażenia, a także na koszty prowadzenia każdej placówki. Z tego powodu znajomość trendów demograficznych jest ważna dla planowania rozwoju sieci, zwłaszcza planowania przyszłego poziomu zatrudnienia w szkołach, jak też przyszłych wydatków na utrzymanie szkół i placówek. Warto więc w *Informacji oświatowej* zamieścić precyzyjne dane demograficzne, gdyż są przekonującym uzasadnieniem podjętych bądź planowanych decyzji gminy. Pomogą także przygotować radnych, szkoły i rodziców na nieuniknione decyzje o konsolidacji sieci, albo uzasadnić przejściowe utrzymywanie niewielkiej placówki w oczekiwaniu na przyszły wzrost liczby potencjalnych uczniów w jej rejonie. Tak więc omówienie trendów demograficznych powinno być powiązane z przedstawieniem zamierzeń organu prowadzącego.

Przykładowe pytania

- Jaka jest oczekiwana liczba dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym w ciągu najbliższych trzech lat? Czy nastąpi spadek, czy też wzrost liczby uczniów?
- Jak przebiega proces przygotowania do obniżenia wieku szkolnego? Jakie są przewidywane liczby pięcioletków i sześciolatków, których obejmie roczne przygotowanie przedszkolne, oraz liczby sześciolatków i siedmiolatków, którzy będą uczęszczać do klasy pierwszej szkoły podstawowej w najbliższych latach?
- Jaki jest rozkład dzieci i młodzieży w poszczególnych grupach wiekowych, w tym dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami?
- Czy przewidywane są zmiany w zapotrzebowaniu na miejsca w szkołach i przedszkolach oraz innych miejscach edukacji przedszkolnej? Czy gmina wie o realizowanym lub planowanym rozwoju osiedli i domów na swoim terenie lub w gminach sąsiednich i jego wpływie na zapotrzebowanie na szkoły i przedszkola?
- Czy dzieci z terenu gminy uczęszczają do szkół położonych poza terenem gminy? Czy dzieci z sąsiednich gmin przyjeżdżają do szkół prowadzonych przez gminę?
- Czy gmina obserwuje dzieci i młodzież z niepełnosprawnościami oraz ich uczestnictwo w systemie oświaty (w szkołach ogólnodostępnych lub specjalnych, w szkołach prowadzonych przez daną gminę lub przez gminy sąsiednie)? Czy do jej szkół uczęszczają dzieci niepełnosprawne z sąsiednich gmin?

Przykładowe tabele

Uwaga: tutaj i wszędzie poniżej przez przedszkole rozumiemy również inne formy wychowania przedszkolnego, zgodnie z ustawą o systemie oświaty. Jeżeli do przedszkoli prowadzonych przez gminę uczęszczają dzieci z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego starsze niż 5-letnie (art. 14 ust. 1 lit. a) ustawy) lub dzieci młodsze (art. 14 ust. 1 lit. b) ustawy), należy je uwzględnić w tabelach. Oszacowania przyszłej liczby wychowanków przedszkoli należy dokonać na podstawie danych o urodzeniach na terenie gminy oraz przyjmując założenie, że wszystkie dzieci pójść do przedszkola (nie uwzględniając migracji pomiędzy gminami). W celu uzyskania bardziej dokładnej prognozy demograficznej dane (kolumny) w tabeli 13 można też rozbić na poszczególne roczniki. Gmina może także oddzielnie informować o dzieciach z niepełnosprawnościami.

TABELA 13. RZECZYWISTE I PRZEWIDYWANE LICZBY UCZNIÓW OGÓŁEM
(PLACÓWKI PUBLICZNE I NIEPUBLICZNE)

Rok szkolny	Przedszkole (3 – 5-latki)	Obowiązek rocznego przygotowania przedszkolnego	Szkoła podstawowa	Gimnazjum
2009/10				
2010/11				
2011/12				
2012/13				
2013/14				
2014/15				
Procentowa zmiana pomiędzy rokiem szkolnym 2009/10 i 2011/12:				
Procentowa zmiana pomiędzy rokiem szkolnym 2011/12 i 2013/14:				

TABELA 14. PRZEPIŁYWY UCZNIÓW MIĘDZY GMINAMI

Lp.	Przeptywy uczniów	Rok szkolny 2009/10	Rok szkolny 2010/11	Rok szkolny 2011/12
1	Uczniowie szkół podstawowych i gimnazjów prowadzonych przez gminę zamieszkali w innych gminach			
2	Uczniowie szkół podstawowych i gimnazjów prowadzonych przez gminę, zamieszkali w innych gminach jako procent uczniów ogółem			
3	Dzieci mieszkające w danej gminie uczęszczające do szkół podstawowych i gimnazjów w innych gminach			
4	Dzieci mieszkające w danej gminie uczęszczające do szkół podstawowych i gimnazjów w innych gminach jako procent dzieci w odpowiednim wieku ogółem			
5	Saldo przepływów uczniów między gminami (pkt 1 minus pkt 3)			

Niektóre gminy (np. Strzelce Opolskie i Brodnica) podają w formie tabelarycznej i graficznej liczbę urodzeń w poszczególnych latach, w podziale na obszar wiejski i obszar miejski, i dopiero na tej podstawie tworzą odpowiednie prognozy.

Szczególnej troski wymaga prognoza liczby pięcioletków i sześciolatek spełniających obowiązek rocznego przygotowania przedszkolnego oraz sześciolatek i siedmiolatek uczniów klasy pierwszej w związku ze zmianami w zakresie obniżenia wieku szkolnego. Samorządy znają liczbę tych uczniów, ale nie są w stanie przewidzieć, kiedy rozpoczną oni naukę w szkołach. Niektóre jednostki, np. miasto Słupsk, stosują prognozy wariantowe.

Część IV. Sieć szkół i placówek

Prowadzenie przedszkoli, szkół i placówek oświatowych jest najważniejszym zadaniem oświatowym gmin. Celem tej części modelu jest przedstawienie podstawowych informacji o lokalnym systemie szkolnym, zawierających liczby szkół, uczęszczających do nich uczniów, oddziałów klasowych, nauczycieli oraz innych pracowników. Zmiany liczby uczniów w ostatnich latach, zwłaszcza w powiązaniu z trendami demograficznym (zob. część III modelu), pokazują, w jaki sposób zmienia się lokalny system oświatowy i czego można oczekiwać w przyszłości. Dostosowanie się szkół do wyzwań demograficznych najlepiej ukazać za pomocą zmian odpowiednich wskaźników oświatowych, takich jak średnia wielkość oddziału klasowego.

Przykładowe pytania

- Ile przedszkoli, szkół podstawowych i gimnazjów prowadzi gmina i ilu uczęszcza do nich wychowanków i uczniów? Ile przedszkoli i szkół niepublicznych działa na terenie gminy i jest przez nią dotowanych?
- Co charakteryzuje efektywność publicznych i niepublicznych przedszkoli i szkół: średnia wielkość oddziału, liczba uczniów na etat nauczyciela, na etat administracji, na etat obsługi? Jak te charakterystyki zmieniały się w ostatnich latach?
- Jak szkoły są przygotowane na przyjęcie sześciolatek (baza, wyposażenie, kadra)? Ilu pięcioletków i sześciolatek jest objętych rocznym przygotowaniem przedszkolnym, ilu sześciolatek i siedmiolatek uczęszcza do klasy pierwszej szkoły podstawowej?
- Jak szkoły są przygotowane na przyjęcie uczniów niepełnosprawnych?
- W jakim zakresie zostały zlikwidowane bariery architektoniczne? W ilu szkołach jest prowadzone nauczanie zintegrowane?

- Ilu uczniów jest uprawnionych do korzystania z przewożenia do szkoły na koszt gminy i jak ten transport jest zorganizowany?
- Jak jest zorganizowana opieka pielęgniarska, medyczna i stomatologiczna w szkołach?
- Ilu uczniów i ich rodziców wybiera szkoły podstawowe i gimnazja inne niż ich szkoła obwodowa?
- Czy wiele pozaszkolnych placówek oświatowych, takich jak młodzieżowe domy kultury, poradnie, schroniska młodzieżowe itp., prowadzi gmina, ilu jest uczniów korzystających z ich usług i jaki jest poziom zatrudnienia w tych placówkach?
- Ile instytucji sportowych współpracujących ze szkołami prowadzi gmina? W jaki sposób szkoły korzystają z zasobów tych placówek w ramach zajęć obowiązkowych lub ponadobowiązkowych?
- Ilu pracowników w przeliczeniu na pełny etat zajmuje się nadzorowaniem, zarządzaniem i monitorowaniem realizacji zadań oświatowych w administracji gminnej (włączając ZEAS, wydział oświaty etc.)? Czy ten poziom zatrudnienia jest wystarczający do sprawnego zarządzania gminną siecią szkolną (w ocenie gminy)?
- Ilu wychowanków przedszkoli i uczniów szkół przypada na jednego pracownika odpowiedzialnego za oświatę, i jak ten wskaźnik się zmienił w ostatnich latach?
- W jaki sposób gmina kontroluje spełnianie obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego i obowiązku szkolnego?

Przykładowe tabele

TABELA 15. LICZBA UCZNIÓW I WYCHOWANKÓW PUBLICZNYCH I NIEPUBLICZNYCH PRZEDSZKOLI I SZKÓŁ

Liczba dzieci w placówkach	Publiczne	Niepubliczne	Niepubliczne jako % wszystkich
Liczba wychowanków przedszkoli, niezależnie od typu placówki wychowania przedszkolnego			
Liczba wychowanków przedszkoli specjalnych			
Liczba uczniów szkół podstawowych			
Liczba uczniów gimnazjów			
Liczba uczniów w zespołach szkół			

Uwaga: w *Informacjach oświatowych* gmina może podawać powyższe dane w ujęciu dynamicznym (w ciągu paru ostatnich lat).

TABELA 16. PRZEDSZKOLA PUBLICZNE

Placówki	Wychowankowie		Oddziały		Etaty nauczycieli	Etaty administracji	Etaty obsługi
	Razem	W oddz. integr.	Razem	Oddz. integr.			
Przedszkole 1							
Przedszkole 2							
Przedszkole specjalne 1							
Przedszkole specjalne 2							
Punkt przedszkolny 1							
Punkt przedszkolny 2							
Oddział przedszkolny w szkole podstawowej 1							
Oddział przedszkolny w szkole podstawowej 2							
Razem							

Uwaga: w dalszych tabelach liczba etatów nauczycielskich powinna być rozumiana jako liczba etatów przeliczeniowych, wynikająca z ogólnej liczby godzin realizowanych w oddziałach, wraz z godzinami ponadwymiarowymi. Pracowników kuchni traktujemy łącznie z pozostałymi pracownikami obsługi. Niektóre gminy uważają za stosowne ich wyodrębnić.

Niektóre gminy (np. Ostrów Wielkopolski) podają dla każdego przedszkola średnią odpłatność za dziecko w oddziałach 10-godzinnych (dla kolejnych lat szkolnych).

Ważną informacją, którą gmina może opisać, jest także czas przebywania dzieci w przedszkolach, zarówno bezpłatny, jak i opłacany przez rodziców. Na przykład, zakładając, że gmina przyjęła liczbę 5 godzin zajęć bezpłatnych, można oddzielnie podawać liczbę wychowanków przedszkoli przebywających 5 godzin, od 5 do 7 godzin, powyżej 7 godzin dziennie. Można też porównywać deklarowaną przez rodziców i faktyczną liczbę godzin pobytu dziecka

w przedszkolu. Dla innych form wychowania przedszkolnego lepiej jest podawać średnią liczbę godzin w tygodniu.

W tej i poniższych tabelach obok punktów przedszkolnych należy w miarę konieczności uwzględnić zespół wychowania przedszkolnego.

TABELA 17. WSKAŹNIKI PRZEDSZKOLI PUBLICZNYCH

	Średnia liczba wychowanków na oddział	Etaty nauczycieli na oddział	Średnia liczba wychowanków na etat nauczycielski	Średnia liczba wychowanków na etat administracji	Średnia liczba wychowanków na etat obsługi
Przedszkole 1					
Przedszkole 2					
Przedszkole specjalne 1					
Przedszkole specjalne 2					
Punkt przedszkolny 1					
Punkt przedszkolny 2					
Oddział przedszkolny w szkole podstawowej 1					
Oddział przedszkolny w szkole podstawowej 2					
Średnio w przedszkolach					
Średnio w innych formach wychowania przedszkolnego					

Uwaga: wskaźniki powinny być liczone dla wszystkich oddziałów łącznie (razem z integracyjnymi).

W odniesieniu do przedszkoli szczególnie ważne pytanie dotyczy stopnia zaspokojenia potrzeb, czyli porównanie liczby dzieci w wieku przedszkolnym mieszkających na terenie gminy i liczby miejsc w przedszkolach (publicznych lub we wszystkich). Taką tabelę wykorzystało w swojej *Informacji oświatowej* miasto Kraków (w podziale na dzielnice miasta).

TABELA 18. STOPIEŃ ZASPOKOJENIA POTRZEB NA MIEJSCA WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO

Liczba dzieci urodzonych w latach 2006 – 2008	Liczba miejsc w przedszkolach		Procent zaspokojenia potrzeb
	Publicznych	Niepublicznych	

Uwaga: w powyższej tabeli procent zaspokojenia potrzeb obliczamy, dzieląc liczbę miejsc w przedszkolach publicznych i niepublicznych łącznie na terenie gminy przez liczbę dzieci w wieku przedszkolnym. Można także dodać kolumnę z liczbą dzieci, których rodzice zgłosili chęć zapisania dziecka do przedszkola, ale nie zostały one przyjęte. W komentarzu do tabel gmina może także podać liczbę dzieci starszych niż 5 lat z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego, wychowanków przedszkoli ogólnodostępnych prowadzonych przez gminę.

Miasto Kraków w swojej *Informacji oświatowej* ograniczyło się do miejsc w przedszkolach samorządowych, ale procent zaspokojenia potrzeb podało w podziale na dzielnice miasta. Gmina może też osobno analizować poziom zaspokojenia potrzeb na miejsca w przedszkolach dla dzieci z niepełnosprawnościami, w podziale na różne formy wychowania przedszkolnego, wiek uczniów lub uwzględniając zmiany stopnia zaspokojenia potrzeb w kolejnych latach.

TABELA 19. PUBLICZNE SZKOŁY PODSTAWOWE

	Uczniowie		Oddziały		Etaty nauczycieli	Etaty administracji	Etaty obsługi
	Razem	W oddz. integr.	Razem	Oddz. integr.			
Szkoła podstawowa 1							
Szkoła podstawowa 2							
Szkoła podstawowa 3							
Razem							

Uwaga: dla szkół prowadzących oddziały integracyjne wskazane jest także podawanie liczby zatrudnionych nauczycieli wspomagających w klasach inte-

gracyjnych (i pomocy nauczyciela) oraz innych specjalistów do pracy z uczniami z niepełnosprawnościami. W przypadku zespołów szkół etaty administracyjne i obsługi należy odpowiednio podzielić pomiędzy szkoły wchodzące w skład zespołu (np. szkoła podstawowa i gimnazjum).

Niektóre gminy (jak gmina wiejska Bolesławiec) podają dla każdej szkoły podstawowej liczbę uczniów w podziale na klasy, liczbę oddziałów razem, i od razu uzupełniają te dane, podając pełną liczbę godzin nauczania w tygodniu, w podziale na zajęcia lekcyjne, zajęcia dodatkowe, nauczanie indywidualne, zajęcia biblioteczne. Ponadto jest podawana liczba godzin nauczania realizowana w klasach łączonych, w podziale na grupy, a także liczba godzin finansowanych przez gminę ponad wymagania programowe. Tego typu dane i wskaźniki pozwalają precyzyjnie ocenić wysiłek dydaktyczny szkoły.

Gmina powinna również uwzględnić prowadzone przez nią szkoły dla dorosłych. W tabelach 19 i 20 dla szkół z oddziałami integracyjnymi można podać liczbę nauczycieli wspomagających oraz innych specjalistów pracujących z uczniami niepełnosprawnymi.

TABELA 20. WSKAŹNIKI PUBLICZNYCH SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

	Uczniowie na oddział	Etaty nauczycieli na oddział	Uczniowie na etat nauczycielski	Uczniowie na etat administracji	Uczniowie na etat obsługi
Szkoła podstawowa 1					
Szkoła podstawowa 2					
Szkoła podstawowa 3					
Średnio w szkołach podstawowych					

Uwaga: powyższe wskaźniki mogą zostać uzupełnione komentarzem do zakresu nauczania indywidualnego. Wskaźnik oświatowy, jakim jest liczba etatów nauczycielskich w przeliczeniu na oddział klasowy, pozwala obliczyć inny ważny wskaźnik: średnią liczbę godzin nauczania na oddział klasowy.

Niektóre gminy (np. Kraków) podają oddzielne tabele wykazujące szkoły o najwyższym spadku liczby uczniów w ciągu pięciu lat, a także szkoły o największym wzroście liczby uczniów w tym samym czasie. Również można wyróżnić szkoły, w których następuje w ciągu ostatnich lat szkolnych systematyczny wzrost lub spadek średniej liczby uczniów w oddziale klasowym (wskaźnik).

TABELA 21. PUBLICZNE GIMNAZJA

	Uczniowie		Oddziały		Etaty nauczycieli	Etaty administracji	Etaty obsługi
	Razem	W oddz. integr.	Razem	Oddz. integr.			
Gimnazjum 1							
Gimnazjum 2							
Gimnazjum 3							
Razem							

TABELA 22. WSKAŹNIKI PUBLICZNYCH GIMNAZJÓW

	Uczniowie na oddział	Etaty nauczycieli na oddział	Uczniowie na etat nauczycielski	Uczniowie na etat administracji	Uczniowie na etat obsługi
Gimnazjum 1					
Gimnazjum 2					
Gimnazjum 3					
Średnio w gimnazjach					

Uwaga: wskaźniki przedstawione w tabelach 17, 20, 22 powinny być liczone dla wszystkich oddziałów klasowych łącznie (razem z integracyjnymi). Można też wyodrębnić w nich kolumny ze średnią liczbą uczniów w oddziałach integracyjnych.

Gminy, w tym miasta na prawach powiatu, prowadzące przedszkola specjalne powinny podać analogiczną tabelę z ich wskaźnikami.

W swoich *Informacjach* gmina może przedstawić zmiany wskaźników w ostatnich latach (tabela 23) i porównać charakterystyki szkół publicznych i niepublicznych (tabela 24). Jeśli w jednostce są publiczne szkoły i przedszkola prowadzone przez organy inne niż gmina, należy je również uwzględnić w tabeli 24.

TABELA 23. DANE I WSKAŹNIKI OŚWIATOWE W OSTATNICH TRZECH LATACH SZKOLNYCH

	Przedszkola			Szkoły podstawowe			Gimnazja		
	2009/10	2010/11	2011/12	2009/10	2010/11	2011/12	2009/10	2010/11	2011/12
Liczba uczniów									
Liczba oddziałów									
Liczba etatów nauczycielskich									
Liczba etatów administracyjnych									
Liczba etatów obsługi									
Uczniowie na oddział									
Etaty nauczycielskie na oddział									
Uczniowie na etat nauczycielski									
Uczniowie na etat administracji									
Uczniowie na etat obsługi									

TABELA 24. CHARAKTERYSTYKA PRZEDSZKOLI I SZKÓŁ NIEPUBLICZNYCH

	Przedszkola			Szkoły podstawowe			Gimnazja		
	2009/10	2010/11	2011/12	2009/10	2010/11	2011/12	2009/10	2010/11	2011/12
Uczniowie									
Oddziały									
Uczniowie na oddział									

TABELA 25. ORGANIZACJA TRANSPORTU UCZNIÓW DO SZKÓŁ

	Wychowankowie oddziałów przedszkolnych	Uczniowie w klasach I-IV w szkołach podstawowych	Uczniowie w wyższych klasach szkoły podstawowej oraz uczniowie gimnazjum	Uczniowie niepełnosprawni	Razem
Liczba uczniów uprawnionych do bezpłatnego transportu do szkoły					
Liczba uczniów przewożonych na koszt gminy					
w tym:					
Przejazd gimbusem, gminnym środkiem transportu					
Zakontraktowany przewoźnik					
Rodzice ze zwrotem kosztów					
Bilety komunikacji publicznej zakupione przez gminę					

Uwaga: zgodnie z ustawą o systemie oświaty, do bezpłatnego dowożenia do szkoły uprawnione są dzieci odbywające roczne przygotowanie przedszkolne oraz uczniowie szkół podstawowych w klasach I – IV mieszkający ponad 3 km od szkoły, uczniowie starszych klas szkoły podstawowej i uczniowie gimnazjum mieszkający ponad 4 km od szkoły, oraz wszyscy uczniowie z niepełnosprawnościami. W tabeli 25 kolumna druga obejmuje uczniów w klasach I – IV, a kolumna trzecia uczniów w klasach starszych. Ponadto w kolumnach od drugiej do czwartej należy podawać uczniów bez orzeczenia o niepełnosprawności. Podział uczniów według odległości zamieszkania od szkoły można również zastosować do uczniów z niepełnosprawnościami, wyróżniając np. uczniów przewożonych do szkoły w innej gminie.

Niektóre gminy (np. Grodków) podają powyższe dane, stosując inne kryterium: podział na szkoły podstawowe i gimnazja. Inne gminy (np. Małkinia Górna) oddzielnie podają liczby uczniów z niepełnosprawnościami przewożonych do szkół, a także uwzględniają trasy przejazdu i liczbę uczniów korzystających z transportu na tych trasach w kolejnych latach. Małkinia Górna podaje także przewoźników wyłonionych w postępowaniu przetargowym.

TABELA 26. OPIEKA LEKARSKA W PUBLICZNYCH PRZEDSZKOLACH I SZKOŁACH

	Gabinet profilaktyki	Opieka poza szkołą
Przedszkole 1		
Przedszkole 2		
Przedszkole 3		
Przedszkole specjalne 1		
Przedszkole specjalne 2		
Szkoła podstawowa 1		
Szkoła podstawowa 2		
Szkoła podstawowa 3		
Gimnazjum 1		
Gimnazjum 2		
Gimnazjum 3		

Uwaga: tabela 26 (jak każda podająca dane o pojedynczych szkołach) powinna uwzględniać wszystkie przedszkola i szkoły prowadzone przez gminę, w tym z oddziałami integracyjnymi. Przez gabinet profilaktyki w pierwszej kolumnie rozumiemy gabinet profilaktyki zdrowotnej i pomocy przedlekarskiej bądź gabinet medyczny, przy czym wpisujemy TAK, jeśli w przedszkolu bądź w szkole funkcjonuje gabinet danego typu. W drugiej kolumnie wpisujemy TAK, jeśli jest zorganizowana regularna opieka medyczna poza budynkiem przedszkola lub szkoły.

Do powyższej tabeli gmina może dodać komentarz o prowadzonych przez siebie programach profilaktyki zdrowotnej młodzieży oraz o ich efektach.

Niektóre gminy (np. Żyrardów) w oddzielnej tabeli podają również dane o liczbie wypadków, w podziale na rodzaje uszkodzeń, na uszkodzone części ciała, oraz na miejsce wypadku. Jak wynika z danych i z komentarza zawartego w *Informacji oświatowej*, większość wypadków zdarza się podczas lekcji WF i wynika z nieuwagi uczniów.

TABELA 27. PRZEPIYW UCZNIÓW SZKÓŁ PODSTAWOWYCH ORAZ GIMNAZJÓW
POMIĘDZY OBWODAMI

	Uczniowie spoza obwodu uczęszczający do szkoły	Uczniowie z obwodu szkoły uczęszczający do innej szkoły	Saldo przepływów uczniów
Szkoła podstawowa 1			
Szkoła podstawowa 2			
Szkoła podstawowa 3			
Gimnazjum 1			
Gimnazjum 2			
Gimnazjum 3			

Uwaga: w ostatniej kolumnie proszę podawać różnicę liczby uczniów z drugiej i trzeciej kolumny (saldo ujemne oznacza, że więcej uczniów odchodzi z danej szkoły obwodowej niż przychodzi do niej z innych obwodów). Dane o przepływach uczniów między obwodami szkolnymi szczególnie nadają się do przedstawienia w postaci mapy. Niektóre miasta (np. Kwidzyn) ilustrują w formie graficznej procent uczniów spoza obwodu danej szkoły (wskaźnik), uwzględniając każdą szkołę podstawową i gimnazjum. Takie rozwiązanie pozwala od razu zauważyć istotne zróżnicowanie tego wskaźnika.

TABELA 28. GMINNA ADMINISTRACJA OŚWIATOWA.

	2009/10	2010/11	2011/12
Liczba pracowników zapewniających obsługę administracyjno-finansową szkół w ZEAS albo w urzędzie gminy wyrażona w pełnych etatach			
Uczniowie w przeliczeniu na jeden etat pracownika zapewniającego obsługę administracyjno-finansową szkół			

Uwaga: celem tabeli 28 jest przedstawienie wysiłku administracji gminy związanego z realizacją zadań oświatowych w ciągu ostatnich lat. Dane tabeli powinny być uzupełnione wyjaśnieniem, w jaki sposób jest zorganizowana praca gminnej administracji oświatowej (wydział oświaty, wyodrębniony ZEAS i in.) oraz obsługa księgową szkół (w szkołach i placówkach, czy scentralizowana).

Część V. Kadra nauczycielska

Bez wątpienia nauczyciele są najważniejszym zasobem szkoły i mają kluczowy wpływ na to, czego i jak uczą się uczniowie. Jednocześnie, co szczególnie ważne dla gmin, wynagrodzenia nauczycieli to najpoważniejsza pozycja oświatowego budżetu gminy. W tej części modelu *Informacji oświatowej* gmina może przedstawić aktualną sytuację, prognozy i przewidywania na przyszłość, a także swoje plany. W niektórych gminach problemem jest brak dobrych kandydatów na nauczycieli, zwłaszcza specyficznych przedmiotów, lub kandydatów na dyrektorów szkół, w innych gminach – bardzo szybki albo zbyt wolny proces zdobywania przez nauczycieli tytułu nauczyciela dyplomowanego, w jeszcze innych – coraz wyższy wiek nauczycieli albo nadmierny ruch kadrowy. Warto wybrać najważniejsze problemy i przedstawić sposoby przeciwdziałania zagrożeniom. Istotnym elementem strategii gminnych jest dokształcanie i doskonalenie nauczycieli, a także przyznane na ten cel środki.

Przykładowe pytania:

- Jaka jest struktura zatrudnienia nauczycieli w przedszkolach, szkołach podstawowych i gimnazjach według kryterium zatrudnienia w pełnym i niepełnym wymiarze czasu, oraz według wykonywanych obowiązków (nauczyciele tablicowi i nietablicowi)?
- Jaka jest struktura zatrudnienia nauczycieli według kryterium stopni awansu zawodowego nauczycieli i jaka jest dynamika tego awansu?
- Jaka jest struktura stażu pracy nauczycieli?
- Jakie jest średnie obciążenie nauczyciela w przeliczeniu na liczbę godzin lekcyjnych w tygodniu?
- Jak jest zorganizowana praca bibliotekarzy, psychologów, logopedów i pedagogów szkolnych?
- Jaka jest struktura wiekowa nauczycieli w szkołach gminnych? Ilu nauczycieli jest w wieku emerytalnym?
- Czy gmina planuje przyszły poziom zatrudnienia w szkołach, w tym przyjęcie nowych nauczycieli?
- Jaki jest udział nauczycieli wśród wszystkich pracowników zatrudnionych w szkołach? Jak ten udział się zmieniał w ostatnich latach?

Przykładowe tabele:TABELA 29. KADRA NAUCZYCIELSKA ZATRUDNIONA
W PRZEDSZKOLACH I SZKOŁACH

	Pełnozatrudnieni		Niepełnozatrudnieni		Procent niepełnozatrudnionych	
	Liczba osób	Liczba etatów	Liczba osób	Liczba etatów	Liczba osób	Liczba etatów
Przedszkole 1						
Przedszkole 2						
Punkt przedszkolny 1						
Punkt przedszkolny 2						
Przedszkole specjalne 1						
Przedszkole specjalne 2						
Szkoła podstawowa 1						
Szkoła podstawowa 2						
Gimnazjum 1						
Gimnazjum 2						
Przedszkola razem						
Inne formy razem						
Szkoły podstawowe razem						
Gimnazja razem						
Średnie wynagrodzenia						

Uwaga: liczba etatów w tabeli 29 powinna uwzględniać godziny ponadwymiarowe. Liczbę etatów traktujemy jako liczbę zatrudnionych w przeliczeniu na etaty (liczba etatów nie jest tożsama z liczbą zatrudnionych). Przy podawaniu danych dla zespołów szkół nie należy dublować pracowników.

TABELA 30. KADRA NAUCZYCIELSKA WEDŁUG STOPNIA AWANSU ZAWODOWEGO

	Liczba nauczycieli				Procent			
	Stażyści	Kontrak- towi	Miano wani	Dyplomo- wani	Stażyści	Kontrak- towi	Miano wani	Dyplomo- wani
Przedszkole 1								
Przedszkole 2								
Punkt przedszkolny 1								
Punkt przedszkolny 2								
Przedszkole specjalne 1								
Przedszkole specjalne 2								
Szkoła podstawowa 1								
Szkoła podstawowa 2								
Gimnazjum 1								
Gimnazjum 2								
Razem								
Średnie wynagrodzenia								

TABELA 31. DOSKONALENIE I AWANS ZAWODOWY NAUCZYCIELI

	Liczba nauczycieli	Procent wśród nauczycieli ogółem
Liczba nauczycieli, którzy brali udział w postępowaniu o awans zawodowy		
Liczba nauczycieli, którzy uzyskali awans zawodowy		
Liczba nauczycieli, którzy w ostatnim roku uzyskali prawo do nauczania drugiego przedmiotu		
Liczba nauczycieli, którzy mają prawo do nauczania dwóch lub więcej przedmiotów		
Liczba nauczycieli, którzy ukończyli studia wyższe w ostatnim roku		
Liczba nauczycieli, którzy brali udział w kursach doskonalących		

Uwaga: niektóre gminy (np. Kochanowice) podają dynamikę zmian procentowego podziału nauczycieli według stopnia awansu zawodowego dla kolejnych lat, z dokładnością do półrocza (dla września i marca).

Równie ważny jest także ich podział ze względu na staż pracy. Niektóre gminy (np. Brzeszcze i Bełchatów) ilustrują go graficznie, w postaci wykresu kołowego.

Dane o doskonaleniu nauczycieli można także podawać w podziale na formy doskonalenia, na tematykę doskonalenia i na długość trwania doskonalenia.

Niektóre gminy (np. Jabłonna) podają również nakłady na doskonalenie nauczycieli w podziale na formy (dofinansowanie studiów, studia podyplomowe, szkolenia wyjazdowe nauczycieli, szkolenia rady pedagogicznej, warsztaty metodyczne dla nauczycieli).

TABELA 32. ŚREDNIA TYGODNIOWA LICZBA GODZIN PONADWYMIAROWYCH REALIZOWANYCH PRZEZ NAUCZYCIELI

	Stażyści	Kontraktowi	Mianowani	Dyplomowani
Przedszkole 1				
Przedszkole 2				
Punkt przedszkolny 1				
Punkt przedszkolny 2				
Przedszkole specjalne 1				
Przedszkole specjalne 2				
Szkoła podstawowa 1				
Szkoła podstawowa 2				
Gimnazjum 1				
Gimnazjum 2				

Uwaga: tabelę 32 można uzupełnić o dodatkową kolumnę (dla nauczycieli wszystkich stopni awansu zawodowego), a także o wiersze podsumowujące dla typów szkół. Można również dodać tabelę ze wskaźnikami: procentowy rozkład godzin ponadwymiarowych pomiędzy nauczycielami poszczególnych stopni awansu zawodowego, stosunek godzin ponadwymiarowych do wszystkich godzin lekcyjnych w danej placówce itp.

TABELA 33. NAUCZYCIELE BIBLIOTEKARZE, PSYCHOLODZY, LOGOPEDZY, PEDAGODZY

	Liczba uczniów w szkole w przeliczeniu na jeden etat:				
	Bibliotekarza	Psychologa	Logopedy	Pedagoga szkolnego	Razem
Przedszkole 1					
Przedszkole 2					
Szkoła podstawowa 1					
Szkoła podstawowa 2					
Gimnazjum 1					
Gimnazjum 2					
Przedszkola razem					
Szkoły podstawowe razem					
Gimnazja razem					

TABELA 34. LICZBA REALIZOWANYCH INNOWACJI I EKSPERYMENTÓW PEDAGOGICZNYCH

Szkoła	Liczba innowacji	Liczba eksperymentów pedagogicznych	Razem
Przedszkole 1			
Szkoła podstawowa 1			
Szkoła podstawowa 2			
Gimnazjum 1			
Razem			

Uwaga: jeśli liczba innowacji i eksperymentów jest niewielka, gmina może je wszystkie wymienić i opisać. Do istotnych informacji o innowacjach i eksperymentach należą: liczba zaangażowanych nauczycieli, liczba korzystających uczniów, a także koszty tych programów.

Niektóre gminy (np. miasto Olsztyn) podały liczbę nagród przyznanych nauczycielom zatrudnionym w prowadzonych przez siebie szkołach. Nagród zwykle jest niewiele, ale znacznie podnoszą prestiż laureatów.

TABELA 35. NAGRODY OTRZYMANE PRZEZ NAUCZYCIELI

Rodzaj nagrody i wyróżnienia	Liczba nauczycieli	W tym liczba dyrektorów
Nagroda Ministra Edukacji Narodowej		
Nagroda Kuratora		
Nagroda Prezydenta/Burmistrza/Wójta		
Medal Komisji Edukacji Narodowej		
Medal za Długoletnią Służbę, w tym:		
Złoty		
Srebrny		
Brązowy		

Uwaga: powyższe informacje można podać w podziale na poszczególne szkoły.

Bardzo ciekawe informacje dotyczą ruchu kadrowego nauczycieli. Tabela 36, dotycząca nauczycieli odchodzących z zawodu, została użyta w *Informacji oświatowej* miasta Olsztyn (jest dostosowana do potrzeb gminnego systemu szkolnego).

Przyczyną zwolnienia może być zmiana organizacyjna (całkowita lub częściowa likwidacja szkoły, zmniejszenie liczby oddziałów) – art. 20 Karty nauczyciela, wniosek nauczyciela, czasowa lub stała niezdolność do wykonywania pracy lub uzyskanie negatywnej oceny pracy – art. 23 Karty nauczyciela, prawomocne skazanie bądź upływ trzech miesięcy pozbawienia wolności – art. 26 Karty nauczyciela, oraz wnioski nauczycieli i rozwiązanie stosunku pracy w związku z przejściem na emeryturę.

TABELA 36. ROZWIĄZANIE STOSUNKU PRACY (LICZBA NAUCZYCIELI)

Podstawa prawna rozwiązania	Przedszkola	Szkoły podstawowe	Gimnazja	Zespoły szkół	Razem
Na wniosek nauczyciela					
Art. 20 Karty nauczyciela					
Czasowa lub stała niezdolność do wykonywania pracy					
Uzyskanie negatywnej oceny pracy					
Art. 26 Karty nauczyciela					
Przejsięcie na emeryturę					
Razem					

Uwaga: gmina może również podać dane dotyczące nauczycieli: nowo przyjętych, zmieniających szkołę, w której pracują, dzielących etat pomiędzy różnymi szkołami, znajdujących się na urlopie dla poratowania zdrowia, bądź w stanie spoczynku.

Część VI. Warunki kształcenia i zarządzanie mieniem szkolnym

Infrastruktura szkolna, zwłaszcza budynki szkolne i ich wyposażenie oraz dostępne dla uczniów obiekty sportowe, to majątek gminy bezpośrednio służący potrzebom uczniów i nauczycieli. Stan infrastruktury szkolnej wpływa na warunki nauczania i pośrednio na jego efekty. Ta część modelu ma na celu przedstawienie wyposażenia szkół, dokonywanych przez gminę inwestycji i remontów oraz gminnych planów w odniesieniu do szkolnych nieruchomości. Innymi słowy, w tej części modelu gmina może pokazać, w jaki sposób zapewnia odpowiednie warunki kształcenia w prowadzonych przez siebie szkołach i placówkach oświatowych. Obejmuje to oczywiście troskę o to, aby budynki szkolne były ciepłe, suche, czyste, bezpieczne i estetyczne, a ich bezpośrednie otoczenie uporządkowane, monitorowane i atrakcyjne. Nie mniej ważne w szkołach są dobrze wyposażone gabinety i pracownie przedmiotowe, biblioteki z aktualnymi podręcznikami, lekturami szkolnymi i innymi pomocami, przeznaczone dla uczniów komputery z dostępem do Internetu, zadbane stołówki i gabinety medyczne.

Przykładowe pytania

- Jaka jest prawna forma władania mieniem nieruchomości szkolnych: własność gminy, trwałe zarząd, umowa użyczenia, umowa dzierżawy? Czy gmina podjęła jakieś kroki w kierunku zmiany tej formy?
- Jakie inwestycje szkolne zostały zrealizowane bądź rozpoczęte w ubiegłym roku szkolnym? Jaki jest cel tych inwestycji? Jak wpłyną na przyszły kształt sieci szkolnej i zapewnienie dostępu do oświaty?
- Skąd gmina wzięła środki na te inwestycje (środki własne, fundusze europejskie, celowe dotacje, środki pozyskane przez szkoły)?
- Jakie najistotniejsze dla gminy remonty budynków szkolnych zostały przeprowadzone? Jak one wpłynęły na warunki kształcenia? Jakie są dalsze potrzeby w tym zakresie i związane z nimi plany gminy?
- Jak te inwestycje i remonty są powiązane ze strategią oświatową gminy i z konkretnymi potrzebami oświaty? Co pozostało do zrobienia w tym zakresie?
- W jaki sposób szkoły gminne zdobywają pieniądze z wynajmu pomieszczeń? Jaką politykę wykorzystywania tych środków prowadzi gmina? Jaka część dochodów gminy trafia do szkół?
- Jak są wyposażone szkoły w nowoczesne pomoce naukowe? W jaki sposób gmina zapewnia uczniom wszystkich szkół o zbliżonym poziomie dostęp do tych pomocy?
- Jakie urządzenia sportowe są dostępne w szkołach prowadzonych przez gminę: sale gimnastyczne różnej wielkości, boiska do różnych dyscyplin zespołowych, bieżnie i skocznie różnego typu, baseny, korty tenisowe?
- W jaki sposób gmina organizuje wychowanie fizyczne i zajęcia sportowe w szkołach i filiach szkół, w których brak jest odpowiednich urządzeń?
- W jaki sposób gmina organizuje posiłki dla uczniów w prowadzonych przez siebie przedszkolach i szkołach? Które szkoły posiadają kuchnie i stołówki? Ile dzieci korzysta z posiłków w trakcie dnia nauki?

Przykładowe tabele

TABELA 37. INWESTYCJE I REMONTY SZKOLNE

	Opis inwestycji lub remontu	Koszt inwestycji lub remontu		Termin oddania inwestycji do użytku	Źródła finansowania inwestycji lub remontu
		Ogółem	W roku bieżącym		
Przedszkole 1					
Przedszkole 2					
Przedszkole specjalne 1					
Szkoła podstawowa 1					
Szkoła podstawowa 2					
Gimnazjum 1					
Gimnazjum 2					
Razem					

TABELA 38. WYPOSAŻENIE PRZEDSZKOLI I SZKÓŁ W KOMPUTERY

	Uczniowie	Liczba komputerów	Liczba komputerów z dostępem do Internetu	Liczba uczniów na jeden komputer	Liczba uczniów na jeden komputer z dostępem do Internetu
Przedszkole 1					
Przedszkole 2					
Przedszkole specjalne 1					
Szkoła podstawowa 1					
Szkoła podstawowa 2					
Gimnazjum 1					
Gimnazjum 2					

Uwaga: ze względu na zróżnicowany wysiłek finansowy gminy w tabeli 37 można oddzielnie uwzględniać inwestycje i remonty. W przypadku korzystania z różnych źródeł finansowania, na przykład z dotacji celowych z budżetu państwa albo z projektów finansowanych z funduszy europejskich, można również podać poziom finansowania zewnętrznego oraz dofinansowania przez gminę.

W tabeli 38 wymieniamy tylko komputery dostępne dla uczniów. W zależności od stanu wyposażenia można tabelę uzupełnić o inne nowoczesne środki dydaktyczne, na przykład tablice interaktywne, rzutniki, specjalistyczne oprogramowanie edukacyjne.

Niektóre gminy (np. wiejska gmina Bolesławiec) podają bardziej precyzyjne dane o komputerach używanych w szkołach, takie jak data zakupu komputerów oraz dostępne dodatkowe wyposażenie pracowni komputerowych (skanery, drukarki, nagrywarki, głośniki).

Innym sposobem omówienia wyposażenia szkół jest wymienienie pracowni komputerowych, językowych, przedmiotowych, a także bibliotek szkolnych. Liczba pracowni różnego typu powinna być uzupełniona przez wskaźniki ilustrujące stopień ich wykorzystania, na przykład średnią liczbę lekcji prowadzonych w tych pracowniach albo średnią liczbę korzystających z nich uczniów. Odnośnie do bibliotek warto podać zarówno liczbę tomów, jak i liczbę użytkowników oraz wypożyczeń. Można także podać odpowiednie wskaźniki, takie jak udział użytkowników w grupie uczniów szkoły ogółem albo liczba wypożyczeń w stosunku do liczby woluminów.

TABELA 39. OBIEKTY SPORTOWE W SZKOŁACH

	Sala gimnastyczna	Hala sportowa	Boisko	Plac zabaw
Szkoła podstawowa 1				
Szkoła podstawowa 2				
Gimnazjum 1				
Gimnazjum 2				
Szkoły podstawowe razem				
Gimnazja razem				

Uwaga: do tabeli 39 (bądź w tabeli oddzielnej) można także dodać funkcjonujące przy szkołach orliki oraz place zabaw, sfinansowane częściowo z dotacji celowych.

Tabela 40 dotyczy środków pozyskiwanych za zgodą gminy przez dyrektora przedszkola lub szkoły z tytułu wynajmu. Zgodnie z prawem budżetowym środki te są przychodem gminy.

TABELA 40. PRZYCHODY GMINY Z TYTUŁU WYNAJMU POMIESZCZEŃ PRZEDSZKOLI I SZKÓŁ

	Przychody gminy z tytułu wynajmu pomieszczeń	Środki przekazane przez gminę przedszkolu lub szkole	Środki przekazane przez gminę szkole w przeliczeniu na jednego ucznia	Środki przekazane przez gminę szkole jako procent przychodów gminy
Przedszkole 1				
Przedszkole specjalne 1				
Szkoła podstawowa 1				
Szkoła podstawowa 2				
Gimnazjum 1				
Gimnazjum 2				
Razem przedszkola				
Razem przedszkola specjalne				
Razem szkoły podstawowe				
Razem gimnazja				

Uwaga: w tabeli 40 uwzględniamy jedynie przychody gminy z wynajmu pomieszczeń szkół i przedszkoli, bez opłat stałych i opłat rodziców za wyżywienie dzieci. Obok tej tabeli powinien się znaleźć opis polityki gminy odnośnie do wykorzystania przychodów w prowadzonych przez nią szkołach.

Niektóre gminy (np. Dąbrowa Białostocka) wykazują także zasoby mieszkaniowe zarządzane przez szkoły na terenie gminy, z podaniem ich lokalizacji (np. budynek szkolny, dom nauczyciela), powierzchni, sposobu ogrzewania, oraz najemcy (nauczyciel, emeryt, biblioteka, bądź lokal socjalny).

Część VII. Proces nauczania i wyrównywanie szans edukacyjnych

Podstawowym zadaniem gminy jest zapewnienie wszystkim dzieciom i młodzieży zamieszkałym na jej terenie konstytucyjnego prawa do bezpłatnej nauki. Gmina musi podjąć także wysiłek zapewnienia adekwatnego nauczania, to znaczy dostosowanego do potrzeb i umiejętności uczniów. Celem tej części modelu jest przedstawienie wysiłku gminy w zakresie organizacji procesu nauczania, a przede wszystkim w zakresie wyrównywania szans edukacyjnych. Szczególnie interesujące są inicjatywy gminy bądź finansowane przez nią inicjatywy szkół wzbogacające program nauczania, takie jak dodatkowe zajęcia, zarówno w ramach tygodniowego planu zajęć, jak również pozalekcyjne i pozaszkolne. Warto opisać i ocenić skuteczność specjalnych programów przeznaczonych dla szkół, którymi objęci są uczniowie z grup zagrożonych (a więc ze środowisk słabo wykształconych, z małych wiosek), należący do mniejszości narodowych etc.

Przykładowe pytania:

- Jak gmina organizuje i monitoruje wczesne wspomaganie uczniów?
- Jakie są formy i sposoby wyrównywania szans edukacyjnych uczniów?
- W jaki sposób te działania są kontrolowane i jakie są ich skutki?
- Jak szkoły wykorzystują dodatkowe godziny czasu pracy nauczycieli wynikające z art. 42 ust. 2 ustawy — Karta nauczyciela (tzw. godziny karciane)?
- Jak gmina wspiera prowadzone przez siebie szkoły w programie indywidualizacji nauczania (dodatkowe zajęcia, dodatkowe finansowanie)?
- W jaki sposób jest prowadzona w szkołach gminnych praca z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych (w tym nauczanie integracyjne, praca z uczniem zdolnym)?
- Jaka jest frekwencja w szkołach podstawowych i gimnazjach prowadzonych przez gminę, jak zmieniła się frekwencja w ostatnich latach? Czy gmina podjęła działania na rzecz ograniczenia absencji w szkołach?
- Ilu uczniów otrzymało świadectwo z wyróżnieniem oraz ilu jest niepromowanych?
- Czy poziom dyscypliny uczniów w szkołach prowadzonych przez gminę jest do siebie zbliżony, czy zróżnicowany? Z czego wynikają te różnice?
- Jakie działania podjęła gmina w celu ograniczenia problemów wychowawczych w szkołach, zwłaszcza w gimnazjach?

- Jaki procent dzieci w wieku przedszkolnym jest objętych różnymi formami wychowania przedszkolnego?
- Czy w szkołach prowadzonych przez gminę, zwłaszcza w gimnazjach, występują zjawiska segregacji? Jak jest zorganizowane przyjmowanie uczniów do klas pierwszych gimnazjów? Jaki wpływ na funkcjonowanie szkół mają przepływy uczniów pomiędzy obwodami szkolnymi (zob. tabela 14)?
- Jaki procent dzieci i młodzieży realizuje obowiązek szkolny?
- Czy potrzebujący uczniowie szkół gminnych otrzymują niezbędne wsparcie materialne?
- Czy uczniowie o specjalnych potrzebach edukacyjnych (nie zawsze potwierdzonych przez orzeczenia) otrzymują ze strony szkół i gminy opiekę i wsparcie edukacyjne?
- Czy gmina organizuje w wystarczającym stopniu bezpłatne nauczanie języka polskiego dla dzieci obcokrajowców?
- Czy podejmowany jest wysiłek integracji w środowisku szkolnym dzieci reemigrantów powracających do kraju, w tym wyrównywanie zaległości w nauce języka polskiego, historii i geografii Polski, a także innych różnic programowych?
- Czy szkoły prowadzone przez gminę promują samorządność uczniów, liczą się ze zdaniem samorządu szkolnego, traktują wybory do samorządów jako praktyczne lekcje szkolnej demokracji?
- Jak zorganizowana jest współpraca szkół z rodzicami uczniów? Jaki jest udział rodziców w tej współpracy, na przykład frekwencja na zebraniach rodziców?
- Czy szkoły stwarzają warunki do samorządności rodziców, wspierają rady rodziców i słuchają ich opinii i postulatów?
- Czy gmina uczestniczy w międzynarodowych projektach współpracy i wymiany młodzieży?
- W jakim zakresie i z jakimi wynikami gmina współpracuje z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się oświatą?
- Jak jest organizowany wypoczynek dzieci i młodzieży w okresie ferii i wakacji? W jakim stopniu gmina dotuje ten wypoczynek albo zdobywa na ten cel dodatkowe środki zewnętrzne, na przykład dla uczniów z rodzin potrzebujących?

Przykładowe tabele

TABELA 41. PROMOCJA UCZNIÓW

	Świadectwo z wyróżnieniem		Egzaminy poprawkowe		Niepromowani	
	Liczba uczniów	Procent uczniów	Liczba uczniów	Procent uczniów	Liczba uczniów	Procent uczniów
Szkoła podstawowa 1						
Szkoła podstawowa 2						
Gimnazjum 1						
Gimnazjum 2						
Razem szkoły podstawowe						
Razem gimnazja						

TABELA 42. FREKWENCJA W SZKOŁACH I ROCZNE OCENY KLASYFIKACYJNE ZACHOWANIA

	Frekwencja (w procentach)		Nieodpowiednia lub naganna roczna klasyfikacyjna ocena zachowania	
			Liczba uczniów	Procent uczniów
Szkoła podstawowa 1				
Szkoła podstawowa 2				
Gimnazjum 1				
Gimnazjum 2				
Razem szkoły podstawowe				
Razem gimnazja				

Uwaga: tabele 41 oraz 42 są szczególnie użyteczne w ujęciu dynamicznym (porównanie paru ostatnich lat). Do analizy obu tabel może być przydatne uzupełnienie danych o pełną liczbę uczniów w danej szkole. Dzięki temu można będzie obliczać interesujące wskaźniki oświatowe, np. procent uczniów promowanych i procent uczniów, którzy otrzymali świadectwo z wyróżnieniem.

Frekwencję liczy się zazwyczaj, sumując godziny absencji, niezależnie od jej przyczyn i kwalifikacji (usprawiedliwionej i nieusprawiedliwionej). Celem kolumny trzeciej i czwartej w tabeli 42 jest opisanie trudności wychowawczych szkół.

Niektóre gminy (np. miasto Łowicz) podają w oddzielnej tabeli liczbę uczniów pozostających pod bezpośrednią opieką pedagoga, wymagających szczególnej opieki wychowawców ze względu na wagarowanie, fobie szkolne, spożywanie alkoholu, przyjmowanie narkotyków, problemy zdrowotne, konflikt z prawem i inne (szczegółowo wymienione). Liczba tych uczniów podana jest oddzielnie dla szkół podstawowych i gimnazjów. Inne gminy (np. Nowy Targ) w oddzielnych tabelach podają liczby wniosków skierowanych przez szkoły do sądu rodzinnego, prokuratury, policji, kuratorium i innych instytucji z powodu zachowania uczniów, informują także o karach i innych środkach dyscyplinujących uczniów.

Niektóre gminy (np. gmina wiejska Trzebiechów) podają liczbę osób uczestniczących w zebraniach rodziców, w podziale na klasy i daty spotkań. Dla większych gmin bardziej odpowiednie jest podawanie frekwencji w procentach (wskaźnik), uśrednionej dla wszystkich klas i wszystkich zebrań.

TABELA 43. WSPÓŁCZYNNIK SCHOLARYZACJI BRUTTO W GMINIE (W %)

Poziom kształcenia	Scholaryzacja
Przedszkola (w tym specjalne)	
Szkoła podstawowa	
Gimnazjum	

Uwaga: współczynnik scholaryzacji brutto to stosunek liczby wychowanków przedszkoli i uczniów szkół do liczby dzieci bądź młodzieży w odpowiedniej grupie wiekowej. Dla przedszkoli należy brać pod uwagę liczbę dzieci zamieszkałych na terenie gminy oraz liczbę dzieci uczęszczających do przedszkoli na terenie gminy, zarówno publicznych jak i niepublicznych, z wyłączeniem wychowanków zamieszkałych na terenie innej gminy. Dla szkół należy brać pod uwagę informacje ze szkół obwodowych o formie spełniania obowiązku szkolnego przez młodzież zamieszkałą na terenie obwodu szkolnego, niezależnie od szkoły, gdzie ten obowiązek jest spełniany (niepublicznej, prowadzonej przez inną gminę). Gminy mogą też obliczać współczynnik scholaryzacji netto.

TABELA 44. TYGODNIOWA LICZBA GODZIN ZAJĘĆ POZALEKCYJNYCH I DODATKOWYCH

	Świetlica	Koła zainteresowań	SKS	Lekcje dzielone na grupy	Razem
Szkoła podstawowa 1					
Szkoła podstawowa 2					
Gimnazjum 1					
Gimnazjum 2					
Razem szkoły podstawowe					
Średnio na ucznia w szkołach podstawowych					
Razem gimnazja					
Średnio na ucznia w gimnazjach					

Uwaga: niektóre gminy (np. miasto Chełm), podają liczbę godzin pozalekcyjnych w podziale na przepracowane przez nauczycieli w ramach wynagrodzenia, za dodatkowe honorarium, bezpłatnie. Niektóre powiaty (np. powiat łęborski) podają dla każdej prowadzonej przez siebie szkoły wszystkie koła zainteresowań, liczbę ich uczestników oraz koszt koła.

TABELA 45. LICZBA UCZNIÓW UCZESTNICZĄCYCH W ZAJĘCIACH POZALEKCYJNYCH

	Zajęcia w świetlicy	Zajęcia sportowe	Zajęcia artystyczne	Koła przedmiotowe
Szkoła podstawowa 1				
Szkoła podstawowa 2				
Gimnazjum 1				
Gimnazjum 2				
Razem szkoły podstawowe				
Razem gimnazja				

Uwaga: niektóre gminy wyliczają wszystkie koła zainteresowań w prowadzonych przez siebie szkołach oraz podają koszt prowadzenia zajęć pozalekcyjnych

cyjnych, chociaż nie zawsze jest on łatwy do oszacowania. Można także zamieścić informacje o zajęciach pozalekcyjnych w podziale na źródła finansowania. W tabeli 45 nie należy uwzględniać obowiązkowych zajęć artystycznych w gimnazjach, a jedynie zajęcia pozalekcyjne typu artystycznego (chór, fotografia). Niektóre gminy (np. Janów Lubelski) podają także liczbę uczniów korzystających z basenu. Inne gminy (np. Kwidzyn) łączą dane z tabeli 44 i 45, to znaczy łącznie podają liczbę uczniów i liczbę godzin.

Wiele gmin zestawia dane w oddzielnych tabelach poświęconych tylko opiece świetlicowej. Na przykład Żyrzyn w specjalnej tabeli wykazał godziny funkcjonowania świetlic, liczbę korzystających z nich uczniów, z wyliczeniem procentowym jej stosunku do ogólnej liczby uczniów (wskaźnik). Inne gminy, na przykład Polkowice, podają dla każdej szkoły podstawowej liczbę uczniów korzystających z opieki w świetlicy, liczbę zatrudnionych pracowników świetlicy (nauczycieli i obsługi) oraz liczbę wydawanych obiadów (dla uczniów i pracowników).

Niektóre gminy (np. Dobrzeń Wielki) podają także liczbę uczniów biorących udział w zorganizowanym wypoczynku dla dzieci i młodzieży, z podziałem na konkretne formy wypoczynku (obóz matematyczny, kolonie), z uwzględnieniem miejsca danej formy wypoczynku, roczników objętych działaniem, terminu realizacji, organizatora i kwoty dofinansowania z budżetu gminy lub ze źródeł zewnętrznych.

TABELA 46. LICZBA UCZNIÓW UCZESTNICZĄCYCH W ZAJĘCIACH WYRÓWNAWCZYCH, REWALIDACYJNYCH I LOGOPEDYCZNYCH

	Zajęcia wyrównawcze	Zajęcia rewalidacyjne	Logopedia	Indywidualny tok nauki	Nauczanie indywidualne
Szkoła podstawowa 1					
Szkoła podstawowa 2					
Gimnazjum 1					
Gimnazjum 2					
Razem szkoły podstawowe					
Razem gimnazja					

Niektóre gminy (np. Dobrzeń Wielki) podają też udział dzieci i młodzieży w zajęciach świetlicowych organizowanych w okresie wakacji. Co ciekawe, obok liczby osób zapisanych wymieniają także średnią liczbę obecnych, co pozwala odczytać, w jakim procencie jest wykorzystywana świetlica (wskaźnik).

Uwaga: w swojej *Informacji oświatowej* gmina powinna wymienić wszystkie formy zajęć wyrównawczych i pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej uczniom z niepełnosprawnościami. Obok liczby uczniów można też podać liczbę godzin zajęć wyrównawczych, rewalidacyjnych i logopedycznych. Celowa jest także informacja o programach wyrównywania szans edukacyjnych, realizowanych przez gminę wraz z oceną ich skuteczności. Oddzielnie można wymienić programy finansowane z dotacji celowych oraz z funduszy unijnych.

TABELA 47. TYGODNIOWA LICZBA GODZIN PRACY PEDAGOGA, PSYCHOLOGA, DORADCY ZAWODOWEGO I BIBLIOTEKARZA

	Pedagog	Psycholog	Doradca zawodowy	Bibliotekarz	Razem
Szkoła podstawowa 1					
Szkoła podstawowa 2					
Gimnazjum 1					
Gimnazjum 2					
Razem szkoły podstawowe					
Średnio na ucznia w szkołach podstawowych					
Razem gimnazja					
Średnio na ucznia w gimnazjach					

Uwaga: tabelę można uzupełnić informacją o liczbie uczniów korzystających z konsultacji pedagoga, psychologa etc.

TABELA 48. WYKORZYSTANIE GODZIN NA PODSTAWIE ART. 42 KARTY NAUCZYCIELA

	Zajęcia wyrównawcze i przygotowujące do egzaminów zewnętrznych	Koła zainteresowań i zajęcia sportowe	Inne zajęcia
Szkoła podstawowa 1			
Szkoła podstawowa 2			
Gimnazjum 1			
Gimnazjum 2			

Uwaga: tabelę 48 można uzupełnić o następujące wskaźniki: liczba godzin zajęć w przeliczeniu na jednego ucznia i na jeden oddział, liczba godzin jako procent wszystkich zajęć dydaktycznych.

TABELA 49. LICZBA UCZNIÓW UCZĄCYCH SIĘ JĘZYKÓW OBCYCH W SZKOŁACH PROWADZONYCH PRZEZ GMINĘ

	Angielski	Niemiecki	Francuski	Rosyjski	Hiszpański	Włoski	Inne
Szkoła podstawowa 1							
Szkoła podstawowa 2							
Gimnazjum 1							
Gimnazjum 2							
Razem szkoły podstawowe							
Razem gimnazja							

Uwaga: tabela 49 wskazuje między innymi na możliwość kontynuacji nauki danego języka przy przejściu ze szkoły podstawowej do gimnazjum.

Gmina może podać również powyższe dane w postaci procentowego udziału uczniów uczących się różnych języków (wskaźnik). Szczególną uwagę należy zwrócić na uczniów uczących się dwóch języków obcych.

Jeżeli gmina jest organem prowadzącym szkoły z nauczaniem w języku mniejszości narodowej, z nauką języka mniejszości narodowej lub z nauczaniem języka polskiego dla uczniów obcokrajowców, ich funkcjonowanie powinno być uwzględnione w *Informacjach oświatowych*. To samo dotyczy oddziałów dwujęzycznych.

Ciekawą informacją jest także tygodniowy wymiar zajęć językowych przekraczających obowiązkowe zajęcia wynikające z przepisów prawa oświatowego (finansowane z budżetu gminy).

Niektóre gminy (np. Dobrzeń Wielki) podają również liczbę uczniów uczących się języka mniejszości narodowej, z podziałem na konkretne szkoły i na klasy. Warto też podać liczbę uczniów pobierających naukę w języku ojczystym innym niż język polski. Obok liczby uczniów można też podać ich udział procentowy w grupie uczniów ogółem (wskaźnik).

TABELA 50. WSPARCIE MATERIALNE DLA UCZNIÓW
(LICZBA KORZYSTAJĄCYCH)

	Stypendia szkolne	Zasiłki szkolne	Dofinansowanie posiłków w szkole	Dofinansowanie zakupu podręczników
Szkoła podstawowa 1				
Szkoła podstawowa 2				
Gimnazjum 1				
Gimnazjum 2				
Razem szkoły podstawowe				
Razem gimnazja				

Uwaga: tabelę 50 można uzupełnić o procent uczniów otrzymujących wsparcie (wskaźniki) oraz informację o średniej wartości wsparcia.

Trzeba zwracać uwagę na fakt, że informacje o pomocy materialnej są wrażliwymi danymi osobowymi, chronionymi prawem. Z tego powodu przy umieszczaniu takich informacji należy zachować szczególną ostrożność. Przykładowo odpowiednie dane i wskaźniki można podawać nie dla każdej szkoły oddzielnie (zwłaszcza jeśli są małe), a tylko dla poszczególnych typów szkół.

W bardzo niewielu gminach prowadzone są bursy lub internaty dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjów. Gminy te mogą odpowiednie dane przedstawić w oddzielnej tabeli, np. informacje o szkołach, do których uczęszczają korzystający z burs i internatów, a także miejscowość bądź gmina, z której pochodzą.

Odmienny charakter od wsparcia materialnego, opisanego w tabeli 50, mają stypendia motywacyjne oraz inne systemy motywowania uczniów osiągających sukcesy naukowe, sportowe, artystyczne itp. Istotna jest zarówno liczba udzielonych stypendiów, jak i wypłacone środki. Dla niektórych gmin bardzo ważne może być podanie odpowiednich danych w formie tabelarycznej. Można też rozważyć podział stypendiów ze względu na organ, który je finansuje.

Niektóre gminy (np. miasto Kołobrzeg) podają dla każdej szkoły bardziej szczegółowo liczbę wydawanych obiadów z podziałem na instytucje finansujące posiłek: MOPS (pomoc państwa w zakresie dożywiania), GOPS, Caritas, opłacone indywidualnie.

TABELA 51. UCZNIOWIE Z ORZECZENIEM O SPECJALNYCH POTRZEBACH EDUKACYJNYCH

	Przedszkola		Szkoły podstawowe		Gimnazja	
	Liczba wychowanków	Procent wychowanków	Liczba uczniów	Procent uczniów	Liczba uczniów	Procent uczniów
Uczniowie z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego						
Uczniowie z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego uczęszczający do oddziałów ogólnodostępnych						
Uczniowie z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego uczęszczający do oddziałów integracyjnych						
Uczniowie o potrzebie kształcenia specjalnego uczęszczający do oddziałów specjalnych						
Uczniowie z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego uczęszczający do szkół specjalnych nieprowadzonych przez gminę						
Uczniowie z orzeczeniem o potrzebie kształcenia przewożeni do szkoły na koszt gminy Wśród nich, przewożeni do szkoły nieprowadzonej przez gminę						

Uwaga: tabela 51 uwzględnia uczniów, których orzeczenie zostało dostarczone do szkoły.

Niektóre gminy (np. Nowy Targ) w oddzielnej tabeli podają dla każdej swojej szkoły liczbę uczniów niepełnosprawnych z podziałem na rodzaj niepełnosprawności (niesłyszący, niewidzący).

Część VIII. Wyniki nauczania

Podnoszenie poziomu umiejętności uczniów i absolwentów szkół prowadzonych przez gminę jest zawsze ważnym zadaniem strategicznym samorządu. Celem tej części modelu jest przedstawienie wyników osiągniętych przez uczniów. Ustawa o systemie oświaty nakłada na organ zarządzający obowiązek uwzględnienia w *Informacjach oświatowych* wyników uczniów w sprawdzianach i egzaminach zewnętrznych, organizowanych przez CKE. Wyniki uczniów mają ważne znaczenie diagnostyczne dla szkoły, a w odniesieniu do

egzaminu gimnazjalnego oraz matury mają również bezpośredni wpływ na dalsze losy absolwentów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych. Te wyniki są jednak tylko jednym ze wskaźników umiejętności uczniów, w dodatku bardzo uzależnionym od środowiska domowego ucznia, zwłaszcza od poziomu wykształcenia rodziców, w mniejszym stopniu od wysiłku nauczycieli i od pracy całej szkoły. Również poziom trudności egzaminów zewnętrznych, a więc średnie wyniki uzyskiwane przez uczniów w Polsce, zmieniały się nieco w kolejnych latach szkolnych. Z tego powodu niezbędne jest uzupełnienie surowych średnich wyników uczniów, podawanych przez CKE, informacjami bardziej adekwatnie pokazującymi wkład szkoły. Do takich informacji należy przede wszystkim EWD, obliczana dla wszystkich gimnazjów, liceów oraz techników. EWD uwzględnia wyniki konkretnego ucznia uzyskiwane na koniec poprzedniego etapu kształcenia, a więc pozwala na bardziej obiektywną ocenę pracy szkoły (warunki domowe wpływają w podobny sposób na osiągnięcia danego ucznia w kolejnych sprawdzianach i egzaminach). Innym sposobem pokazania wysiłku szkoły jest analiza wyników uczniów podanych w stosunku do średniej krajowej, uzyskiwanych w ciągu kolejnych lat szkolnych (warunki domowe są w przybliżeniu niezmiennie dla kolejnych roczników uczniów danej szkoły). Ważne są również zespołowe i indywidualne sportowe, artystyczne i przedmiotowe (akademiczne) osiągnięcia uczniów, zwłaszcza odnoszone w konkursach i olimpiadach organizowanych na szczeblu wojewódzkim i krajowym.

Przykładowe pytania

- Jakie są średnie wyniki egzaminów zewnętrznych w szkołach: sprawdzianu w szkołach podstawowych, egzaminu gimnazjalnego? Jeżeli szkoły podstawowe prowadzone przez gminy brały udział w pilotażowym testowaniu uczniów klasy trzeciej, warto to także uwzględnić.
- Jak się te wyniki zmieniały w ostatnich latach? Jak one wyglądają na tle wyników uczniów kraju, województwa?
- Jakie jest zróżnicowanie wewnętrzne wyników uczniów pomiędzy poszczególnymi szkołami podstawowymi i gimnazjami? Z czego to zróżnicowanie wynika? Jak to zróżnicowanie zmieniało się w ostatnich latach?
- Jaka jest wartość EWD dla poszczególnych gimnazjów prowadzonych przez gminę?
- Jakie programy naprawcze w stosunku do szkół osiągających słabe wyniki

zorganizowała gmina? Ilu uczniów objęły te programy? Jakie są efekty tych programów naprawczych?

- Co o szkołach prowadzonych przez gminę mówią pogłębione raporty z ewaluacji zewnętrznej szkół i placówek, prowadzonej przez kuratoria w ramach nowego nadzoru pedagogicznego? Jak gmina wykorzystuje te raporty?
- W jaki sposób szkoła zachęca uczniów do udziału w konkursach i współzawodnictwie na poziomie gminnym oraz ponadgminnym? W jakich konkursach uczniowie brali udział: sportowych, artystycznych, przedmiotowych, innych? Ilu uczniów przystąpiło do tych konkursów? Jakie sukcesy osiągnęły? Pytanie to dotyczy zarówno konkursów indywidualnych (np. skoki w dal, recytacja wierszy), jak i grupowych (piłka nożna, przeglądy teatrów).
- Jakie są losy absolwentów szkół podstawowych, do jakich gimnazjów się udają? Jak wielu absolwentów wybiera gimnazja w sąsiednich gminach?
- Jakie są losy absolwentów gimnazjów, do jakich szkół ponadgimnazjalnych się udają?

Przykładowe tabele

Uwaga: należy pamiętać, że średnie wyniki danego egzaminu w skali kraju zmieniają się z roku na rok, więc wyniki jednej szkoły z różnych lat nie są całkowicie porównywalne. Dlatego powyższe dane należy pokazywać na tle średnich krajowych i wojewódzkich.

Użytecznym wskaźnikiem są wyniki względne, to znaczy wyniki danej szkoły i średnie wyniki dla gminy podzielone przez średnią krajową (dla danego roku). Tak określone wyniki średnie są niezależne od zmiennych poziomów trudności testów w kolejnych latach i dają porównywalny obraz względnych osiągnięć uczniów na tle całego kraju. Jednak niektóre gminy (np. Radomin) porównując średnie wyniki swoich uczniów ze średnimi wojewódzkimi, podają różnicę punktową (zamiast ilorazu). Ta różnica jest rozbita na różnicę między średnimi danej gminy i średnimi wojewódzkimi części humanistycznej, części matematyczno-przyrodniczej oraz testu z języka angielskiego. Kraków z kolei pokazuje w formie wykresu zmiany nadwyżki średniego wyniku sprawdzianu po szkole podstawowej w mieście ponad średnią krajową.

TABELA 52. ŚREDNIE WYNIKI UCZNIÓW W EGZAMINACH ZEWNĘTRZNYCH.

	2009 r.	2010 r.	2011 r.
Sprawdzian			
Szkoła podstawowa 1			
Szkoła podstawowa 2			
Średni wynik szkół podstawowych			
Egzamin gimnazjalny			
Gimnazjum 1			
Gimnazjum 2			
Średni wynik gimnazjów			

Uwaga: tabela 52 pokazuje zmiany średnich wyników w ciągu ostatnich trzech lat. Bardziej czytelnym sposobem przedstawienia danych z kolejnych lat jest wykres.

Niektóre gminy (np. gmina miejsko-wiejska Brzostek) podają razem z wynikami średnimi ich rozkład procentowy na wyniki niskie (staniny od 1 do 3), wyniki średnie (staniny od 4 do 6) i wyniki wysokie (staniny od 7 do 9), a także z podziałem na obszary umiejętności sprawdzianu i na części egzaminu gimnazjalnego, dla kolejnych lat szkolnych. Obok średnich wyników wymieniana jest także liczba uczniów przystępujących do sprawdzianu lub egzaminu w danym roku.

Niektóre gminy (np. Małkinia Górna) podają graficzny rozkład średnich wyników szkół podstawowych i gimnazjów w przedziałach skali staninowej (dla gimnazjów oddzielnie dla części matematyczno-przyrodniczej i humanistycznej). Inne gminy (np. Żyrzyn) w formie graficznej ilustrują dalsze losy absolwentów gimnazjów, również w podziale na oddziały klasowe.

Wyniki uczniów z niepełnosprawnościami powinny być analizowane oddzielnie. W pewnych przypadkach pożyteczne jest także podawanie wyników sprawdzianu w podziale na obszary umiejętności, jeżeli względne wyniki uczniów w obszarach różnią się zasadniczo. Innym sposobem zróżnicowania jest podawanie danych o wynikach uczniów w podziale na chłopców i dziewczęta. Dla egzaminu gimnazjalnego odpowiednikiem obszarów jest podział na

część humanistyczną, matematyczno-przyrodniczą i językową. Wiele gmin podaje też wyniki w skali staninowej, zgodnie z metodologią przyjętą przez CKE. Uwagi te odnoszą się również do następujących tabel.

TABELA 53. EDUKACYJNA WARTOŚĆ DODANA GIMNAZJÓW PROWADZONYCH PRZEZ GMINĘ

	Średnia z lat 2008 – 2010	Średnia z lat 2009 – 2011
Gimnazjum 1		
Gimnazjum 2		
Średni wynik gimnazjów		

TABELA 54. UDZIAŁ UCZNIÓW W KONKURSACH O ZASIĘGU PONADGMINNYM I W OLIMPIADACH PRZEDMIOTOWYCH

Rodzaj konkursu	Uczestnicy	Szkoły podstawowe	Gimnazja	Razem
Muzyczne i taneczne	Liczba uczestników konkursów			
	Procent wszystkich uczniów			
Artystyczne	Liczba uczestników konkursów			
	Procent wszystkich uczniów			
Przedmiotowe	Liczba uczestników konkursów			
	Procent wszystkich uczniów			
Sportowe	Liczba uczestników konkursów			
	Procent wszystkich uczniów			

Uwaga: ze względu na metodologię obliczania EWD najbardziej wiarygodne są trzyletnie średnie. Wiele gmin zamieszcza wyniki analiz EWD w postaci wykresów dla jednej lub wielu szkół, które można pobrać ze strony internetowej <http://www.ewd.edu.pl>. Można także podawać przyrost i poziom końcowy wyników.

Niektóre gminy (np. miasto Kołobrzeg) podają dane o sukcesach uczniów z uwzględnieniem nagród prezydenta miasta (burmistrza, wójta), nagród dyrektorów szkół, a także z podziałem na liczbę finalistów i laureatów.

Jeżeli uczestnicy konkursów chodzą do szkół o określonym profilu (szkoły sportowe, artystyczne), dane w tabeli można podać z podziałem na poszczególne szkoły.

Część IX. Finansowanie oświaty

Finansowanie prowadzonych przez gminę szkół i placówek oświatowych to jedno z jej najważniejszych zadań. W tej części modelu gmina przedstawia swój wysiłek finansowy w obszarze edukacji. Ważne są zarówno źródła funduszy przeznaczonych na oświatę, jak i sposoby ich wydatkowania. Do źródeł należą: subwencja oświatowa, dotacje celowe w obszarze oświaty, dochody gminy z tytułu wynajmu pomieszczeń szkolnych, a także pozostałe dochody własne gminy. Po stronie wydatków ważny jest rozkład budżetu oświatowego gminy pod względem funkcjonalnym – a więc z podziałem na typy szkół i placówek, jak i ekonomicznym – z podziałem na kategorie wydatków (wydatki osobowe, nieosobowe, majątkowe). Gmina powinna prowadzić stałą analizę i monitorowanie wydatków bieżących w przeliczeniu na jednego ucznia i na jeden oddział dla poszczególnych prowadzonych przez siebie szkół. Zarówno odpowiednie wskaźniki, jak i wypływające z tej analizy wnioski warte są szerszego upowszechnienia i poddania pod publiczną dyskusję. Warto więc je uwzględnić, w odpowiedni sposób, w *Informacjach oświatowych*.

W obszarze finansowania oświaty ustawodawstwo nakłada na gminy dwa precyzyjnie określone wymagania ilościowe, mianowicie, zapewnienie odpowiedniego poziomu wynagrodzeń nauczycieli (w zależności od stopnia awansu zawodowego) oraz zapewnienie wydatków na doskonalenie i doksztalcanie nauczycieli w wysokości 1% osobowego funduszu płac nauczycieli. Ze względu na znaczenie obu tych wymagań do modelu wprowadzono odpowiednie przykładowe pytania i tabele.

Przykładowe pytania

- Jakie są źródła środków przeznaczanych na finansowanie oświaty w gminie? Jaka część tych środków pochodzi z subwencji oświatowej?

- Jaka jest podstawowa struktura wydatków oświatowych w gminie według poziomów nauczania oraz według typów wydatków?
- Jaka jest wysokość wydatków w przeliczeniu na jednego ucznia i na jeden oddział w przedszkolach i szkołach prowadzonych przez gminę? Jak te wskaźniki się zmieniały w ostatnich latach?
- Jak kształtują się średnie wynagrodzenia nauczycieli dla poszczególnych stopni awansu zawodowego w stosunku do uregulowań ustawy — Karta nauczyciela (art. 30 ust. 3)? Czy w trakcie danego roku szkolnego gmina wypłaciła dodatek uzupełniający za miniony rok budżetowy? Ile wynosił ten dodatek razem i w przeliczeniu na jednego nauczyciela, dla każdego szczebla awansu zawodowego?
- Jak kształtują się wydatki na doskonalenie i doksztalcanie nauczycieli w stosunku do przepisów ustawy — Karta nauczyciela (art. 70 lit. a) ust. 1)? Jaka część tych środków została wykorzystana na dofinansowanie kosztów obniżenia obowiązującego tygodniowego wymiaru zajęć dydaktycznych nauczycieli doradców metodycznych? Jaką część tych środków gmina przekazała do dyspozycji dyrektorów poszczególnych szkół i placówek? Jaki jest stosunek planu wydatków na doskonalenie do faktycznej realizacji wydatków?
- W jaki sposób szkoły pozyskują środki finansowe ze źródeł zewnętrznych, w tym zwłaszcza z funduszy europejskich? Jakie projekty realizują? W ramach jakich programów operacyjnych? Ile wynoszą środki pozyskane przez szkoły i placówki, a ile wynosi dofinansowanie tych projektów z budżetu gminy? Jaki jest związek projektów dofinansowanych ze źródeł zewnętrznych, w tym zwłaszcza ze środków unijnych, i gminnych planów rozwoju oświaty (gminnej strategii oświatowej)?
- Jakie są koszty całkowite i w przeliczeniu na jednego ucznia internatów prowadzonych przez gminę (jeśli je gmina prowadzi)?

Przykładowe tabele

Celem tabeli 55 jest zestawienie wszystkich źródeł finansowania oświaty: subwencji oświatowej, dotacji celowych w sektorze oświaty oraz środków przeznaczanych na oświatę z innych, pozostałych dochodów gminy. Wiersz „Razem” odnosi się tutaj do łącznego budżetu oświatowego gminy (wydatków na oświatę w działach 801 i 854 klasyfikacji budżetowej).

TABELA 55. ŹRÓDŁA ŚRODKÓW FINANSOWYCH NA OŚWIATĘ

	2009 r.		2010 r.		2011 r.		Zmiana w latach 2009 – 2011	
	Tysiące zł	Procent całości	Tysiące zł	Procent całości	Tysiące zł	Procent całości		
Subwencja oświatowa								
Celowe dotacje na programy bieżące								
Celowe dotacje inwestycyjne								
Pozostałe dochody budżetu gminy								
Razem								

Uwaga: przedostatni wiersz otrzymujemy, odejmując od wiersza „Razem” trzy pierwsze źródła finansowania oświaty (wiersz ten obejmuje środki budżetowe wykorzystane na oświatę inne niż otrzymana subwencja oświatowa i dotacje celowe). Źródła danych do tabeli 55 to metryczka subwencji oświatowej, otrzymana z Ministerstwa Edukacji Narodowej (wiersz pierwszy) oraz sprawozdania budżetowe gminy. Wydatki oświatowe powinny obejmować także wydatki na przedszkola oraz na transport uczniów. Niektóre gminy (np. Chełmek) w postaci wykresu ilustrują wzrost wydatków na oświatę w podziale na subwencję i wydatki ze środków własnych.

W odniesieniu do środków spoza budżetu gminy, niektóre gminy (np. Małkinia Górna) opisują wszystkie projekty finansowane z tych środków, podając zarówno wartość zadania, jak i czas jego realizacji.

Tabela 56 pokazuje podział wydatków oświatowych według zadań oświatowych, a więc typu szkoły (podział funkcjonalny). Układ tej tabeli (podział na dwie części) wynika z przepisów ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (art. 28 ust. 5), zgodnie z którymi subwencja oświatowa jest naliczana z wyłączeniem zadań związanych z transportem uczniów oraz zadań związanych z prowadzeniem przedszkoli ogólnodostępnych i oddziałów ogólnodostępnych w przedszkolach z oddziałami integracyjnymi oraz zadań związanych z prowadzeniem innych form wychowania przedszkolnego.

TABELA 56. WYDATKI BIEŻĄCE GMINY NA ZADANIA Z ZAKRESU OŚWIATY I WYCHOWANIA ORAZ EDUKACYJNEJ OPIEKI WYCHOWAWCZEJ

	2010 r.			2011 r.		
	Tysiące zł	Procent całości	Na ucznia	Tysiące zł	Procent całości	Na ucznia
1. Zadania oświatowe z wyłączeniem przedszkoli ogólnodostępnych i dowożenia uczniów:						
Przedszkola specjalne						
Szkoły podstawowe						
Gimnazja						
Stołówki szkolne i przedszkolne						
Świetlice szkolne						
Dokształcanie i doskonalenie nauczycieli						
Pomoc materialna dla uczniów						
Inne wydatki bieżące						
Razem wydatki bieżące (bez wydatków na przedszkola i transport uczniów do szkół)						
2. Pozostałe zadania oświatowe:						
Przedszkola ogólnodostępne						
Transport uczniów do szkół						
Wydatki bieżące razem (z uwzględnieniem przedszkoli ogólnodostępnych i transportu do szkół)						

Uwaga: tabela 56 dotyczy przedszkoli i szkół publicznych (dotacjom dla przedszkoli i szkół niepublicznych poświęcona jest osobna tabela 60). W wierszach dotyczących szkół i przedszkoli należy użyć liczby wychowanków lub uczniów odpowiednich typów przedszkoli i szkół. Dla stołówek, transportu, świetlic i pomocy materialnej należy użyć liczby korzystających. Dla pozostałych wierszy i dla wydatków razem należy użyć łącznej liczby wychowanków i uczniów w przedszkolach i szkołach prowadzonych przez gminę.

Niektóre gminy (np. Małkinia Górna) ilustrują powyższe dane na wykresie kołowym.

Podane w tabeli 56 kategorie wydatków są zgodne z klasyfikacją budżetową. Dla ułatwienia podajemy numerację odpowiednich rozdziałów klasyfikacji: przedszkola 80103, 80104, 80105, 80106; szkoły podstawowe 80101, 80102; gimnazja: 80110, 80111; stołówki szkolne i przedszkolne 80148; dowożenie uczniów do szkół: 80113; świetlice szkolne 85401; doszkącanie i doskonalenie nauczycieli 80146, 85446; pomoc materialna dla uczniów 85415. W wierszu „Inne wydatki bieżące” należy podać sumę wydatków dokonanych w działach 801 i 854, z wyłączeniem wydatków w rozdziałach wymienionych powyżej.

Kolejna tabela 57 podaje ekonomiczny podział wydatków, to znaczy podział nie według typu szkoły, ale według rodzaju wydatku.

TABELA 57. STRUKTURA CAŁKOWITYCH WYDATKÓW OŚWIATOWYCH I WYDATKI NA UCZNIĄ W SZKOŁACH PROWADZONYCH PRZEZ GMINĘ

	2010 r.			2011 r.		
	Tysiące zł	Procent całości	Na ucznia	Tysiące zł	Procent całości	Na ucznia
Wydatki bieżące ogółem						
w tym:						
Wydatki na wynagrodzenia z pochodnymi						
Wydatki rzeczowe						
Wydatki kapitałowe						
Razem						

Uwaga: przez całkowite wydatki oświatowe rozumiemy całość wydatków gminy w działach 801 i 854 klasyfikacji budżetowej. Przez liczbę uczniów rozumiemy łączną liczbę wychowanków i uczniów w przedszkolach i szkołach prowadzonych przez gminę.

Dane do tabeli 58 powinny pochodzić tylko z odpowiednich rozdziałów klasyfikacji budżetowej (przedszkola: 80104, 80103, 80105, 80106; szkoły podstawowe: 80101, 80102; gimnazja: 80110, 80111). Dla swoich celów gmina może policzyć całkowite wydatki bieżące dla każdej szkoły, pod warunkiem że odpowiednio przypisze każdemu przedszkolu i każdej szkole wydatki na stołówki szkolne i przedszkolne (80148), na dowożenie uczniów do szkół (80113), na świetlice szkolne (85401), na doszkącanie i doskonalenie nauczy-

cieli (80146, 85446), na pomoc materialną dla uczniów (85415). Działalność oświatowa JST należy do działów 801 i 854. Tak określone całkowite koszty bieżące najlepiej oddają wysiłek finansowy gmin związany z utrzymaniem szkół.

TABELA 58. WYDATKI BIEŻĄCE W PRZELICZENIU NA JEDNEGO UCZNIA I NA JEDEN ODDZIAŁ W PRZEDSZKOLACH I SZKOŁACH PROWADZONYCH PRZEZ GMINĘ.

	Wydatki bieżące ogółem w tysiącach zł		Wydatki bieżące ogółem w przeliczeniu na jednego ucznia		Wydatki bieżące ogółem w przeliczeniu na jeden oddział	
	Wynagrodzenia	Pozostałe bieżące	Wynagrodzenia	Pozostałe bieżące	Wynagrodzenia	Pozostałe bieżące
Przedszkole 1						
Przedszkole 2						
Przedszkole specjalne 1						
Przedszkole specjalne 2						
Szkoła podstawowa 1						
Szkoła podstawowa 2						
Gimnazjum 1						
Gimnazjum 2						
Razem przedszkola						
Razem przedszkola specjalne						
Razem szkoły podstawowe						
Razem gimnazja						

Niektóre jednostki samorządu terytorialnego (np. powiat sejneński) obliczają, jakie kwoty przysługują poszczególnym szkołom zgodnie z algorytmem podziału subwencji oświatowej, porównują te kwoty z rzeczywistymi planami finansowymi szkół i podają dane w postaci odpowiedniej tabeli (powiat sejneński podaje dane dla dwóch kolejnych lat budżetowych). W odniesieniu do gmin tego typu tabela może przyjąć następującą postać – zob. tabela 59.

TABELA 59. NALICZONA SUBWENCJA A PLAN FINANSOWY SZKÓŁ
PROWADZONYCH PRZEZ GMINĘ

	Subwencja 2010	Plan finansowy 2010	Różnica
Szkoła podstawowa 1			
Szkoła podstawowa 2			
Gimnazjum 1			
Razem			

Uwaga: dodanie do tabeli 59 rubryk z kwotą naliczonej subwencji oraz planu finansowego w przeliczeniu na jednego ucznia może być pouczające. Jeśli gmina posiada odpowiednie informacje, może też podać wykonanie planu finansowego dla poszczególnych szkół.

TABELA 60. DOTACJE DLA PRZEDSZKOLI I SZKÓŁ NIEPUBLICZNYCH

	Dotacje w tysiącach zł	Dotacje w przeliczeniu na jednego ucznia
Przedszkole niepubliczne 1		
Przedszkole niepubliczne 2		
Szkoła podstawowa niepubliczna 1		
Szkoła podstawowa niepubliczna 2		
Gimnazjum niepubliczne 1		
Gimnazjum niepubliczne 2		
Razem przedszkola		
Razem przedszkola specjalne		
Razem szkoły podstawowe		
Razem gimnazja		

Uwaga: jeżeli na terenie gminy znajdują się szkoły i placówki publiczne prowadzone przez osoby fizyczne i prawne inne niż JST, a dotowane przez daną

gminę, należy je uwzględnić w oddzielnej tabeli lub włączyć do powyższej, zmieniając jej nazwę.

Kolejne dwie tabele 61 i 62 dotyczą obowiązku zapewnienia odpowiedniego poziomu wynagrodzeń dla kolejnych stopni awansu zawodowego nauczycieli, wynikającego z art. 30 ustawy – Karta nauczyciela. Dane o wynagrodzeniach, tabela 61, podawane są zazwyczaj dla roku budżetowego, gdyż obowiązek dotyczy średnich wynagrodzeń w roku budżetowym, a nie szkolnym.

W przypadku, gdy faktycznie wypłacone wynagrodzenia (w składnikach wskazanych w art. 30 ust. 1 Karty nauczyciela) są niższe od wymogów ustawowych, gmina jest zobowiązana do wypłacenia odpowiednich dodatków uzupełniających. Sytuację tę opisuje tabela 62.

TABELA 61. WYMAGANE I WYPŁACONE ŚREDNIE WYNAGRODZENIA WEDŁUG STOPNI AWANSU ZAWODOWEGO NAUCZYCIELI

Stopień awansu zawodowego	Średnie wynagrodzenie wymagane ustawą	Średnioroczna liczba etatów nauczycielskich	Wymagane wynagrodzenia razem (iloczyn poprzednich dwóch kolumn)	Faktyczne wynagrodzenia dla nauczycieli na danym stopniu awansu	Różnica
Stażysta					
Kontraktowy					
Mianowany					
Dyplomowany					

TABELA 62. WYPŁACONE DODATKI UZUPEŁNIAJĄCE WEDŁUG STOPNI AWANSU ZAWODOWEGO NAUCZYCIELI

Stopień awansu zawodowego	Liczba nauczycieli	Kwota dodatku uzupełniającego dla jednego nauczyciela	Wypłacona kwota dodatków uzupełniających (iloczyn poprzednich dwóch kolumn)
Stażysta			
Kontraktowy			
Mianowany			
Dyplomowany			
Razem			

Uwaga: niektóre gminy (np. Niedzwica Duża) podają średnie wynagrodzenia nauczycieli na poszczególnych stopniach awansu zawodowego oddzielnie dla okresu od stycznia do sierpnia i dla okresu od września do grudnia, gdyż podwyżka wynagrodzeń nauczycieli następuje zazwyczaj we wrześniu.

TABELA 63. WYDATKI NA DOKSZTAŁCANIE I DOSKONALENIE NAUCZYCIELI

	Fundusz wynagrodzeń osobowych nauczycieli w 2011 roku	Wydatki na doszktałcanie i doskonalenie zawodowe nauczycieli w 2011 roku	Wydatki na doszktałcanie i doskonalenie jako udział funduszu wynagrodzeń
Przedszkole 1			
Przedszkole 2			
Szkoła podstawowa 1			
Szkoła podstawowa 2			
Gimnazjum 1			
...			
Razem			

Uwaga: tabela 63 pokazuje, w jaki sposób gmina realizuje regulacje zawarte w ustawie — Karta nauczyciela, art. 71 lit.a). Należy w niej uwzględnić wszystkie finansowane z budżetu gminy wydatki na doszktałcanie i doskonalenie zawodowe nauczycieli, niezależnie od tego czy wydatki te zawarte są w planach finansowych szkół, czy też pochodzą bezpośrednio z budżetu gminy. Wymóg, aby odpowiednie środki były nie mniejsze niż 1% funduszu wynagrodzeń nauczycieli, dotyczy nie poszczególnych szkół, ale gminy jako całości. Niemniej rozkład tych wydatków pomiędzy szkoły ma znaczenie dla oceny gminnej polityki finansowania oświaty. Ważne też jest porównanie planu finansowego w tym zakresie i faktycznie zrealizowanych wydatków.

Można także uzupełnić powyższą tabelę informacjami o tym, ilu nauczycieli było beneficjentami wydanych środków, w jakich formach doszktałcania i doskonalenia uczestniczyli, jakich tematów lub przedmiotów nauczania dotyczyły, ile wynosiły kwoty w przeliczeniu na jednego beneficjenta (oddzielnie dla każdej formy doskonalenia i doszktałcania). Szczególnie ważne i ciekawe jest rozróżnienie na krótkie formy doskonalenia (do 20 godzin) i formy dłuższe, pogłębione. I na koniec warto jest zwrócić uwagę na organizatorów tych szkoleń.

3.3. Model *Informacji oświatowych* dla powiatów ziemskich

Prezentowany model informacji o stanie realizacji zadań oświatowych dla powiatów ziemskich ma identyczną strukturę jak model dla gmin i składa się z dziewięciu takich samych części (przypomnijmy, że część X modelu dotyczy tylko województw). Duża część danych, informacji i wskaźników w obu modelach się pokrywa, z tą tylko różnicą, że dotyczy innych typów szkół i placówek. Dla gmin są to przedszkola, szkoły podstawowe i gimnazja, dla powiatów szkoły ponadgimnazjalne i specjalne. Dlatego tam gdzie było to możliwe, odstąpiono od powtarzania opisów i tabel i odesłano czytelnika do modelu gminnego. Nie powtarzano również opisów części modelu, jeśli nie było to konieczne. Przykładowe pytania i tabele podawane są tylko w przypadkach, gdy są odmienne od pytań i tabel dla gmin.

Zadania oświatowe powiatu istotnie się różnią od zadań gminnych z powodu prowadzenia przez powiaty wielu placówek oświatowych niebędących szkołami. Należą do nich przede wszystkim poradnie psychologiczno-pedagogiczne oraz centra kształcenia ustawicznego i praktycznego. W opisach części modelu położono zwłaszcza nacisk na te placówki i ich funkcjonowanie. Szczególnie ważne są w tym kontekście poradnie, gdyż świadczą one usługi nie tylko na rzecz szkół ponadgimnazjalnych prowadzonych przez powiat, ale także na rzecz przedszkoli i szkół prowadzonych przez gminy, a także przedszkoli i szkół niepublicznych. Ten usługowy charakter placówek powiatowych powoduje, że niezbędna jest współpraca z gminami. Wydaje się więc konieczne, aby ta specyfika znalazła swoje odzwierciedlenie w *Informacjach oświatowych* powiatów ziemskich.

Pierwsze trzy części modelu nie różnią się zasadniczo od modelu gminnego. W metryczce powiatu powinny zostać uwzględnione szkoły prowadzone przez powiat, a więc licea ogólnokształcące i profilowane, szkoły zawodowe różnych typów, szkoły specjalne (od szkół podstawowych do szkół przysposabiających do pracy), a także szkoły dla dorosłych.

Część I. Wstęp, metryczka i mapa powiatu – zob. model gminny.

Część II. Podstawowe decyzje prawne i strategiczne – zob. model gminny.

Część III. Demografia

W części dotyczącej demografii powiat może uwzględnić przewidywaną liczbę absolwentów gimnazjów położonych na terenie powiatu (prowadzonych przez gminy). Dane te mogą być dostarczone jedynie przez gminy. Jeśli wszystkie gminy położone na terenie danego powiatu prześlą obecne i przewidywane liczby absolwentów, to ciekawy zestaw informacji będzie zawierać następująca tabela 64 (obejmująca tylko szkoły ogólnodostępne).

Przykładowe tabele

TABELA 64. ABSOLWENCI GIMNAZJÓW I UCZNIOWIE KLAS PIERWSZYCH SZKÓŁ PONADGIMNAZJALNYCH

Rok szkolny	Absolwenci gimnazjów	Rok szkolny	Uczniowie klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych			
			LO	LP	T	ZSZ
2008/09		2009/10				
2009/10		2010/11				
2010/11		2011/12				

Uwaga: w kolumnie – Absolwenci gimnazjów należy podać liczby absolwentów wszystkich gimnazjów położonych na terenie danego powiatu zarówno publicznych, jak i niepublicznych. Tabelę można uzupełnić o procentowy wskaźnik przepływu uczniów z gimnazjów do szkół ponadgimnazjalnych. Dane te powiat może uzyskać od gminnych wydziałów oświaty.

Część IV. Sieć szkół i placówek

Ogólny cel tej części modelu dla powiatów ziemskich nie różni się od modelu dla gmin, ale ponieważ gminy i powiaty prowadzą odmienne typy szkół, zarówno przykładowe pytania, jak i przykładowe tabele są w obu modelach różne.

Przykładowe pytania

- Ile liceów ogólnokształcących, liceów profilowanych, techników, techników uzupełniających, zasadniczych szkół zawodowych, szkół policealnych prowadzi powiat i ilu uczniów w wieku szkolnym oraz dorosłych uczęszcza do nich?
- Ilu uczniów planowano przyjąć, a ilu przyjęto do klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych? Dla jakich kierunków kształcenia i profili nauczania zabrakło wystarczającej liczby chętnych, a jakie kierunki i profile odnotowały większą liczbę chętnych niż zaplanowano dla nich miejsc?
- Ile młodzieżowych ośrodków wychowawczych (MOW), młodzieżowych ośrodków socjoterapii (MOS), specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych (SOSW) i innych ośrodków prowadzi powiat? Skąd pochodzi młodzież korzystająca z tych ośrodków?
- Ile szkół specjalnych różnych typów prowadzi powiat i ilu do nich uczęszcza uczniów?
- Ile niepublicznych szkół działa na terenie danego powiatu i ilu uczniów jest przez powiat dotowanych?
- W jaki sposób powiat planuje rozwój sieci prowadzonych przez siebie szkół, a w szczególności, w jaki sposób bierze pod uwagę dostępność do nauki różnych zawodów i profili w szkołach niepublicznych położonych na terenie powiatu?
- Co charakteryzuje efektywność publicznych i niepublicznych szkół ponadgimnazjalnych: średnia wielkość oddziału, liczba uczniów przypadająca na etat nauczyciela czy pracownika administracji lub obsługi? Jak te wartości zmieniały się w ostatnich latach?
- Jak się zmieniają proporcje liczb uczniów uczęszczających do różnych typów szkół ponadgimnazjalnych?
- Jak jest zorganizowana opieka pielęgniarska, medyczna i stomatologiczna w szkołach?
- Jak jest zorganizowana praca poradni pedagogiczno-psychologicznych, jak współpracują one ze szkołami prowadzonymi przez powiat oraz ze szkołami prowadzonymi przez gminy? Czy powiat współpracuje z gminami przy tworzeniu filii lub wydzielonych gabinetów poradni przy przedszkolach, szkołach podstawowych i gimnazjach, zwłaszcza tych oddalonych od siedziby przychodni?
- Ile internatów i burs prowadzi powiat, ilu uczniów z nich korzysta, do jakich szkół uczęszczają ci uczniowie? Jaki jest poziom zatrudnienia w bursach i internatach?

- Jak funkcjonują centra kształcenia ustawicznego oraz centra kształcenia praktycznego prowadzone przez powiat? Kto korzysta z ich usług?
- Jakie inne pozaszkolne placówki oświatowe prowadzi powiat?
- Ile placówek współpracujących ze szkołami, takich jak domy kultury, ośrodki sportowe itp. prowadzi powiat?
- Ilu pracowników w przeliczeniu na pełny etat zajmuje się nadzorowaniem, zarządzaniem i kontrolowaniem realizacji zadań oświatowych w administracji powiatu (włączając ZEAS, wydział oświaty)? Czy ten poziom zatrudnienia jest wystarczający do sprawnego zarządzania powiatową siecią szkolną?

Przykładowe tabele

W zamieszczonych dalej tabelach używamy następujących skrótów: liceum ogólnokształcące — LO, liceum profilowane — LP, zasadnicza szkoła zawodowa — ZSZ, centrum kształcenia praktycznego — CKP, centrum kształcenia ustawicznego — CKU. Ze względu na specyficzny charakter szkół policealnych i specjalnych powiat powinien je prezentować w oddzielnych tabelach.

TABELA 65. SIEĆ PUBLICZNYCH I NIEPUBLICZNYCH SZKÓŁ OGÓLNODOSTĘPNYCH

	Publiczne		Niepubliczne		Niepubliczne jako procent wszystkich	
	Liczba szkół	Liczba uczniów	Liczba szkół	Liczba uczniów	Szkoły	Uczniowie
Licea ogólnokształcące						
Licea profilowane						
Technika						
Zasadnicze szkoły zawodowe						
Licea uzupełniające						
Licea dla dorosłych						
Technika uzupełniające						
Razem						

TABELA 66. PUBLICZNE OGÓLNODOSTĘPNE SZKOŁY PONADGIMNAZJALNE

	Uczniowie	Oddziały	Etaty nauczycieli	Etaty administracji	Etaty obsługi
LO 1					
LO 2					
Razem LO					

Uwaga: Identyczną tabelę należy przygotować dla wszystkich typów szkół prowadzonych przez powiat, oddzielnie dla szkół dla młodzieży i dla dorosłych.

TABELA 67. WSKAŹNIKI LICEÓW OGÓLNOKSZAŁCĄCYCH

	Liczba uczniów na oddział	Liczba etatów nauczycieli na oddział	Liczba uczniów na etat nauczyciela	Liczba uczniów na pracownika administracji	Liczba uczniów na pracownika obsługi
LO 1					
LO 2					
LP 1					
LP 2					
Średnia					

Uwaga: w odniesieniu do pojęcia etatu nauczycielskiego porównaj uwagi do tabeli 16. Potrzebne są analogiczne tabele dla pozostałych typów szkół ogólnodostępnych i specjalnych. W przypadku szkół prowadzonych w ramach zespołów szkół obliczenie liczby etatów administracyjnych bądź obsługi w odniesieniu do danej szkoły może być bardzo trudne, gdyż pracownicy ci są zatrudnieni w zespole szkół (a nie w szkolnych częściach zespołu). Można wówczas „podzielić” odpowiednie etaty pomiędzy szkoły – części zespołu, na przykład proporcjonalnie do liczby uczniów. W odniesieniu do szkół zawodowych przydatne jest uwzględnienie miejsca praktycznej nauki zawodu.

TABELA 68. DANE I WSKAŹNIKI SZKÓŁ PUBLICZNYCH W OSTATNICH TRZECH LATACH SZKOLNYCH

	LO/LP			Technikum/ZSZ			Szkoły dla dorosłych		
	2009/10	2010/11	2011/12	2009/10	2010/11	2011/12	2009/10	2010/11	2011/12
Liczba uczniów									
Liczba oddziałów									
Liczba etatów nauczycielskich									
Liczba etatów administracyjnych									
Uczniowie na oddział									
Etaty nauczycielskie na oddział									
Uczniowie na etat nauczycielski									
Uczniowie na etat administracji									
Uczniowie na etat obsługi									

TABELA 69. CHARAKTERYSTYKI SZKÓŁ NIEPUBLICZNYCH

	LO i LP			Technikum i ZSZ			Szkoły dla dorosłych		
	2009/10	2010/11	2012/13	2009/10	2010/11	2011/12	2009/10	2010/11	2011/12
Uczniowie									
Oddziały									
Uczniowie na oddział									

Uwaga: w tabelach 68 i 69 potraktowano łącznie licea ogólnokształcące i profilowane, podobnie jak technika i zasadnicze szkoły zawodowe oraz jak szkoły dla dorosłych. Powiat może te szkoły analizować i omawiać oddzielnie. Przydatna jest też analogiczna tabela dla szkół specjalnych.

Z kolei dwie tabele 70 i 71, zaprezentowane w *Informacji oświatowej* powiatu pleszewskiego szczegółowo ujmują działalność poradni psychologiczno-pedagogicznych.

TABELA 70. LICZBA ORZECZEŃ I OPINII WYDANYCH PRZEZ ZESPOŁY ORZEKAJĄCE W PUBLICZNYCH PORADNIACH PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNYCH

Opinie w sprawie:	2009/10				2010/11			
	Przedszkole	Szkoła podstawowa	Gimnazjum	Szkoła ponadgimn.	Przedszkole	Szkoła podstawowa	Gimnazjum	Szkoła ponadgimn.
Wcześniejszego przyjęcia dziecka do szkoły podstawowej oraz odroczenia rozpoczęcia spełniania obowiązku szkolnego								
Pozostawienia ucznia klasy I – III szkoły podstawowej na drugi rok w tej samej klasie								
Objęcia ucznia nauką w klasie terapeutycznej								
Dostosowania wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb ucznia								
Zwolnienia ucznia z wadą słuchu lub z głęboką dysleksją rozwojową z nauki drugiego języka obcego								
Udzielenia zezwolenia na indywidualny program lub tok nauki								
Przyjęcia ucznia gimnazjum do oddziału przysposabiającego do pracy								
Przyjęcia do klasy pierwszej szkoły ponadgimnazjalnej kandydata z problemami zdrowotnymi, ograniczającymi możliwości wyboru kierunku kształcenia ze względu na stan zdrowia								
Przystąpienia ucznia do egzaminu zewnętrznego w warunkach i formie dostosowanych do indywidualnych potrzeb psychofizycznych ucznia								
O potrzebie wczesnego wspomagania rozwoju								
Razem								

Uwaga: w tabeli 70 podano skrótowe nazwy opinii wydawanych przez poradnie, pełne nazwy znajdują się w Dzienniku Ustaw z 2003 r. Nr 5, poz. 46.

TABELA 71. LICZBA ORZECZEŃ WYDANYCH PRZEZ PORADNIE
PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNE

Orzeczenia	2009/10	2010/11
Niesłyszący		
Słabo słyszący		
Niewidomy		
Słabo widzący		
Niepełnosprawność ruchowa		
Upośledzenie umysłowe w stopniu lekkim		
Upośledzenie umysłowe w stopniu umiarkowanym lub znacznym		
Autyzm		
Sprzężone niepełnosprawności		
Orzeczenia uchylające		
Razem		

TABELA 72. FUNKCJONOWANIE PORADNI PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNYCH

	2009/10	2010/11
Liczba etatów pedagogicznych		
Liczba etatów administracji i obsługowych		
Liczba opinii i orzeczeń na 1000 uczniów objętych opieką poradni		
Liczba opinii i orzeczeń na etat pedagogiczny		

Uwaga: tabele 71 i 72 informują o zakresie i intensywności pracy poradni psychologiczno-pedagogicznych, prowadzonych przez powiat. Przy obliczaniu wskaźnika liczby opinii i orzeczeń w przeliczeniu na 1000 uczniów należy brać pod uwagę wszystkich wychowanków przedszkoli oraz uczniów szkół położonych na terenie powiatu, niezależnie od organu prowadzącego.

TABELA 73. DZIAŁALNOŚĆ CKU I CKP

	CKU	CKP
Etaty pedagogiczne		
Etaty administracyjne i obsługi		
Liczba grup		
Liczba uczniów		
Etaty pedagogiczne w przeliczeniu na jedną grupę		
Liczba uczniów w przeliczeniu na etat pedagogiczny		

Uwaga: analogiczne tabele mogą zostać użyte do prezentacji ośrodków doskonalenia i doskonalenia zawodowego.

Tabele dotyczące powiatowych placówek oświatowych i innych instytucji współpracujących ze szkołami, opieki medycznej w szkołach publicznych prowadzonych przez powiat oraz powiatowej administracji oświatowej mają taką postać, jak zaprezentowano w modelu gminnym.

Część V. Kadra nauczycielska – zob. model gminny.

Część VI. Warunki kształcenia i zarządzanie mieniem szkolnym

Dane dotyczące kadry nauczycielskiej, warunków kształcenia oraz zarządzania mieniem szkolnym w powiatowych *Informacjach oświatowych* nie różnią się od odpowiednich danych zaproponowanych w modelu gminnym, z wyjątkiem dwóch sugestii:

- tabele o wyposażeniu szkół zawodowych należy uzupełnić informacjami o warsztatach i pracowniach służących praktycznej nauce zawodu,
- tabele o dochodach z wynajmu pomieszczeń szkół należy uzupełnić informacjami o dochodach szkół zawodowych ze sprzedaży towarów i usług.

Część VII. Proces nauczania i wyrównywanie szans edukacyjnych

Przy tworzeniu *Informacji oświatowych* dla powiatu przykładowe pytania i tabele dotyczące procesu nauczania w modelu gminnym należy oczywiście dostosować do typów szkół prowadzonych przez powiaty. Poniżej wymieniono parę przykładów dodatkowych pytań istotnych tylko dla powiatów.

Przykładowe pytania

- Jakie specjalizacje mają licea ogólnokształcące i profilowane prowadzone przez powiat? Można także opisać klasy autorskie, specjalne programy nauczania, współpracę z instytucjami kultury bądź uczelniami.
- Jakie kierunki kształcenia zawodowego oferują szkoły zawodowe prowadzone przez powiat? Na jakie profile wzrasta zapotrzebowanie, a na jakie maleje? Jak dostosowany jest powiatowy system szkolnictwa zawodowego do lokalnego rynku pracy? Czy zaszły ostatnio zmiany profilu kształcenia zawodowego i z czego one wynikały?
- Jakie są losy absolwentów szkół ponadgimnazjalnych prowadzonych przez powiat? Ilu z nich kontynuuje naukę i w jakiego typu szkołach (uczelnie wyższe, szkoły policealne i pomaturalne)?
- Ilu uczniów korzysta z internatów i burs? Skąd ci uczniowie pochodzą i do jakich szkół uczęszczają? Czy oferta internatów jest wystarczająca w stosunku do zapotrzebowania?
- W jaki sposób w szkołach powiatowych jest promowana samorządność uczniowska? Czy samorządy uczniowskie z różnych szkół współdziałają ze sobą, a może z powiatem? W jaki sposób szkoły starają się zrozumieć zainteresowania i potrzeby uczniów?
- Jakie plany i inicjatywy wykraczające poza program nauczania są realizowane w szkołach prowadzonych przez powiat? Czy dotyczą sportu, kultury, zainteresowań akademickich lub przedmiotowych? W jakich szkołach są oferowane i czy się cieszą zainteresowaniem uczniów, a w jakich szkołach jest ich zbyt mało? W jaki sposób powiat wspiera taką działalność szkół?

Część VIII. Wyniki nauczania

Przykładowe pytania i przykładowe tabele dotyczące wyników nauczania w modelu powiatowym nie różnią się od tabel modelu gminnego (poza koniecznością zmiany typów szkoły), z pewnymi wyjątkami.

- W miejsce tabel zawierających wyniki sprawdzianu i egzaminu gimnazjalnego potrzebne są tabele dotyczące zdawalności egzaminu maturalnego oraz egzaminów zawodowych (zob. tabela 74).
- Dostępne są dane o maturalnej EWD dla liceów i techników.
- W tabelach dotyczących konkursów ponadgminnych należy uwzględnić również olimpiady przedmiotowe i inne konkursy o zasięgu krajowym.

Przykładowe tabele:

TABELA 74. ZDAWALNOŚĆ EGZAMINU MATURALNEGO W SZKOŁACH PUBLICZNYCH

	Zdawalność wg przedmiotów (w %)			Zdawalność ogółem (w %)
	język polski	matematyka	język obcy	
LO I				
LO II				
LP I				
Technikum I				
Technikum II				
Średnia LO				
Średnia LP				
Średnia techników				

Uwaga: w tej i kolejnych tabelach w przypadku zespołu szkół najpierw podajemy zespół, a następnie szkoły wchodzące w jego skład.

TABELA 75. ŚREDNIE WYNIKI EGZAMINU MATURALNEGO W SZKOŁACH PUBLICZNYCH

	Średni wynik wg przedmiotów		
	język polski	matematyka	język obcy
LO I			
LO II			
LP I			
Technikum I			
Technikum II			
Średnia LO			
Średnia LP			
Średnia techników			

TABELA 76. ZDAWALNOŚĆ EGZAMINÓW ZAWODOWYCH W SZKOŁACH PUBLICZNYCH

	Zawód	Liczba zdających	Zdawalność (w %)	Zdawalność w szkołach ogółem (w %)
Technikum I	Technik ekonomista			
	Technik handlowiec			
	Technik informatyk			
Technikum II	Technik ekonomista			
	Technik geodeta			
ZSZ I	Mechanik			
	Operator wózków widłowych			
Podsumowanie zdawalności według zawodów	Technik ekonomista			
	Technik handlowiec			

Uwaga: w tabelach 74, 75 i 76 przez „zdawalność” rozumiemy liczbę uczniów, którzy zdali egzamin, w stosunku do liczby uczniów, którzy do niego przystąpili. Tabele można uzupełnić o kolumnę z liczbą absolwentów danej szkoły, co pozwoli ponadto oszacować procent absolwentów przystępujących i zdających egzamin maturalny bądź zawodowy. W miarę potrzeb należy dodać analogiczną tabelę dla szkół niepublicznych dotowanych przez powiat. Można też oddzielić zdawalność egzaminu maturalnego i egzaminów zawodowych uczniów w wieku szkolnym i uczniów dorosłych. W *Informacjach oświatowych* należy podać, jakiego okresu dotyczą podawane informacje (na przykład czy obejmują sesję poprawkową). Chlubą wielu szkół (zwłaszcza liceów ogólnokształcących) jest wysoka średnia w testach poziomu rozszerzonego, więc powiat może zdecydować się na jej podanie, na przykład za pomocą wskaźnika $d = (\text{średnia szkolna} - \text{średnia krajowa}) / \text{odchylenie standardowe krajowe}$. Tabele można też uzupełnić o wyniki dodatkowych przedmiotów maturalnych.

W tabeli 76, analogicznie do tabeli 71, można dodać kolumnę z liczbą absolwentów danej szkoły, aby uzyskać odsetek absolwentów przystępujących do egzaminów zawodowych (wskaźnik). W miarę potrzeb należy opracować analogiczną tabelę opracować dla zawodowych szkół niepublicznych dotowanych przez powiat.

Wyniki egzaminów zewnętrznych można również podawać w ujęciu dynamicznym (dla kolejnych lat szkolnych).

Część IX. Finansowanie oświaty

Zakres danych i informacji odnoszących się do finansowania oświaty, w tym struktura proponowanych tabel, dla powiatów ziemskich nie różni się od zakresu i struktury modelu gminnego, z następującymi wyjątkami:

- Tabela opisująca strukturę wydatków oświatowych powinna uwzględnić zadania realizowane przez powiaty i odpowiadające im rozdziały klasyfikacji budżetowej (zob. niżej).
- Tabela podająca wydatki bieżące w przeliczeniu na jednego ucznia i w przeliczeniu na jeden rozdział klasyfikacji budżetowej powinna uwzględniać typy szkół prowadzonych przez powiat i odpowiednie rozdziały.
- Potrzebne są dane o nakładach finansowych na rozwój bazy kształcenia zawodowego, w tym realizacji projektów z udziałem funduszy pochodzących z UE.
- Potrzebna jest dodatkowa tabela opisująca wydatki na placówki oświatowe prowadzone przez powiat (zob. niżej).

Rozdziały klasyfikacji budżetowej dla zadań oświatowych realizowanych przez powiaty: liceum ogólnokształcące ogólnodostępne 80120; liceum profilowane ogólnodostępne 80123; szkoła zawodowa ogólnodostępna 80130; szkoły artystyczne 80132; szkoła podstawowa specjalna 80102; gimnazjum specjalne 80111; liceum ogólnokształcące specjalne 80121; liceum profilowane specjalne 80124; szkoła zawodowa specjalna 80134; placówki wychowania pozaszkolnego 85407; poradnie 85406; internaty i bursy 85410; dokształcanie i doskonalenie nauczycieli 80141, 80142, 80146, 85446; ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze i socjoterapii 85419, 85420, 85421; biblioteki pedagogiczne 80147; pomoc materialna dla uczniów 85415; kolonie i obozy 85412, 85413.

Przykładowa tabela

TABELA 77. WYDATKI BIEŻĄCE I MAJĄTKOWE POWIATOWYCH PLACÓWEK OŚWIATOWYCH

Nazwa placówki	Wydatki bieżące			Wydatki majątkowe
	Ogółem	Wynagrodzenia wraz z pochodnymi	Wydatki rzeczowe	
Placówka kształcenia praktycznego				
Placówka doskonalenia nauczycieli				
Poradnie psychologiczno-pedagogiczne				
Razem				

Uwaga: lista placówek oświatowych użyta w tabeli 77 powinna być taka sama, jak lista placówek wymienionych w odpowiednich tabelach w części IV modelu (sieć szkół i placówek).

3.4. Uwagi o *Informacjach oświatowych dla powiatów grodzkich*

Miasta na prawach powiatu (powiaty grodzkie) stanowią szczególną grupę jednostek samorządu terytorialnego w Polsce. W tym wypadku 65 jednostek realizuje zadania oświatowe zarówno gminy, jak i powiatu, więc sieć ich szkół

i placówek jest szczególnie rozległa i złożona. Są to wyłącznie duże i zamożne miasta, które mają doświadczenie w zarządzaniu licznymi i różnorodnymi przedsiębiorstwami komunalnymi, w planowaniu strategicznym i w kompleksowym myśleniu o stojących przed nimi wyzwaniach. Analiza *Informacji oświatowych* za rok szkolny 2008/2009 i 2010/2011 (rozdział 2) wykazała, że powiaty grodzkie przygotowały stosunkowo obszerne i szczegółowe *Informacje oświatowe*, odzwierciedlające skalę ich zadań oświatowych.

Obydwa przedstawione dotychczas modele informacji o stanie realizacji zadań oświatowych, gminny i powiatowy, mają zastosowanie do powiatów grodzkich, chociaż muszą, z oczywistych powodów, być odpowiednio połączone.

Zarówno metryczka JST, jak i opis sieci szkół i placówek powinny uwzględniać skalę zadań realizowanych przez te miasta. Również część dotycząca finansowania oświaty powinna obejmować we wspólnych tabelach opiekę przedszkolną, szkolnictwo podstawowe, gimnazjalne i ponadgimnazjalne, szkoły specjalne i dla dorosłych, a także placówki oświatowe. Jednak najważniejszym problemem strukturalnym dla powiatów grodzkich jest trudność uwzględnienia w *Informacjach oświatowych* oddzielnie wszystkich prowadzonych przez nie szkół, z powodu ich liczby i zróżnicowania. Aby więc nie rozbudowywać nadmiernie *Informacji* i zachować ich czytelność dla szerokiego kręgu odbiorców (rozdział 1), można się posłużyć rozwiązaniem przyjętym już w 2009 r. przez niektóre miasta i przedstawiać dane w podziale na typy szkół i placówek, a nie w podziale na poszczególne szkoły. Dotyczy to też podstawowych wskaźników, takich jak wielkość oddziału szkolnego lub wydatki bieżące na ucznia. Tak postępuje miasto Gdańsk (zob. rozdział 2).

Jednak porównanie średnich dla przedszkoli i szkół różnych typów, chociaż bez wątpienia ważne i interesujące, nie pozwala wychwycić wewnętrznego zróżnicowania choćby wśród szkół podstawowych, co jest możliwe w *Informacjach oświatowych* mniejszych jednostek, podających dane o wszystkich swoich szkołach. Zróżnicowanie to, jak już podkreślaliśmy, ma podstawowe znaczenie dla oceny funkcjonowania systemu szkolnego. Dlatego proponujemy dane średnie uzupełnić miarami rozproszenia.

Najprostszymi miarami pozwalającymi ocenić rozproszenie są maksimum, minimum oraz odchylenie standardowe. Odpowiednie dane i wskaźniki należy podawać w oddzielnych tabelach. Poniżej przedstawiamy tabelę 78, uwzględniającą miary rozproszenia.

TABELA 78. WIELKOŚĆ ODDZIAŁU KLASOWEGO (WARTOŚCI ŚREDNIE I ZRÓŻNICOWANIE)

Typ przedszkola/szkoły	Średnia	Maksimum	Minimum	Odchylenie standardowe
Przedszkola				
Przedszkola specjalne				
Szkoły podstawowe				
Szkoły podstawowe specjalne				
Gimnazja				
Gimnazja specjalne				
Licea ogólnokształcące				
Licea profilowane				
Technika				
Zasadnicze szkoły zawodowe				
Licea uzupełniające				
Technika uzupełniające				
Szkoły policealne i dla dorosłych				

Uwzględnienie wartości minimalnych i maksymalnych, obok wartości średniej, pokazuje zakres zróżnicowania. Szczególnie wysokie lub niskie wartości ekstremalne wymagają dodatkowej analizy, a także komentarza wyjaśniającego, dlaczego miasto akceptuje funkcjonowanie szkół z bardzo dużymi albo bardzo małymi oddziałami. Same wartości minimalne i maksymalne nie wystarczają jednak, aby dobrze ocenić rozproszenie danej zmiennej (wielkości oddziału klasowego). Może się na przykład zdarzyć, że spośród wielu szkół podstawowych w mieście jest tylko jedna mała szkoła na odległych przedmieściach, której ze względów społecznych lub logistycznych nie należy zamykać, chociaż są w niej bardzo małe oddziały na poziomie od pierwszej do trzeciej klasy, podczas gdy wielkość oddziałów klasowych w pozostałych szkołach jest mniej więcej taka sama. Aby wychwycić faktyczne rozproszenie, konieczna jest analiza odchylenia średniego. Odchylenie standardowe mówi, w jaki sposób szeroko badane

wartości (w tym przypadku wielkości oddziałów klasowych w różnych szkołach danego typu) rozrzucone są wokół wartości średniej. Im mniejsze jest odchylenie standardowe, tym bliżej poszczególne wartości zmiennej skupione są wokół średniej.

Uchwycenie w *Informacjach oświatowych* powiatów grodzkich paru miar rozproszenia najważniejszych wskaźników oświatowych jest kwestią zasadniczą, gdyż za bardzo podobnymi średnimi mogą się ukrywać zupełnie odmienne faktyczne zróżnicowania. Innymi słowy, jeśli miasto odstępuje od podawania wskaźników dla indywidualnych szkół, powinno w zamian podawać syntetyczne dane o zmienności funkcjonowania szkół.

Alternatywnym rozwiązaniem dla dużych miast może być podawanie danych i wskaźników dla typów szkół w podziale na dzielnice miasta (tak robi np. miasto Kraków). Oddzielne informowanie o wskaźnikach oświatowych dzielnic ma istotne znaczenie społeczne, gdyż w każdym dużym mieście w Polsce dzielnice mają zróżnicowany charakter społeczny i odmienne warunki ekonomiczne. Jednak wielkomiejskie *Informacje oświatowe* również dla dzielnic powinny podawać odpowiednie miary rozproszenia wskaźników oświatowych.

3.5. Model *Informacji oświatowych* dla województw

Podstawowa specyfika modelu informacji o stanie realizacji zadań oświatowych dla województw jest związana ze szczególnym charakterem zadań województwa. Występuje ono w podwójnej roli: jako organ prowadzący dla pewnej liczby, zazwyczaj niezbyt dużej, szkół ogólnodostępnych i specjalnych o znaczeniu regionalnym, i jednocześnie jako organ prowadzący dla wielu placówek oświatowych służących całemu wojewódzkiemu systemowi oświaty, niezależnie od organów prowadzących poszczególne szkoły, to znaczy gmin, powiatów bądź podmiotów niepublicznych. Te placówki to przede wszystkim ośrodki doskonalenia nauczycieli, ośrodki metodyczne, biblioteki pedagogiczne, a także kolegia nauczycielskie i językowe. Wszelkie plany województwa dotyczące rozwoju i funkcjonowania tych placówek nieuchronnie związane są z tym szerszym kontekstem całej oświaty w województwie. W przedstawionych dalej opisach części modelu kładziemy nacisk właśnie na tę ogólnowojewódzką perspektywę. Podawane przez województwo informacje są ważne nie tylko dla radnych sejmiku wojewódzkiego, ale przede wszystkim dla gmin i powiatów leżących na terenie województwa, gdyż placówki wojewódzkie świadczą na ich rzecz ważne usługi

oświatowe. Województwa są tego świadome, czego dowodem w dotychczasowych *Informacjach oświatowych* są liczne mapy ilustrujące rozkład geograficzny prowadzonych przez nie placówek.

Prezentowany model pod względem struktury jest oparty, podobnie jak model powiatowy, na dziewięciu częściach modelu gminnego, jednak ich sens i zawartość są odmienne. Z tego powodu mimo formalnego podobieństwa jest to model zasadniczo różny. W dalszej części pomijamy przykładowe pytania i przykładowe tabele dotyczące szkół prowadzonych przez województwo, gdyż pytania te i tabele będą w pełni analogiczne do odpowiednich części modelu powiatowego.

Specyfikę wojewódzką oddaje nowa część X modelu, opisująca współdziałania województwa i położonych na jego terenie gmin i powiatów.

Warto na zakończenie tego wstępu dodać, że wśród szesnastu polskich województw samorządowych nie ma zgodności co do zakresu ich odpowiedzialności w sektorze. Niektórzy uważają, że województwo jest odpowiedzialne przede wszystkim za prowadzone przez siebie placówki i nie powinno rozważać swojej strategicznej roli w stosunku do całego wojewódzkiego systemu oświaty. Inni podejmują się znalezienia słabych stron wojewódzkiego systemu oświaty i przygotowują odpowiednie działania. Zróżnicowanie to jest widoczne w zakresie tematycznym *Informacji oświatowych* województw w ostatnich latach. W poniżej proponowanym modelu kładziemy nacisk właśnie na ogólnowojewódzki kontekst funkcjonowania tych placówek.

Część I. Wstęp, metryczka i mapa województwa

Ogólna charakterystyka województwa jest istotna dla informacji o stanie realizacji zadań oświatowych, gdyż ma wpływ na zadania realizowane przez województwa. Wiele placówek prowadzonych przez województwa, w tym przede wszystkim kolegia nauczycielskie, placówki doskonalenia nauczycieli oraz biblioteki pedagogiczne, służy wszystkim szkołom i nauczycielom na terenie województwa, stąd ich rozmieszczenie i dostępność są szczególnie ważne. Województwa prowadzą też pewne szkoły o znaczeniu regionalnym, w tym dla uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Wiele placówek prowadzonych przez województwa jest związanych przede wszystkim z siecią dużych miast, w których są zlokalizowane. Z tych powodów mapa województwa wraz z rozmieszczeniem najważniejszych szkół i placówek prowadzonych przez województwo jest ważna i interesująca dla całego wojewódzkiego systemu oświaty. Na podstawie rozmieszczenia na mapie placówek świadczących usługi dla nauczycieli wszystkich

szkół, a więc zakładów doskonalenia nauczycieli, ośrodków metodycznych i bibliotek nauczycielskich, można wnioskować o dostępności tych usług.

Część II. Podstawowe decyzje prawne i strategiczne

Oświatowe strategie województw mają odmienne znacznie niż strategie gmin i powiatów. Te ostatnie dotyczą przede wszystkim uczniów zamieszkałych na terenie danego samorządu i szkół przez niego prowadzonych. Strategie te koncentrują się więc na zadaniach realizowanych przez dany samorząd. Strategie województw samorządowych, odwrotnie, dotyczą całego wojewódzkiego systemu oświatowego, i wszystkich szkół i placówek, z których tylko nieliczne prowadzi samo województwo. Z tego wynika, że oświatowe strategie wojewódzkie mają dwa nieco odrębne cele. Z jednej strony powinny wyznaczać kierunki działań szkół prowadzonych przez województwo, a także placówek służących innym szkołom, takich jak ośrodki doskonalenia nauczycieli i biblioteki pedagogiczne. Województwo jest odpowiedzialne za zarządzanie i finansowanie tych placówek i powinno mieć swoją wizję ich rozwoju. Z drugiej jednak strony strategia wojewódzka powinna ujmować cele stojące przed całym wojewódzkim systemem edukacyjnym, niezależnie od organu prowadzącego. Oznacza to objęcie nią szkół prowadzonych zarówno przez gminy, jak i przez powiaty, szkół publicznych, jak i szkół niepublicznych. Bez tej całościowej wizji trudno wyznaczyć oświatowe zadania placówkom, które województwo prowadzi, przede wszystkim ośrodkom doskonalenia nauczycieli oraz bibliotekom pedagogicznym.

Do strategicznych decyzji województwa należą też decyzje i plany dotyczące zakładów szkolenia nauczycieli, a więc głównie kolegiów nauczycielskich oraz kolegiów językowych. Obecnie rola tych placówek zmienia się i wiele województw wykorzystuje ustawową możliwość włączenia ich do państwowych szkół wyższych lub przekształcenia w wyższe szkoły zawodowe. Nie mniej ważne jest dostosowanie profili studiów nie tylko do potrzeb przyszłych studentów, ale także do potrzeb szkół i organów prowadzących na terenie województwa.

Część III. Demografia

Zmiany demograficzne, mające wpływ na wojewódzkie zadania oświatowe, decydują z jednej strony o popycie na szkoły prowadzone przez województwo, a z drugiej – o potrzebach szkół i nauczycieli w całym województwie korzystania

z takich placówek, jak zakłady doskonalenia nauczycieli i biblioteki pedagogiczne. Informacje i wskaźniki dotyczące szkół prowadzonych przez województwo nie różnią się od modelu powiatowego. W tej części modelu województwo może analizować trendy w wyborze przez przyszłych pierwszoklasistów szkół przez siebie prowadzonych, porównywać ofertę tych szkół z wyborami dokonywanymi przez absolwentów gimnazjów i szkół powiatowych, omawiać plany zmian w sieci i ofercie swoich szkół.

Jednak nie mniej ważne jest monitorowanie liczby szkół, nauczycieli i uczniów prowadzonych przez inne organy, a zwłaszcza zapotrzebowania na różne formy doskonalenia zawodowego i różne sposoby wykorzystania zasobów bibliotek pedagogicznych. Nowo przyjęci do pracy nauczyciele wymagają innego wsparcia i innych form doskonalenia niż nauczyciele dyplomowani, a szkoły z nowo utworzonym profilem nauczania lub w trakcie programu naprawczego – innego niż placówki stabilne, kontynuujące dotychczasową pracę.

Część IV. Sieć szkół i placówek

W odniesieniu do szkół prowadzonych przez województwo samorządowe można zastosować bez większych zmian przykładowe pytania oraz tabele zaproponowane w modelu gminnym i powiatowym. Poniższe uzupełnienia dotyczą specyficznych placówek wojewódzkich. Ponieważ zakłady doskonalenia nauczycieli, ośrodki metodyczne i biblioteki szkolne służą nauczycielom wszystkich szkół położonych na terenie województwa, ich rozmieszczenie geograficzne, a więc i dostępność dla nauczycieli, powinny być pokazane na mapkach.

Przykładowe pytania

- Jaka jest sieć prowadzonych przez województwo zakładów doskonalenia nauczycieli i ośrodków metodycznych?
- Jak funkcjonują zakłady doskonalenia nauczycieli? Kto i w jakim zakresie korzysta z oferty zakładów doskonalenia zawodowego? W szczególności jak szacunkowo można określić udział nauczycieli szkół położonych na terenie województwa w grupie wszystkich uczestników różnych form doskonalenia?
- Jakie formy doskonalenia były dostępne i z których korzystali nauczyciele w województwie? Jaki był ich rozkład pod względem długości trwania, pod względem tematyki i sposobu finansowania? Jak była zmieniana w ostatnich la-

- tach oferta doskonalenia i w jakim stopniu odpowiada na potrzeby nauczycieli?
- Z jakimi uczelniami i innymi instytucjami oraz w jakim zakresie współpracują zakłady doskonalenia nauczycieli?
 - Jak wygląda sieć bibliotek pedagogicznych oraz ich filii na terenie województwa? Jakie są zasoby tych bibliotek (książkowe, czasopism profesjonalnych i ogólnych, multimedialne oraz inne)? Czy dostęp do bibliotek i ich filii w województwie jest łatwy dla nauczycieli wszystkich szkół?
 - Kto i w jakim zakresie korzysta z bibliotek pedagogicznych? Jaka część korzystających stanowią nauczyciele? W których szkołach uczą ci nauczyciele?
 - Jakie zajęcia promocyjne i informacyjne były prowadzone przez biblioteki: lekcje biblioteczne, spotkania z nauczycielami, bibliotekarzami, konkursy, wystawy, spotkania, warsztaty, zajęcia edukacyjne, informacyjne i szkoleniowe?
 - Czy biblioteki udzielały wsparcia maturzystom przygotowującym swoje prezentacje maturalne? Jak to wsparcie było zorganizowane?
 - Jeżeli przy bibliotekach i ich filiach funkcjonują centra informacji multimedialnej (dostępne dla użytkowników komputery z dostępem do zasobów biblioteki i do Internetu), to w jakim stopniu są wykorzystywane (kto używa, ile odwiedzin)?
 - Jaki jest poziom zatrudnienia nauczycieli w zakładach doskonalenia, ośrodkach metodycznych i w bibliotekach pedagogicznych? Jak się przedstawia podział tych nauczycieli według stopnia awansu zawodowego? Jaki jest stosunek liczby nauczycieli do liczby korzystających z placówek?
 - Ile jest etatów w administracji i obsłudze w poszczególnych typach placówek i w poszczególnych placówkach?
 - Jaka jest sieć zakładów kształcenia nauczycieli prowadzonych przez województwo? Gdzie są one położone, z jakimi uczelniami współpracują? Ilu mają słuchaczy i absolwentów?
 - Jakie są potrzeby szkół położonych na terenie województwa w zakresie dokształcania nauczycieli, jak się te potrzeby zmieniały w ostatnich latach? Czy dokształcanie jest realizowane przez uczelnie wyższe, czy przez placówki, dla których organem prowadzącym jest województwo?
 - Jak wielu absolwentów kolegów nauczycielskich i nauczycielskich kolegów języków obcych uzyskuje razem z dyplomem kolegium również stopień licencjata?

Przykładowe tabele

TABELA 79. FORMY DOSKONALENIA NAUCZYCIELI I KURSY PROWADZONE PRZEZ OŚRODKI DOSKONALENIA NAUCZYCIELI

Formy działalności	Liczba szkoleń	Liczba uczestników szkoleń
Formy doskonalenia nauczycieli		
Konferencja		
Kurs doskonalący		
Konsultacje zespołowe		
Razem formy doskonalenia nauczycieli		
Kursy kwalifikacyjne i nadające uprawnienia		
Kurs kwalifikacyjny pedagogiczny		
Inny kurs kwalifikacyjny...		
Kurs dla kierowników wycieczek szkolnych		
Inny kurs nadający uprawnienia...		
Razem kursy kwalifikacyjne i nadające uprawnienia		

Uwaga: z punktu widzenia efektywności doskonalenia nauczycieli istotne znaczenie ma czas nauczania, można go więc użyć jako kryterium podziału. Dane dotyczące doskonalenia nauczycieli mogą być przedstawiane oddzielnie dla każdego zakładu doskonalenia prowadzonego przez województwo.

TABELA 80. SZKOLENIA DLA NAUCZYCIELI PROWADZONE PRZEZ OŚRODKI DOSKONALENIA NAUCZYCIELI W SZKOŁACH

Tematyka	Liczba szkoleń	Liczba uczestników szkoleń
Ewaluacja, diagnoza, pomiar		
Organizacja i zarządzanie		
Wychowanie zdrowotne		
Razem		

Uwaga: można zastosować różne kryteria podziału prowadzonych szkoleń i zajęć dla nauczycieli, np. tematyka, czas trwania, miejsce realizacji (ośrodek, szkoła, inne), typ szkolenia (instruktażowe, np. dotyczące zmian w prawie, metodologiczne, np. dotyczące nauczania przedmiotów lub prowadzenia rad pedagogicznych), odpłatność (finansowane z budżetu ośrodka albo z budżetu organu prowadzącego).

TABELA 81. ZASOBY BIBLIOTEK PEDAGOGICZNYCH

Rodzaj zasobów	Liczba tomów	Liczba tomów nowych (zakupionych i otrzymanych w ostatnim roku)
Księgozbiór		
Czasopisma		
Wydawnictwa multimedialne		
Inne		

TABELA 82. WYKORZYSTANIE ZASOBÓW BIBLIOTEK PEDAGOGICZNYCH

Odbiorca	Liczba korzystających:	
	Odwiedziny	Wypożyczenia
Nauczyciele		
Osoby przygotowujące się do zawodu nauczyciela		
Studenci pozostałych specjalności		
Inni		
Razem		

Uwaga: dane tabeli 81 i 82 powinny zostać podane w podziale na biblioteki oraz ich filie w celu zilustrowania dostępności zbiorów dla nauczycieli.

Tabela 82, wykorzystana w *Informacji oświatowej* województwa podkarpackiego, może zostać uzupełniona o dane z kolejnych lat (zmiany w czasie), można też ułożyć oddzielne tabele dla każdej biblioteki pedagogicznej i filii.

Interesujące wskaźniki dla bibliotek to: liczba książek czytanych na miejscu i wypożyczanych do domu w stosunku do liczby tomów ogółem (stopień wykorzystania zasobów biblioteki) oraz liczba nauczycieli korzystających z biblioteki w stosunku do liczby nauczycieli w województwie ogółem (poziom czytelnictwa literatury fachowej).

TABELA 83. SŁUCHACZE I ABSOLWENCI ZAKŁADÓW SZKOLENIA NAUCZYCIELI

Specjalność	Słuchacze	Absolwenci, którzy uzyskali dyplom ukończenia kolegium	Absolwenci, którzy uzyskali stopień licencjata
Kolegium nauczycielskie			
Pedagogika opiekuńczo-resocjalizacyjna			
Matematyka z informatyką			
Razem kolegium nauczycielskie			
Nauczycielskie kolegium języków obcych			
Język angielski			
Język niemiecki			
Razem nauczycielskie kolegium języków obcych			
Razem kolegia prowadzone przez województwo			

Uwaga: powyższe dane należy przedstawiać oddzielnie dla każdego kolegium nauczycielskiego i nauczycielskiego kolegium języków obcych, prowadzonych przez województwo. Jeżeli województwo prowadzi także kolegia pracowników służb społecznych, należy uwzględnić je w tabeli. Powyższą tabelę można uzupełnić o liczbę grup, o podział słuchaczy ze względu na rok nauczania oraz ze względu na tryb nauczania (dzienny i zaoczny).

Ważnymi wskaźnikami dla kolegiów są: procent słuchaczy kończących kolegium w terminie, procent absolwentów uzyskujących licencjat, średnia wielkość grupy. Ponadto warto zwrócić uwagę na poziom zatrudnienia w kolegiach (kadra pedagogiczna i niepedagogiczna) i związane z nim wskaźniki efektywności (liczba słuchaczy na pracownika).

Część V. Kadra nauczycielska – zob. model gminny i powiatowy

Część VI. Warunki kształcenia i zarządzanie mieniem szkolnym – zob. model gminny i powiatowy

Część VII. Proces nauczania i wyrównywanie szans edukacyjnych – zob. model gminny i powiatowy

Część VIII. Wyniki nauczania

Oprócz zagadnień, przykładowych pytań i tabel przedstawionych dla modelu powiatowego, ważnym tematem dla województw są wyniki nauczania w kolegiach nauczycielskich oraz nauczycielskich kolegiach języków obcych. Szczególnie ważna dla kolegiów jest informacja, ilu było absolwentów, ilu z nich otrzymało dyplom ukończenia kolegium, ilu jednocześnie uzyskało stopień licencjata z uczelni opiekującej się danym kolegium. Przykładowo zob. tabela 83.

Część IX. Finansowanie oświaty – zob. model gminny i powiatowy

Część X. Współpraca z gminami i powiatami na terenie województwa

Część X modelu odnosi się wyłącznie do województw i nie dotyczy ani gmin, ani powiatów.

Województwo realizuje szereg zadań oświatowych na użytek i na potrzeby szkół i nauczycieli na terenie województwa. Do tych zadań należą między innymi doskonalenie zawodowe nauczycieli, udostępnianie zasobów bibliotek pedagogicznych, wsparcie ze strony ośrodków metodycznych. Wiele edukacyjnych projektów o zakresie ponadgminnym i ponadpowiatowym jest organizowanych lub współorganizowanych przez województwo. Ponadto w większości przypadków województwo ma bardzo duży wpływ na rozdział funduszy unijnych w obszarze oświaty. Niektóre województwa aktywnie wdrażają wojewódzkie strategie oświatowe. Realizacja tych różnorodnych zadań wymaga dobrej wiedzy o funkcjonowaniu i stanie lokalnych systemów oświatowych, o ich potrzebach i osiągnięciach.

Przykładowe pytania

- W jaki sposób i w jakim zakresie województwo współpracuje z gminami i powiatami w obszarze oświaty? Czy ta współpraca ma charakter sformalizowany?
- Czy województwo inicjuje ogólnowojevodzkie programy i projekty oświatowe z udziałem gmin i powiatów? Jak te projekty są finansowane? Ile szkół i uczniów uczestniczy w tych projektach?
- W jaki sposób województwo gromadzi informacje o gminnych i powiatowych systemach szkolnych na jego terenie?
- Czy województwo analizuje gminne i powiatowe strategie oświatowe, monitoruje ich wdrażanie, uwzględnia je w swoich strategiach i planach?
- W jakim zakresie gminy i powiaty położone na terenie województwa uczestniczą we wdrażaniu wojewódzkich strategii oświatowych?
- Czy przy określaniu sieci, zadań i poziomu finansowania, a także przy ocenie pracy prowadzonych przez siebie placówek, takich jak ośrodki metodyczne, biblioteki pedagogiczne i zakłady doskonalenia nauczycieli, województwo konsultuje się z gminnymi i powiatowymi wydziałami oświaty? Czy uwzględnia potrzeby i opinie zgłaszane przez gminy i powiaty? W jaki sposób województwo organizuje i dokumentuje ten proces konsultacji?
- Czy województwo wspiera wysiłki gmin i powiatów w przygotowaniu i wdrożeniu programów naprawczych szkół?

WYKORZYSTANIE
WSKAŹNIKÓW
W INFORMACJACH
OŚWIATOWYCH

4.1. Wstęp

Jak już wielokrotnie podnosiliśmy, przy prezentacji informacji o lokalnych systemach oświatowych jednostki samorządu terytorialnego nie powinny się ograniczać do podawania danych statystycznych, demograficznych oraz budżetowych, ale w szerokim zakresie powinny również stosować *wskaźniki oświatowe*. Wskaźnikom oświatowym poświęcony jest oddzielny tom 5 Biblioteczki Oświaty Samorządowej. W tym tomie omówione są zarówno *wskaźniki odniesienia*, możliwe do obliczenia na poziomie krajowym na podstawie dostępnych ogólnopolskich baz danych, w tym przede wszystkim Systemu Informacji Oświatowej (SIO), jak i *wskaźniki lokalne*, które mogą na swoje potrzeby obliczyć i wykorzystać samorządy, korzystając z danych i informacji dostępnych na poziomie szkoły oraz organu prowadzącego.

Celem niniejszego rozdziału jest omówienie zastosowania wskaźników oświatowych do przygotowania i prezentacji *Informacji oświatowych*. Rzecz jasna, każda gmina i powiat może wykorzystywać wskaźniki oświatowe na wiele sposobów i do różnych celów, ale można wymienić uniwersalne, dotyczące większości samorządów w Polsce sposoby ich zastosowania. Wskaźniki — jako wielkości liczbowe — można łatwo porównywać. Mogą to więc być, po pierwsze, porównania pomiędzy poszczególnymi szkołami prowadzonymi przez gminę lub powiat, po drugie, może to być porównanie wskaźników danej gminy w kolej-

nych latach szkolnych, i po trzecie, porównanie wskaźników danego samorządu z różnymi grupami odniesienia. To pozwala na określenie trzech sposobów wykorzystywania wskaźników:

- Do bieżącej oceny lokalnego systemu oświatowego i identyfikacji jego słabych stron.
- Do analizy zmian zachodzących w lokalnym systemie oświatowym w ciągu ostatnich lat.
- Do porównawczej oceny lokalnego systemu na tle średnich krajowych, wojewódzkich i związanych z innymi grupami odniesienia.

Te trzy podejścia zostaną omówione oddzielnie. Warto jednak zacząć od ważnej uwagi ogólnej. Wskaźników oświatowych — zarówno już obliczonych wskaźników odniesienia, jak i możliwych do obliczenia wskaźników o charakterze lokalnym, jest bardzo wiele. Dla danego samorządu, przypuszczalnie, wartości większości z tych wskaźników mieszczą się blisko średniej krajowej lub wojewódzkiej, a więc nie wnoszą dodatkowej specjalnej informacji dla samorządu, jedynie potwierdzają zasadność i racjonalność strategii zarządzania. Jedynie pewne wskaźniki będą znacząco odbiegały od średnich krajowych i będą wskazywać na specyficzne osiągnięcia lub trudności danego samorządu. Z tego powodu samorządy powinny być wstrzemięźliwe w użyciu wskaźników i nie zarzucać radnych i innych czytelników dużą liczbą niewiele mówiących danych, w których łatwo się pogubić. Na przykład powiat kwidzyński w swojej *Informacji oświatowej* za rok szkolny 2010/11 wykorzystał pięć wskaźników odniesienia. Lepiej jest wykorzystać parę odpowiednio dobranych, istotnych wskaźników i szczegółowo omówić, co one mówią o lokalnym systemie oświatowym oraz jakie wynikają z nich wnioski dla samorządu na przyszłość, niż podawać bez komentarzy i wniosków obszerne tabele danych i wskaźników.

4.2. Bieżąca ocena lokalnych systemów oświatowych

Wskaźniki oświatowe pozwalają identyfikować i ocenić problemy występujące w lokalnym systemie oświatowym. Jednym z najprostszych mechanizmów tej identyfikacji jest porównanie wybranych wskaźników wszystkich szkół i placówek. Porównanie wskaźników konkretnych szkół prowadzonych przez gminę lub powiat, zarówno wskaźników lokalnych, jak i wskaźników odniesienia,

pozwole wychwycić, pod jakimi względami i w jakim zakresie funkcjonowanie poszczególnych szkół jest zbliżone, a w czym szkoły różnią się między sobą. Na przykład porównanie średniej wielkości oddziału, średniej liczby etatów nauczycielskich w przeliczeniu na oddział, średnich wydatków w przeliczeniu na ucznia i na oddział wszystkich szkół podstawowych i gimnazjów danej gminy (i analogicznie szkół ponadgimnazjalnych danego powiatu) wskaże przypuszczalnie wiele różnic pomiędzy szkołami. Mogą to być różnice, które gmina zna, akceptuje i jest gotowa nadal utrzymywać, na przykład mniejsze oddziały klasowe w szkołach położonych w niewielkich wioskach. Może się jednak okazać, że wydatki bieżące w przeliczeniu na jeden oddział są w niektórych szkołach znacznie mniejsze lub znacznie większe niż w innych szkołach. Organ prowadzący powinien wówczas wychwycić źródła tych różnic i ocenić, czy wskazują one na błędy w zarządzaniu lub złe monitorowanie pracy szkoły, czy na uzasadnione odmienne potrzeby szkół, które należy uwzględnić w przyszłości. Podobnej analizy może wymagać na przykład poziom zatrudnienia administracji, stołówki i obsługi w szkołach.

Analizie porównawczej warto poddać wiele wskaźników, gdyż bez wątpienia dla części z nich różnice pomiędzy szkołami będą albo bardzo niewielkie, albo do zaakceptowania przez gminę z konkretnych powodów. I tak, zgoda na utrzymywanie przez kolejne lata niewielkich oddziałów klasowych w pewnej szkole podstawowej może być uzasadniona oczekiwanymi inwestycjami w budownictwie mieszkaniowym i przewidywanym w związku z nimi wzrostem liczby uczniów na danym terenie. Dopiero zróżnicowanie, które jest zaskoczeniem dla organu prowadzącego i które jednocześnie dotyczy spraw istotnych, jest dla samorządu sygnałem alarmowym. Na przykład może się okazać, że poziom zatrudnienia pracowników niepedagogicznych w poszczególnych szkołach jest bardzo nierówny i niedający się uzasadnić względami merytorycznymi. Wówczas analiza porównawcza pokaże zakres nierówności pomiędzy szkołami i pozwoli na wybór odpowiednio elastycznego, ale skutecznego wyrównania. Może też być tak, że w gminnym systemie szkolnym występują problemy, które są powszechnie znane, ale trudno jest o nich mówić otwarcie, choćby z powodu związanych z tymi problemami konfliktów społecznych. Wówczas wskaźniki pozwalające te różnice opisać (jeżeli takie istnieją) są dobrym, bo neutralnym i obiektywnym językiem do przedstawiania tych problemów.

Analiza wybranych części planu finansowego szkół, na przykład wydatków osobowych, na energię i media itp., w przeliczeniu na jednego ucznia i na jeden oddział klasowy, pozwoli uchwycić, czy w zakresie budżetu oświatowego,

a zwłaszcza w jego oddzielnych elementach (paragrafach klasyfikacji budżetowej), traktowanie różnych szkół jest bezstronne i uzasadnione. Czasami w polskiej oświacie spotykamy względne niedofinansowanie szkół wiejskich. Wynika ono z faktu, że jednostkowe koszty kształcenia, to znaczy wydatki bieżące w przeliczeniu na jednego ucznia, w niewielkich szkołach wiejskich są znacznie wyższe niż w szkołach dużych, z dużymi oddziałami klasowymi. Te wysokie koszty jednostkowe maskują niejako stosunkowo niższe wydatki w przeliczeniu na jeden oddział klasowy, wynikające ze zrozumiałych oszczędności. A przecież to wydatki w przeliczeniu na oddział określają faktyczny wysiłek finansowy gminy w prowadzeniu szkół (wydatki na wynagrodzenia nauczycieli i na dużą część wyposażenia szkół nie zależą od liczby uczniów w klasie). Tego typu analiza porównawcza powinna być również zastosowana w stosunku do szkół prowadzonych przez daną gminę albo powiat.

4.3. Ewolucja lokalnego systemu oświatowego

Każdy lokalny system w Polsce zmienia się z roku na rok pod wpływem trendów demograficznych, zmian wprowadzanych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej do systemu prawnego i systemu finansowania oświaty, przyjętych lokalnie strategii i programów organu prowadzącego, corocznych decyzji organów prowadzących dotyczących arkusza organizacyjnego i poziomu zatrudnienia i innych decyzji i wydarzeń. Czasem jest to ewolucja, która jest zgodna z oczekiwaniami społecznymi oraz planami samorządu, i wówczas można się pochwalić skutecznością zarządzania oświatą, a czasem prowadzi do narastających napięć i trudności, i ich przedstawienie jest przydatne dla samorządu, na przykład by przygotować społeczność na nieuniknione decyzje w przyszłości. W każdym przypadku samorząd powinien rozumieć kierunek i tempo zmian zachodzących w prowadzonych przezeń szkołach i uwzględniać je w swoich *Informacjach oświatowych*.

Rzecz jasna, podobnie jak w przypadku analizy różnic pomiędzy konkretnymi szkołami, nie wszystkie zmiany wskaźników wskazują na zmiany istotne i warte szczegółowego omówienia w *Informacji oświatowej*. Zwłaszcza fluktuacje, to znaczy takie zmiany, które w kolejnych latach zachodzą w przeciwnych kierunkach (dany wskaźnik z roku na rok raz rośnie, a raz maleje), mogą być naturalnym zjawiskiem niewymagającym większej uwagi ani komentarzy w *Informacjach*. Jednak zmiany systematyczne, dotyczące istotnych wskaźni-

ków, zachodzące w kolejnych latach szkolnych w tym samym kierunku, powinny być przemyślane. Dotyczy to zwłaszcza wskaźników efektywności (np. wielkości oddziału klasowego), wskaźników wyniku (np. edukacyjnej wartości dodanej) lub wskaźników finansowych (np. średnich wydatków w przeliczeniu na oddział). Zmiany systematyczne wskazują na trwały trend, na pewne trudne do przeciwdziałania czynniki, takie jak niż demograficzny, pozwalają przewidzieć, co zajdzie w kolejnych latach szkolnych.

Warto tu zwrócić uwagę na szczególną cechę zmian demograficznych, takich jak postępujący niż, mianowicie ich powolność. Jak podkreślamy w tomie *Strategie oświatowe* (Biblioteczka Oświaty Samorządowej, tom 1), zmiany demograficzne są bardzo powolne, ale systematyczne, i przy braku reakcji organu prowadzącego mogą spowodować powolną erozję efektywności ekonomicznej szkół. Jednak decyzja o konsolidacji sieci szkolnej jest organizacyjnie radykalna i społecznie trudna, i trudno ją uzasadnić niewielkimi zmianami z roku na rok. Dlatego też zmiany wskaźników w czasie najlepiej jest pokazywać w dłuższej perspektywie czasowej. Wykres wskazujący zmiany liczby uczniów w poszczególnych szkołach i średnią wielkość oddziału klasowego w ostatnich 10 lub 15 latach będzie znacznie bardziej dobitny i przekonujący niż omówienie zmian, które zaszły w ostatnich dwóch latach.

Szczególnego znaczenia nabierają wskaźniki w sytuacji, gdy samorząd zamierza podjąć jakieś poważne inicjatywy lub decyzje w celu poprawienia funkcjonowania lokalnego systemu oświatowego. Wówczas można wykorzystać zmiany wskaźników do pokazania występujących zagrożeń, uzasadniających działania samorządu, a następnie do pokazania efektów tych działań. Do tego typu inicjatyw i decyzji należą, między innymi, decyzje o konsolidacji sieci szkolnej, o wprowadzeniu programu naprawczego w jakiejś szkole, o zmianie organizacji dowożenia uczniów do szkół.

4.4. Porównanie z innymi jednostkami samorządu

W polskiej oświacie nie zostały określone standardy oświatowe, takie jak na przykład standardy zatrudnienia nauczycieli, innego personelu dydaktycznego oraz administracji i obsługi, standardy wydatków w przeliczeniu na ucznia i na oddział klasowy lub standardy wyposażenia szkół w komputery. W tej sytuacji samorządy nie zawsze wiedzą, czy organizacja pracy w prowadzonych przez nie placówkach jest właściwa, czy wydatki są wystarczająco wysokie albo

może przesadnie zbyt duże, czy wyposażenie jest wystarczające bądź czy raczej mają dyrektorzy szkół, wnioskując o dodatkowe inwestycje. W konsekwencji rolę takich standardów przejmują średnie wartości wskaźników oświatowych na poziomie kraju i dla dużych grup samorządu. Rozważmy prosty przykład szkoły specjalnej prowadzonej przez dany powiat. Ponieważ dany powiat nie prowadzi wielu szkół specjalnych, nie może mieć pewności, czy wydatki w przeliczeniu na jednego ucznia i na oddział są uzasadnione, czy też wynikają z niegospodarności i błędów zarządzania. Możliwość porównania wydatków ze średnimi na poziomie kraju i na przykład województwa, na którego terenie powiat leży, daje mu istotną informację zwrotną, pozwalającą na spojrzenie z zewnątrz na swój system szkolny i na bardziej adekwatną jego ocenę. Odwołanie się do tego typu porównań znacznie ułatwia prowadzenie lokalnej polityki oświatowej i dostarcza ważkich argumentów do rozmów o finansowaniu oświaty z radnymi i ze skarbnikiem samorządu.

Takie porównania są bez wątpienia wartościowe, ale na potrzeby samorządów niedostateczne. Istotnie, za średnimi krajowymi kryje się duże zróżnicowanie regionalne (średnie wojewódzkie bardzo często się między sobą różnią), zróżnicowanie sytuacji finansowej samorządów, ich liczby ludności, a także struktury społecznej i gospodarczej ludności. Submetropolitalne gminy wiejskie nie są niemal w niczym podobne do prawdziwie wiejskich gmin położonych daleko od miast, powiaty grodzkie zaś – do powiatów ziemskich. Bez wątpienia jednym z argumentów za decentralizacją oświaty było to ogromne zróżnicowanie samorządów i konieczność przyznania im dostatecznych uprawnień, aby w ramach swojej polityki oświatowej mogły dostosować swoje strategie do lokalnych warunków. Wynika z tego taki wniosek, że dla realnego usytuowania danego samorządu na tle tego, co dzieje się w innych samorządach, porównanie tylko ze średnimi krajowymi i wojewódzkimi nie wystarcza. Potrzebne są nieco bardziej subtelne porównania, to znaczy dobór takich grup samorządów do porównania, aby dostarczyło bardziej precyzyjnych i przydatnych punktów odniesienia. Różne grupy gmin i powiatów zdefiniowane dla takich celów nazywamy poziomami agregacji.

Kryteria podziału gmin i powiatów na grupy w celu dostarczania przydatnych wskaźników odniesienia dla samorządów.

- **Zbliżona wielkość**, określona liczbą mieszkańców. Jednostki o podobnej liczbie ludności są porównywalne pod względem rozbudowania systemów szkolnych, liczby szkół, nauczycieli i uczniów, a także stojących przed nimi zadań.

- **Zbliżony poziom zamożności**, na przykład mierzony dochodami własnymi w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Jednostki samorządu o podobnym poziomie zamożności mają analogiczne możliwości finansowania swoich szkół i stoją przed analogicznymi wyzwaniami.
- **Zbliżony typ funkcjonalny**. Odróżnienie gmin różnego typu poprzez wprowadzenie odpowiedniej klasyfikacji funkcjonalnej może ułatwić proces porównywania. Położone daleko od miast gminy typowo wiejskie mogą być zarówno małe, jak i spore, mogą być ubogie albo mieć dochody z agroturystyki, a mimo to stoją przed podobnymi wyzwaniami związanymi z rozdrobnioną siecią osiedleńczą i szkolną. Wśród powiatów mamy dwie całkiem odmienne grupy powiatów ziemskich i grodzkich, które realizują inny zakres zadań oświatowych.

Oprócz tych poziomów agregacji omówionych bardziej szczegółowo w tomie 6 Biblioteczki Oświaty Samorządowej, jest jeszcze wiele innych możliwości grupowania gmin i powiatów realizowanych w praktyce. Jedną z nich stosuje Unia Metropolii Polskich, zrzeszająca 12 największych miast, która tworzy oddzielny poziom agregacji, bardziej użyteczny dla ich specyficznych potrzeb niż na przykład wszystkie miasta na prawach powiatu w Polsce.

PROCES PRZYGOTOWANIA I PREZENTACJI *INFORMACJI OŚWIATOWYCH*

Niniejszy rozdział dotyczy przygotowania *Informacji oświatowych* za rok szkolny 2008/09 i rok szkolny 2010/11. Badanie przeprowadzono na grupie pracowników odpowiedzialnych za oświatę w JST, stosując dwie metody – grupy fokusowe (2009 r.) oraz wywiady telefoniczne¹⁴ (2011 r.).

5.1. Przygotowanie *Informacji oświatowych*

Prace nad przygotowaniem *Informacji oświatowych* samorządy zazwyczaj zaczynają już w lutym. Wtedy to zbierają pierwsze dane i zastanawiają się nad strukturą dokumentu. W kolejnych miesiącach uzupełniają materiał o pojawiające się wyniki egzaminów zewnętrznych (czerwiec) oraz wyniki egzaminów poprawkowych (październik).

Koordynacją procesu przygotowania *Informacji oświatowych* w **miastach na prawach powiatu** zajmuje się dyrektor wydziału oświaty. Zazwyczaj powołuje on nieformalny zespół, wraz z którym opracowuje dokument. W dużych miastach dane zbierane są na bieżąco, więc zespół nie musi ich pozyskiwać, ale czasami zwraca się do innych komórek urzędu miasta o dostarczenie określonych danych. W związku z dużym zakresem zadań oświatowych spoczywających na miastach na prawach powiatu, głównym problemem przy opracowywaniu *Informacji oświatowej* jest wybór odpowiedniego zakresu tematycznego, tak aby nie był on zbyt szeroki. W dużych miastach w pierwszej kolejności dokonuje

¹⁴ Filip Kurkiewicz przeprowadził wywiady telefoniczne i sporządził na ich podstawie raport, z którego korzystałam przy przygotowaniu niniejszego rozdziału.

się prezentacji dokumentu na spotkaniu komisji do spraw oświaty, a następnie na posiedzeniu rady.

W **powiatach ziemskich** *Informacje oświatowe* były przygotowywane przez właściwy wydział do spraw oświaty, a ich projekt przedstawiano staroście do akceptacji. Zatwierdzenie dokumentu odbywało się zazwyczaj bez zastrzeżeń i uwag, z wyjątkiem, gdy pewne zamieszczone komentarze i oceny uznano za zbyt krytyczne i żądano ich złagodzenia. Następnie starosta przedstawiał *Informację* w formie prezentacji multimedialnej na obradach rady.

W **gminach wiejskich i miejsko-wiejskich** wójt lub burmistrz wyznaczał pracowników zajmujących się oświatą w gminie do przygotowania *Informacji oświatowej*. Sam zazwyczaj przejawiał aktywną postawę w czasie trwania całego procesu – nadzorował, sugerował konkretne uzupełnienia lub przeprowadzał selekcję materiałów, czasami nawet samodzielnie przygotowywał prezentację dla rady. Do prac były również angażowane zespoły ekonomiczno-administracyjne szkół lub wydziały odpowiedzialne za finanse. W procesie uczestniczyły zazwyczaj od 4 do 5 osób, nie wliczając koordynatora procesu i dyrektorów szkół, którzy przesyłali swoje dane.

W niedużej grupie samorządów odpowiedzialność za sporządzanie *Informacji* została przerzucona na **dyrektorów szkół**, którzy przygotowywali raporty o swoich placówkach, a następnie prezentowali je na posiedzeniu rady. Niektóre samorzady dawały ustne instrukcje, prosząc o konkretne dane dotyczące na przykład frekwencji, promocji czy średniej liczby uczniów, inne sporządzały wzór, według którego szkoły miały przygotować raport. Zdarzały się JST, w których pozwalano dyrektorom na większą swobodę w dostarczaniu danych, co zwykle prowadziło do „chwalenia się” osiągnięciami oraz przedstawiania organowi prowadzącemu własnej finansowej „listy życzeń”.

W ramach przygotowania do sporządzenia raportu w pierwszym roku ustawowego obowiązku (2009 r.) część jednostek uczestniczyła w szkoleniach prowadzonych m.in. przez Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej (oddział w Poznaniu). Szkolenia organizowane przez OKE (np. OKE w Łomży) dotyczyły w większym stopniu interpretacji i sposobu prezentacji wyników egzaminów zewnętrznych niż opracowania całego dokumentu. Niektóre JST po sąsiedztwu doradzały sobie wzajemnie, jak stworzyć dokument. W Internecie można znaleźć ślady dyskusji pomiędzy dyrektorami, dotyczących przygotowania odpowiednich danych do *Informacji oświatowych* dla samorządów oraz listy tematów, które pojawiały się na różnych portalach oświatowych.

Dla wielu samorządów podstawową trudnością przy sporządzaniu *Informacji oświatowej* była niepewność celu, jakemu ma służyć ten dokument. W związku z tym problemem stał się wybór odpowiednich materiałów do raportu. Brak jasnych wytycznych powodował, że znaczna większość JST sięgnęła do ustaw (o samorządzie, o systemie oświaty i do Karty nauczyciela), definiując na ich podstawie swoje zadania, a następnie pisząc oddzielnie o ich realizacji. Jednak duża liczba zadań oświatowych (zob. załącznik) utrudniała wyselekcjonowanie tych najważniejszych, co prowadziło do licznych dyskusji. Jednostki, które już przed wprowadzeniem obowiązku ustawowego przygotowywały swoje własne raporty o oświacie, kierowały się potrzebami informacyjnymi radnych, a ich dylemat miał odmienny charakter: co umieścić, aby nie powielić wcześniejszych dokumentów. W Związku Miast Polskich także toczyły się liczne dyskusje nad kształtem *Informacji oświatowych*, m.in. skierowano do MEN pytanie, czy raport ma obejmować szkoły, dla których JST nie jest organem prowadzącym.

Dwojako interpretowano ustawowy termin, w którym należy przedstawić *Informację* radzie – dla niektórych oznaczało to przekazanie dokumentu do 31 października i omówienie go na sesji w listopadzie, inni uważali, że prezentację należy przeprowadzić podczas sesji październikowej. Wielu respondentów uznało październik za nieodpowiedni miesiąc na składanie *Informacji*, ponieważ samorządy za późno w stosunku do tego terminu otrzymują dane o wynikach egzaminów poprawkowych i często nie są w stanie uwzględnić ich w dokumencie. Być może z tego powodu część samorządów prezentowała *Informacje* dopiero w listopadzie, a niektóre nawet w grudniu. Zdaniem samorządowców problem stwarza także rozbieżność w czasie przedstawienia *Informacji* i sprawozdania dla SIO (wprawdzie JST przekazują sprawozdanie do SIO miesiąc wcześniej, ale dotyczy ono roku szkolnego, który się właśnie zaczął, a nie roku ubiegłego, który jest omawiany w *Informacji* i był raportowany w marcu). Najczęstszym problemem zgłaszanym przez respondentów była rozbieżność między rokiem budżetowym a rokiem szkolnym, która wprowadza wiele utrudnień przy wyliczaniu danych finansowych. Z tego powodu niektóre samorządy świadomie rezygnują z umieszczania tematyki finansowania oświaty.

5.2. Prezentacja *Informacji oświatowych*

W związku z brakiem sprecyzowania formy *Informacji oświatowych* przez ustawodawcę, dokumenty bardzo się między sobą różnią. Można jednak

wydzielić dwa główne modele, będące przede wszystkim odbiciem procesu sporządzania. Pierwszy, częściej spotykany, polegał na opracowaniu spójnego dokumentu przedstawiającego dane wszystkich jednostek oświatowych prowadzonych przez JST w taki sposób, aby możliwe było ich porównanie. Taką *Informację oświatową*, z dodatkową wersją skrótową w postaci prezentacji multimedialnej, dostarczano radnym przed sesją lub w jej trakcie. Niektórzy samorządowcy nie widzą jednak potrzeby wcześniejszego przekazywania dokumentu radnym, tłumacząc, że są oni zaznajomieni z tematyką oświaty w swojej jednostce i prawdopodobnie nie będą czytać długiego dokumentu, dlatego poprzestają na prezentacji.

W drugim modelu, odnoszącym się do niewielkiej liczby JST, *Informacja oświatowa* składała się przede wszystkim, lub wyłącznie, ze sprawozdań dyrektorów szkół, którzy osobiście prezentowali je na posiedzeniu rady. W niektórych przypadkach sporządzono tylko prezentację multimedialną, bez wersji pisemnej, w innych miała charakter wyłącznie ustny i nie została utrwalona.

5.3. Reakcje na *Informacje oświatowe*

Reakcje na *Informacje oświatowe* były dosyć zróżnicowane. Niewielka liczba respondentów zakwestionowała sens przygotowania dokumentu z powodu już istniejących obowiązków ustawowych, w związku z przekazywaniem dwa razy w roku danych do SIO, bądź też z powodu własnej tradycji sporządzania analogicznych dokumentów lub sprawozdań (na przykład systematycznych sprawozdań z wdrażania strategii oświatowych). Jednak znaczna większość przedstawicieli samorządowej oświaty, z którymi przeprowadzono rozmowy, przyznała, że samorząd ponosi odpowiedzialność za jakość szkół przed rodzicami uczniów (swoimi wyborcami), przeznacza na oświatę ogromną część swojego budżetu i jednocześnie sprawuje funkcje zarządcze, nie może więc ignorować pytań zarówno o efektywność, jak i skuteczność działalności swoich szkół. Ci urzędnicy podeszli bardzo poważnie do sporządzenia *Informacji*, a w wielu przypadkach jej przygotowanie, i odbiór społeczny doprowadziły do zmian w zarządzaniu szkołami. Samo zestawienie w jednej tabeli danych dotyczących wszystkich szkół prowokowało pytania i dyskusje, a czasem również prowadziło do podjęcia różnych decyzji zarządczych. Oto przykłady:

- Porównanie rodzajów kół zainteresowań spowodowało dyskusję między organem prowadzącym i dyrektorami szkół na temat zajęć pozalekcyjnych i ich finansowania.
- Podanie w tabeli danych liczbowych o pracownikach administracyjnych otworzyło we wszystkich szkołach dyskusję z dyrektorami, a następnie doprowadziło do przyjęcia lokalnych standardów zatrudnienia tych pracowników, a także do zmiany arkusza organizacyjnego szkoły.
- Tabela zestawiająca dane dotyczące wieku nauczycieli zaskoczyła sam organ prowadzący, nieświadomy, jak wielu zatrudnionych nauczycieli jest w wieku emerytalnym, i skłoniła go do poważnych analiz i prognoz dotyczących kadry nauczycielskiej.
- Gmina, która umieściła w *Informacji* koszt prowadzenia szkół w przeliczeniu na jednego ucznia, wykorzystała te dane w dyskusjach z rodzicami uczniów małych szkół.
- Samorząd miasta, który już od pewnego czasu rokrocznie sporządzał raport o stanie oświaty, odkrył, że szkoły z najslabszymi wynikami podjęły samodzielny wysiłek poprawy jakości kształcenia.

Te przykłady pokazują, że obowiązek sporządzania i publicznego przedstawiania *Informacji oświatowych* w wielu samorządach stał się impulsem do podjęcia dyskusji o zarządzaniu oświatą i niejednokrotnie prowadził do zmiany lokalnej polityki oświatowej.

W pierwszej kolejności, zgodnie z przepisem ustawowym, raport był przedstawiany radnym. W przeważającej większości samorządów dyskusje dotyczyły przede wszystkim wyników egzaminów zewnętrznych, czyli jedyne obowiązkowego obszaru tematycznego w *Informacjach oświatowych*. W niektórych samorządach radni prosili o interpretację wyników, ich uwarunkowania i przyczyny zróżnicowania, a nawet wchodzili w bardzo szczegółowe kwestie personalne (na przykład pytania o nazwisko nauczyciela matematyki w danej szkole). Poruszano też kwestię oceny szkół, czyli de facto ich dyrektorów. Pojawiały się bardzo sprzeczne głosy – jedni, odwołując się do ustawy o samorządzie, wskazywali, że pośród zadań, za jakie odpowiadają, nie ma oceny szkół – jest to kompetencja kuratorium oświaty; inni uważali, że samorząd finansuje oświatę, więc odpowiada za jej jakość. W rezultacie większość radnych rozumie jednak, że samorząd powinien czuć się odpowiedzialny za poziom prowadzonych przez siebie szkół, powinien znaleźć i wykorzystać instrumenty, za pomocą których będzie w stanie ocenić efektywność wydawanych środków. Z tego też powodu w dyskusjach pro-

wadzonych na sesjach rady pojawiał się czasem wskaźnik edukacyjnej wartości dodanej, jako możliwego narzędzia oceny pracy szkoły. Dla niektórych samorządów przedstawienie *Informacji* było okazją do pokazania radnym, że wydatki na oświatę są ponoszone racjonalnie i przynoszą efekty, lub odwrotnie – że źle funkcjonujący system lokalnej oświaty potrzebuje wyższych nakładów.

Na posiedzeniach rad powiatów poruszano także strategiczną kwestię dostosowania obecnych i tworzonych kierunków kształcenia w szkołach zawodowych i technikach do wymagań rynku pracy. Z relacji urzędników wynika, że trudności nie wynikają jedynie z braku konsultacji z odpowiednimi instytucjami i pracodawcami. Powszechne jest przekonanie, że ze względu na niechęć pracodawców do współpracy takie działanie jest niemożliwe do zrealizowania w warunkach polskich. Z drugiej strony powiaty rozumieją, że jeżeli w swoich szkołach nie otworzą kierunku, na który jest popyt wśród uczniów i rodziców, to oni chętnie skorzystają z oferty sąsiedniego miasta lub powiatu.

Kolejną grupą, do której trafiały *Informacje oświatowe*, byli dyrektorzy szkół. Niektóre samorządy zorganizowały dla nich specjalne spotkania, aby zaprezentować dokument, były jednak i takie, które nie postrzegały dyrektorów jako potencjalnego odbiorcy. Zainteresowanie dyrektorów było dosyć duże i dotyczyło głównie różnic w ilości zatrudnionych pracowników niepedagogicznych w różnych szkołach danej JST. Także kandydaci na dyrektorów zapoznają się z *Informacją*, co widać podczas konkursów – jest to dla nich główne źródło wiedzy o lokalnej oświacie. W niektórych przypadkach raport przedstawiano także nauczycielom na radach pedagogicznych czy przedstawicielom nauczycielskich związków zawodowych.

Rodzice i społeczność lokalna są często pomijanymi odbiorcami *Informacji oświatowych*, mimo założenia ustawowego, że to oni mają kontrolować efekty działań samorządu. Zarówno JST, jak i przedstawiciele organizacji pozarządowych wskazują na słabe zainteresowanie rodziców problemami oświaty oraz brak inicjatywy i zaangażowania w dialog ze szkołą. Wydaje się jednak że nadal niewiele zostało zrobione, aby tę sytuację zmienić i zachęcić rodziców do zapoznania się z *Informacją oświatową*. Na przykład dokument ten nie był umieszczany na stronach internetowych wielu samorządów.

Media tylko w nielicznych przypadkach interesowały się powstaniem *Informacji* i umieszczeniem wiadomości o niej. Samorządy nie dążyły do upowszechniania wiadomości, obawiając się skłonności dziennikarzy do sensacji i krzywdzącego rankingowania szkół. Media są nadal nie w pełni wykorzystanym potencjałem do kształtowania i mobilizowania opinii publicznej.

Organizacje pozarządowe są zainteresowane *Informacjami* tylko w sporadycznych przypadkach. Nie wszystkie wiedzą, że w JST powstał taki dokument, nawet jeśli ich przedstawiciele wyrażają potrzebę pozyskania pewnych danych dotyczących oświaty w samorządach. Dotyczy to zwłaszcza planów finansowych szkół publicznych i dotacji dla placówek niepublicznych.

Pojawiały się także głosy podważające użyteczność *Informacji oświatowych* oraz możliwość zainteresowania nimi osób spoza wydziału oświaty lub szerzej, spoza środowiska oświatowego. Zdaniem tych samorządowców słabo wykształcone społeczeństwo obywatelskie nie jest zainteresowane oświatą i nie rozumie problemów edukacji. Samorzady mające taki sceptyczny stosunek do użyteczności *Informacji* starają się zazwyczaj minimalizować nakład pracy i objętość dokumentu, a w efekcie przygotowana przez nich *Informacja* jest ogólnikowa i mało interesująca dla potencjalnych odbiorców. Na szczęście, jak wspomnieliśmy wcześniej, doświadczenie coraz większej liczby samorządów w Polsce wskazuje, że to się zmienia.

Coroczny obowiązek przygotowania i publicznego przedstawienia *Informacji oświatowych* to przede wszystkim okazja do pogłębienia dialogu o oświacie, a także oceny postępu dokonanego przez jednostkę samorządu terytorialnego w osiągnięciu celów edukacyjnych. Publiczna dyskusja na temat zarządzania i finansowania oświaty jest trudna z wielu powodów. Oczekiwania różnych uczestników procesu szkolnego, uczniów, rodziców, nauczycieli, dyrektorów szkół są zróżnicowane i nierzadko trudne do zharmonizowania. Strategiczne decyzje w sektorze oświaty, takie jak konsolidacja sieci szkolnej bądź dostosowanie poziomu zatrudnienia do zmieniających się tendencji demograficznych, mogą prowadzić do konfliktów. Brak jest ustalonego poglądu na to, czym się charakteryzuje dobra szkoła, oraz bezspornych mierników pozwalających ocenić realnie funkcjonujące szkoły. Potrzeby informacyjne różnych zainteresowanych grup są często rozbieżne (zob. rozdział 1). Do prowadzenia publicznej debaty o oświacie potrzebny jest rzeczowy, obiektywny język, który pozwoli wszystkim uczestnikom dyskusji ocenić, jak się zmienia system szkół prowadzonych przez jednostkę w kolejnych latach i w porównaniu ze szkołami prowadzonymi przez inne JST. *Informacje oświatowe* przedstawione przez samorządy polskie w trzech kolejnych latach (w październiku 2009, 2010 i 2011) są poważnym krokiem w kierunku instytucjonalizacji tej debaty.

Jednak z powodów, o których pisaliśmy wcześniej przygotowanie dobrych *Informacji* napotykało na trudności. Analiza *Informacji oświatowych* z 2009 r. i 2011 r. (rozdział 2) wskazuje na potrzebę upowszechnienia takich modeli *Informacji*, w których obok jasnego sprecyzowania tematu zostaną również zaproponowane konkretne wskaźniki oświatowe i możliwe formaty przedstawiania danych. Niniejsza książka prezentuje trzy takie modele *Informacji oświatowych* — dla gminy, powiatu i województwa (rozdział 3). Modele dla

jednostek samorządu terytorialnego różnych szczebli mają tę samą strukturę i zakres tematyczny. We wszystkich modelach zakres tematyczny jest określony przez listę pytań, a możliwe formaty przez liczne tabele, do swobodnego wyboru i wykorzystania przez jednostki samorządu terytorialnego w trakcie prac nad przygotowaniem swoich *Informacji oświatowych*.

Nową propozycją jest wzbogacenie języka publicznej debaty na temat oświaty o zestaw podstawowych i uzupełniających wskaźników odniesienia. Podstawowe wskaźniki odniesienia omówione są szczegółowo w tomie 6 Biblioteczki Oświaty Samorządowej i dostępne na stronie internetowej wskazniki.ore.edu.pl. Analizie ich przydatności w *Informacjach* jest poświęcony rozdział 4. Dotyczy ona zarówno podstawowych wskaźników, już obliczonych na różnych poziomach agregacji, jak i wskaźników oświatowych o charakterze lokalnym, które może obliczyć i analizować tylko dany samorząd na podstawie danych uzyskanych od prowadzonych przez siebie szkół. Wskaźniki odniesienia powinny zostać udostępnione publicznie do wykorzystania przez wszystkich uczestników debaty: przez lokalne władze samorządowe oraz opozycyjnie nastawionych radnych, przez dyrektorów szkół zainteresowanych polityką oświatową organu prowadzącego oraz przez lokalne media patrzące władzom na ręce.

Zarówno format *Informacji* i konkretne tabele (rozdział 3), jak i wykorzystane w nich podstawowe wskaźniki odniesienia (rozdział 4) powinny zostać poddane publicznej dyskusji, prowadzącej do sprecyzowania i możliwie trafnego wyboru tabel i wskaźników. Wskaźniki i tabele będą użyteczne dla samorządów, jeśli dotyczą ich konkretnych potrzeb. W szczególności każdy samorząd wykorzysta tylko te przykładowe pytania, tabele i wskaźniki, które dotyczą najważniejszych dla niego spraw w oświacie. Potrzeby samorządów różnią się, więc zestaw pytań i tabel do wyboru nie może być zbyt wąski. Jest to powód, dla którego zaproponowane modele *Informacji* i lista podstawowych wskaźników odniesienia są tak obszerne, ale też i przyczyna, dla której każdy samorząd musi samodzielnie wybierać, jakie dane i wskaźniki są najważniejsze dla odbiorców jego *Informacji oświatowych*.

Istnieje wśród części samorządowców pogląd, że celem *Informacji* jest dostarczanie ich adresatom wyłącznie obiektywnych i wiarygodnych danych, natomiast analizy, wnioski, sformułowania problemów i rekomendacje powinny być przedmiotem oddzielnych dokumentów i materiałów przygotowywanych przez samorządy, na przykład lokalnych strategii oświatowych. W naszej publikacji stoimy na stanowisku odmiennym. Gdyby jedynym celem *Informacji oświatowych* było dostarczanie danych i informacji, to bez wątplenia całkowicie

wystarczyłyby gwarancje dostępności tych danych, wynikające z ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej. Jednak prawo dostępu do informacji publicznych, w tym do dokumentów tworzonych przez samorządy, do zamawianych przez nie ekspertyz i analiz i, wreszcie, do danych statystycznych oraz budżetowych, dotyczy pełnego zakresu funkcjonowania gmin, nie tylko oświaty. Skoro w tym jednym obszarze – oświacie – ustawodawca nałożył na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek przedstawiania corocznych informacji, to na pewno ich cele muszą wykraczać poza publiczne udostępnianie informacji i danych.

O możliwych ogólnych celach *Informacji oświatowych* piszemy obszerniej we wstępie. Obejmują one prowadzenie dialogu społecznego, pogłębioną analizę wyzwań, wsparcie procesu tworzenia i wdrażania strategii oświatowych oraz budowanie konsensusu wokół osiągnięć szkół. Te cele ogólne dotyczą właściwie wszystkich samorządów w Polsce. Bez wątpienia każdy samorząd znajdzie także swoje specyficzne sposoby wykorzystania *Informacji* do rozwiązywania własnych problemów. Może to być przygotowanie szkół, dyrektorów i nauczycieli do zmian w sposobie monitorowania bądź finansowania szkół. Może to być przekonywanie rodziców uczniów oraz społeczności do przygotowywanych decyzji, dotyczących na przykład sieci szkolnej lub profili kształcenia zawodowego. Może to być wreszcie wyjaśnianie komisji oświaty oraz wszystkim radnym i innym decydującym na szczeblu lokalnym celowości planowanych w kolejnych latach inwestycji w oświatę. Dane, wskaźniki, informacje i komentarze zawarte w *Informacji oświatowej* powinny być dobrane pod kątem ich użyteczności do osiągnięcia zamierzonych przez samorząd celów, które będą tak zróżnicowane, jak są zróżnicowane lokalne systemy oświatowe.

W istocie, decentralizacja oświaty to zaproszenie do różnorodności i zróżnicowania. Już od piętnastu lat niezależne samorządy podejmują decyzje o kształceniu i funkcjonowaniu systemów szkolnych na podstawie swoich strategii oświatowych, rozpoznanych lokalnych potrzeb i ustalonych priorytetów, a także w ramach posiadanych możliwości finansowych. Zarówno szkoły, jak i lokalne systemy szkolne są już w Polsce zróżnicowane i z wielu przyczyn te różnice będą się raczej pogłębiać, niż zanikać. Tym większa będzie więc potrzeba wspólnych standardów informowania o stanie realizacji zadań oświatowych i wspólnego języka dyskusji o problemach oświaty. Mamy nadzieję, że wykorzystanie naszych propozycji, w tym obu typów wskaźników oświatowych, pomoże uczestnikom dyskusji odwoływać się do faktów, nie zaś do emocji, do twardych danych, a nie do uprzedzeń. Mamy też nadzieję, że w efekcie tych debat jednostki samorządu

terytorialnego będą potrafiły skuteczniej uczyć się od siebie i podnosić poziom nauczania w szkołach.

* * *

W publikacji wykorzystano *Informacje oświatowe* (w całości, w części lub odwołano się do) następujących jednostek samorządu terytorialnego:

Bełchatów (gmina wiejska), powiat będziński, Białe Błota, Białystok, Bolesławiec (gmina wiejska), Brodnica, Brzeszcze, Brzostek, powiat buski, Chełm, Chełmek, powiat choszczeński, Czersk, Dąbrowa Białostocka, Dobrzeń Wielki, Gdańsk, Gorzów Wielkopolski, powiat grajewski, Grodków, Grodzisk Mazowiecki, Jabłonna, Janów Lubelski, Jastarnia, Jakubów, Kłęcko, Knurów, Kochanowice, Kołobrzeg, Korsze, Koszalin, Kowiesy, Kraków, Krapkowice, Krosno, Kruklanki, Kutno, Kwidzyn, powiat kwidzyński, powiat łęborski, Lipie, Lublin, Łambinowice, Łeba, Łobeż, Łowicz, Maków, Małkinia Górna, Murowana Goślina, Myszyniec, Niedrzwica Duża, Nowy Targ, Olsztyn, Opadówek, Ostrów Wielkopolski, powiat ostrzeszowski, Police, powiat pleszewski, Polkowice, Radomin, powiat sejneński, Słupsk, Stalowa Wola, Starachowice, Strzelce Opolskie, Suwałki, Świętochłowice, Trzebiechów, Warszawa, Węgierska Górka, Wielka Wieś, Zduny, Żyrardów, Żyrzyn.

ZAŁĄCZNIK. USTAWOWE ZADANIA OŚWIATOWE GMIN I POWIATÓW

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty określa zadania oświatowe JST, a oddzielnie określa także zadania wszystkich organów prowadzących szkoły (w tym JST), związane z podlegającymi im placówkami. Dla niektórych z tych zadań wymieniona ustawa w art. 5 lit. c) stanowi, które organy jednostek samorządu terytorialnego są za te zadania odpowiedzialne.

TABELA 84. ZADANIA WŁASNE JST WG USTAWY O SYSTEMIE OŚWIATY

Typ zadania	Uregulowania ustawy	Artykuł ustawy
Zadanie własne gminy	Organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego, w terminie do dnia 31 października, przedstawia organowi stanowiącemu jednostki samorządu terytorialnego informację o stanie realizacji zadań oświatowych tej jednostki za poprzedni rok szkolny, w tym o wynikach sprawdzianu i egzaminów, o których mowa w art. 9 ust. 1 pkt 1, 2 i 3 lit. b)-f), w szkołach tych typów, których prowadzenie należy do zadań własnych jednostki samorządu terytorialnego	art. 5 lit. a) ust. 4
	Zadaniem oświatowym gminy jest także zapewnienie dodatkowej, bezpłatnej nauki języka polskiego, o której mowa w art. 94a ust. 4	art. 5 lit. a) ust. 2 lit. a)
	W przypadkach uzasadnionych warunkami demograficznymi i geograficznymi rada gminy może uzupełnić sieć publicznych przedszkoli i oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych o inne formy wychowania przedszkolnego. Inne formy wychowania przedszkolnego organizuje się dla dzieci w miejscu zamieszkania lub w innym możliwie najbliższym miejscu	art. 14 lit. a) ust. 1 lit. a)
	Dziecko w wieku 5 lat jest obowiązane odbyć roczne przygotowanie przedszkolne w przedszkolu albo w oddziale przedszkolnym zorganizowanym w szkole podstawowej lub w innej formie wychowania przedszkolnego	art. 14 ust. 3
	Zapewnienie warunków do spełniania obowiązku, o którym mowa w ust. 3, jest zadaniem własnym gminy	ust. 4
	Udzielanie świadczeń pomocy materialnej o charakterze socjalnym jest zadaniem własnym gminy	art. 90 lit. p) ust. 1
	Rada gminy uchwała regulamin udzielania pomocy materialnej o charakterze socjalnym dla uczniów zamieszkałych na terenie gminy, kierując się celami pomocy materialnej o charakterze socjalnym, (...)	art. 90 lit. f)
	1. Sieć publicznych szkół powinna być zorganizowana w sposób umożliwiający wszystkim dzieciom spełnianie obowiązku szkolnego, z uwzględnieniem ust. 2. 2. Droga dziecka z domu do szkoły nie może przekraczać: 1) 3 km – w przypadku uczniów klas I – IV szkół podstawowych, 2) 4 km – w przypadku uczniów klas V i VI szkół podstawowych oraz uczniów gimnazjów	art. 17 ust. 1 ust. 2

	Jeżeli droga dziecka z domu do szkoły, w której obwodzie dziecko mieszka, przekracza odległości wymienione w ust. 2, obowiązkiem gminy jest zapewnienie bezpłatnego transportu i opieki w czasie przewozu lub zwrot kosztów przejazdu środkami komunikacji publicznej	art. 17 ust. 3
Zadania własne powiatów	Organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego, w terminie do dnia 31 października, przedstawia organowi stanowiącemu jednostki samorządu terytorialnego informację o stanie realizacji zadań oświatowych tej jednostki za poprzedni rok szkolny, w tym o wynikach sprawdzianu i egzaminów, o których mowa w art. 9 ust. 1 pkt 1, 2 i 3 lit. b) – f), w szkołach tych typów, których prowadzenie należy do zadań własnych jednostki samorządu terytorialnego.	art. 5 lit. a) ust. 4
	Zadania oświatowe jednostek samorządu terytorialnego finansowane są na zasadach określonych w odrębnych ustawach	art. 5 lit. a) ust. 1
	Zapewnienie kształcenia, wychowania i opieki, w tym profilaktyki społecznej, jest zadaniem oświatowym: powiatów – w szkołach i placówkach, o których mowa w art. 5 ust. 5a	ust. 2 ust. 2 pkt 2
	Rada powiatu ustala plan sieci publicznych szkół ponadgimnazjalnych oraz szkół specjalnych, z uwzględnieniem szkół ponadgimnazjalnych i specjalnych mających siedzibę na obszarze powiatu, prowadzonych przez inne organy prowadzące, tak aby umożliwić dzieciom i młodzieży zamieszkującym na obszarze powiatu lub przebywającym w zakładach i jednostkach, o których mowa w art. 3 pkt 1a lit. b), realizację odpowiednio obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki	art. 17 ust. 5
	Niepubliczne szkoły podstawowe specjalne i gimnazja specjalne oraz szkoły ponadgimnazjalne o uprawnieniach szkół publicznych, w tym z oddziałami integracyjnymi, otrzymują dotacje z budżetu powiatu	art. 90 ust. 2

TABELA 85. NIEKTÓRE ZADANIA ORGANIZACYJNE ORGANU PROWADZĄCEGO, W TYM JST, WEDŁUG USTAWY O SYSTEMIE OŚWIATY.

Typ zadania	Uregulowania ustawy	Artykuł ustawy
Zadania związane z siecią szkół	Organ prowadzący szkołę lub placówkę odpowiada za jej działalność. Do zadań organu prowadzącego szkołę lub placówkę należy w szczególności: 1) zapewnienie warunków działania szkoły lub placówki, w tym bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki; 2) wykonywanie remontów obiektów szkolnych oraz zadań inwestycyjnych w tym zakresie; 3) zapewnienie obsługi administracyjnej, finansowej, w tym w zakresie wykonywania czynności, o których mowa w art. 4 ust. 3 pkt 2 – 6 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości i organizacyjnej szkoły lub placówki; 4) wyposażenie szkoły lub placówki w pomoce dydaktyczne i sprzęt niezbędny do pełnej realizacji programów nauczania, programów wychowawczych, przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów oraz wykonywania innych zadań statutowych	art. 5 ust. 7

	<p>Szkoła publiczna, z zastrzeżeniem ust. 1a i 2, może być zlikwidowana z końcem roku szkolnego przez organ prowadzący szkołę, po zapewnieniu przez ten organ uczniom możliwości kontynuowania nauki w innej szkole publicznej tego samego typu, a także odpowiednio o tym samym lub zbliżonym profilu kształcenia ogólnozawodowego albo kształcącej w tym samym lub zbliżonym zawodzie. Organ prowadzący jest obowiązany, co najmniej na 6 miesięcy przed terminem likwidacji, zawiadomić o zamiarze likwidacji szkoły: rodziców uczniów (w przypadku szkoły dla dorosłych – uczniów), właściwego kuratora oświaty oraz organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego właściwej do prowadzenia szkół danego typu</p>	art. 59 ust. 1
	<p>Oddział międzynarodowy może zostać zlikwidowany z końcem roku szkolnego przez organ prowadzący po zapewnieniu uczniom możliwości kontynuowania nauki. Organ prowadzący jest obowiązany, co najmniej na 6 miesięcy przed terminem likwidacji oddziału międzynarodowego, zawiadomić o zamiarze likwidacji rodziców uczniów i ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania</p>	art. 7 lit. d)
	<p>Dokumentację zlikwidowanej szkoły publicznej przekazuje się organowi prowadzącemu szkołę, z wyjątkiem dokumentacji przebiegu nauczania, którą przekazuje się organowi sprawującemu nadzór pedagogiczny, w terminie jednego miesiąca od dnia zakończenia likwidacji</p>	art. 59 ust. 3
	<p>Dokumentację zlikwidowanej szkoły lub placówki publicznej prowadzonej przez osobę prawną lub fizyczną przekazuje się właściwemu organowi jednostki samorządu terytorialnego, o którym mowa w art. 58 ust. 3</p>	ust. 4
	<p>Organ lub osoba, o których mowa w art. 5 ust. 2, zakładająca szkołę lub placówkę podpisuje akt założycielski oraz nadaje pierwszy statut</p>	art. 58 ust. 6
Zadania związane ze szkołami niepublicznymi	<p>Osoby prawne i fizyczne mogą zakładać szkoły i placówki niepubliczne po uzyskaniu wpisu do ewidencji prowadzonej przez jednostkę samorządu terytorialnego obowiązującą do prowadzenia odpowiedniego typu publicznych szkół i placówek</p> <p>Organ, o którym mowa w ust. 1, dokonuje wpisu do ewidencji w ciągu 30 dni od daty zgłoszenia oraz z urzędu doręcza zgłaszającemu zaświadczenie o wpisie do ewidencji, a kopię zaświadczenia przekazuje właściwemu kuratorowi oświaty oraz organowi podatkowemu</p> <p>Organ, o którym mowa w ust. 1 i 1a, wydaje decyzję o odmowie wpisu do ewidencji, jeżeli:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) zgłoszenie nie zawiera danych wymienionych w ust. 2 i mimo wezwania nie zostało uzupełnione w wyznaczonym terminie; 2) statut szkoły lub placówki jest sprzeczny z obowiązującym prawem i mimo wezwania nie został zmieniony 	art. 82 ust. 1 ust. 3 ust. 4
	<p>Organ jednostki samorządu terytorialnego, o której mowa w art. 82 ust. 1, na wniosek osoby prowadzącej szkołę niepubliczną nieposiadającą uprawnień szkoły publicznej nadaje tej szkole uprawnienia szkoły publicznej, jeżeli osoba ta przedstawi pozytywną opinię kuratora oświaty, a w przypadku szkoły prowadzącej kształcenie w zawodach, dla których zgodnie z klasyfikacją zawodów szkolnictwa zawodowego, o której mowa w art. 24 ust. 1, ministrem właściwym jest minister właściwy do spraw zdrowia – także opinię tego ministra, o spełnieniu wymagań określonych w art. 7 ust. 3</p>	art. 85 ust. 3

Zadania o charakterze nadzorczym, zarządczym i kontrolnym	Organ prowadzący szkołę lub placówkę sprawuje nadzór nad jej działalnością w zakresie spraw finansowych i administracyjnych, z uwzględnieniem odrębnych przepisów	art. 34 lit. a) ust. 1
	Organ prowadzący szkołę lub placówkę, nieposiadający uprawnień do sprawowania nadzoru pedagogicznego, może występować w sprawach dydaktyczno-wychowawczych i opiekuńczych z wnioskami do dyrektora szkoły lub placówki i organu sprawującego nadzór pedagogiczny. Dyrektor lub organ, który otrzymał wniosek, jest obowiązany do udzielenia odpowiedzi w terminie 14 dni	ust. 4
	Dyrektor liceum profilowanego, w porozumieniu z organem prowadzącym szkołę, ustala profile kształcenia ogólnozawodowego prowadzone w tym liceum	art. 39 ust. 4 lit. a)
	Dyrektor szkoły prowadzącej kształcenie zawodowe, w porozumieniu z organem prowadzącym szkołę i po zasięgnięciu opinii odpowiednio wojewódzkiej lub powiatowej rady zatrudnienia, ustala zawody, w których kształci szkoła	ust. 5
	W przypadku stwierdzenia niedostatecznych efektów kształcenia lub wychowania w szkole lub placówce organ sprawujący nadzór pedagogiczny poleca dyrektorowi szkoły lub placówki opracowanie, w uzgodnieniu z organem prowadzącym, programu i harmonogramu poprawy efektywności kształcenia lub wychowania. Wdrożenie programu następuje w terminach określonych w harmonogramie, zaakceptowanych przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny. Program musi uwzględnić uwagi i wnioski zgłoszone przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny	art. 34 ust. 2
	Uprawnienia, o których mowa w ust. 3, nie przysługują dyrektorom jednostek przedszkoli oraz kierownikom szkół podstawowych (szkół filialnych) podporządkowanych organizacyjnie innej szkole. Uprawnienia te przysługują odpowiednio organowi prowadzącemu przedszkole lub dyrektorowi szkoły, któremu szkoła filialna jest organizacyjnie podporządkowana	art. 39 ust. 6
	Organ prowadzący szkołę może zwolnić rodziców albo ucznia z całości lub części opłat, o których mowa w ust. 3: 1) w przypadku szczególnie trudnej sytuacji materialnej rodziny, 2) w szczególnie uzasadnionych przypadkach losowych.	art. 67 lit. a) ust. 5
Organ prowadzący szkołę może upoważnić do udzielania zwolnień, o których mowa w ust. 5, dyrektora szkoły, w której zorganizowano stołówkę.	ust. 6	

Źródło: opracowanie własne.

TABELA 86. ZADANIA ORGANU PROWADZĄCEGO WEDŁUG USTAWY – KARTA NAUCZYCIELA

Typ zadania	Uregulowania ustawy	Artykuł ustawy – Karta nauczyciela
Zadania związane z pracą zawodową nauczycieli	<p>Organ prowadzący szkołę będący jednostką samorządu terytorialnego, uwzględniając przewidywaną strukturę zatrudnienia, określa dla nauczycieli poszczególnych stopni awansu zawodowego, w drodze regulaminu:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wysokość stawek dodatków, o których mowa w ust. 1 pkt 2, oraz szczegółowe warunki przyznawania tych dodatków, z zastrzeżeniem art. 33 i 34, 2) szczegółowe warunki obliczania i wypłacania wynagrodzenia za godziny ponadwymiarowe i godziny doraźnych zastępstw, z zastrzeżeniem art. 35 ust. 3, 3) wysokość i warunki wypłacania składników wynagrodzenia, o których mowa w ust. 1 pkt 4, o ile nie zostały one określone w ustawie lub w odrębnych przepisach w taki sposób, aby średnie wynagrodzenia nauczycieli, składające się ze składników, o których mowa w ust. 1, odpowiadały na obszarze działania danej jednostki samorządu terytorialnego co najmniej średnim wynagrodzeniom nauczycieli, o których mowa w ust. 3 <p>Organy prowadzące szkoły ustalają kryteria i tryb przyznawania nagród dla nauczycieli za ich osiągnięcia w zakresie pracy dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej, w tym realizacji zadań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę, oraz realizacji innych zadań statutowych szkoły, ze środków, o których mowa w ust. 1 pkt 1, uwzględniając w szczególności sposób podziału środków na nagrody organów prowadzących szkoły i dyrektorów szkół, tryb zgłaszania kandydatów do nagród oraz zasadę, że nagroda może być przyznana nauczycielowi po przepracowaniu w szkole co najmniej roku</p> <p>Organ prowadzący szkołę, będący jednostką samorządu terytorialnego, określa w trybie, o którym mowa w art. 30 ust. 6, wysokość nauczycielskiego dodatku mieszkaniowego oraz szczegółowe zasady jego przyznawania i wypłacania, z uwzględnieniem zasad określonych w ust. 3</p> <p>W budżetach organów prowadzących szkoły wyodrębnia się środki na dofinansowanie doskonalenia zawodowego nauczycieli z uwzględnieniem doradztwa metodycznego – w wysokości 1% planowanych rocznych środków przeznaczonych na wynagrodzenia osobowe nauczycieli, z zastrzeżeniem ust. 2</p> <p>Środki, o których mowa w ust. 1, mogą być również przeznaczone, w wysokości nie większej niż 20%, na dofinansowanie kosztów obniżenia tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych nauczycielom dyplomowanym, którym powierzono zadania doradcy metodycznego. Dofinansowanie polegające na zwiększeniu funduszu wynagrodzeń w planach finansowych szkół nie może być wyższe niż skutki finansowe zatrudnienia nauczyciela w wymiarze odpowiadającym przyznanej niższe tygodniowego obowiązkowego wymiaru godzin zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych nauczycielowi dyplomowanemu</p> <p>Podziału środków, o których mowa w ust. 1, dokonuje się po zasięgnięciu opinii związków zawodowych zrzeszających nauczycieli.</p> <p>Oceny pracy dyrektora szkoły oraz nauczyciela, któremu czasowo powierzono pełnienie obowiązków dyrektora szkoły, dokonuje organ prowadzący szkołę w porozumieniu z organem sprawującym nadzór pedagogiczny</p>	<p>art. 30 ust. 6</p> <p>art. 49 ust. 2</p> <p>art. 54 ust. 7</p> <p>art. 70 lit. a) ust.1</p> <p>ust.1 lit. a)</p> <p>ust. 2 lit. a) art. 6 lit. a) ust. 6</p>

Źródło: opracowanie własne.

Joanna Charytonowicz

Absolwentka studiów magisterskich Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych na Uniwersytecie Warszawskim, kierunek gospodarka przestrzenna, specjalizacja planowanie strategiczne rozwoju regionalnego i lokalnego. Absolwentka studiów licencjackich na Wydziale Zarządzania UW.

Mikołaj Herbst

Adiunkt w Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych Uniwersytetu Warszawskiego, autor publikacji z dziedziny finansowania oświaty, pomiaru osiągnięć szkolnych, a także rozwoju regionalnego i lokalnego. Jako konsultant zajmował się kwestią finansowania oświaty w Czarnogórze, na Ukrainie i w Bułgarii. W latach 2008 – 2009 był członkiem Zespołu Doradców Strategicznych Premiera RP.

Jan Herczyński

Koordynator projektu *Doskonalenie strategii zarządzania oświatą na poziomie regionalnym i lokalnym*, adiunkt w Interdyscyplinarnym Centrum Modelowania Uniwersytetu Warszawskiego. Wraz z Mikołajem Herbstem i Anthony'm Levitasem współautor monografii *Finansowanie oświaty w Polsce: Diagnoza, dylematy, możliwości* (2011). Autor analiz zarządzania i finansowania oświaty albańskiej, bułgarskiej, gruzińskiej, kirgiskiej, kosowskiej, litewskiej, macedońskiej, mołdawskiej, rumuńskiej, serbskiej i ukraińskiej.

Anthony Levitas

Ekspert w zakresie finansów publicznych, samorządów i oświaty, autor licznych raportów i analiz w dziedzinie finansowania samorządów. Uczestniczył w projektach w Polsce, Albanii, Armenii, Bośni i Hercegowinie, Kosowie, Macedonii, Rosji, Serbii oraz w Turcji. Wraz z Janem Herczyńskim i Mikołajem Herbstem współautor monografii *Finansowanie oświaty w Polsce: Diagnoza, dylematy, możliwości* (2011).

Aneta Sobotka

Asystent ds. badań w projekcie *Doskonalenie strategii zarządzania oświatą na poziomie regionalnym i lokalnym*. Ukończyła kierunek gospodarka przestrzenna na Uniwersytecie Warszawskim (specjalizacja planowanie strategiczne rozwoju regionalnego i lokalnego) oraz zarządzanie w Szkole Głównej Handlowej.

Biblioteczka Oświaty Samorządowej

Publikacja jest współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Biblioteczka Oświaty Samorządowej to seria sześciu publikacji przeznaczonych dla jednostek samorządu terytorialnego w Polsce. Obejmuje główne obszary zarządzania oświatą przez gminy, powiaty i województwa:

- Oświatowe strategie polskich samorządów
- Zarządzanie oświatą na poziomie lokalnym
- Finansowanie oświaty przez samorządy
- Polityka gmin w obszarze edukacji przedszkolnej
- Przygotowywanie informacji o stanie realizacji zadań oświatowych
- Oświatowe wskaźniki odniesienia

Biblioteczka ma ułatwić samorządom rozpoznanie problemów oświaty oraz zachęcić do odpowiedzialnego i strategicznego myślenia o prowadzonych szkołach i placówkach. Zawarte w kolejnych tomach **Biblioteczki** rozdziały mają dwojaki charakter. Z jednej strony, opierając się na badaniach terenowych i ankietowych oraz licznych dyskusjach z samorządowcami, identyfikują obecne problemy i dylematy stojące przed organami prowadzącymi, dokumentują przyjęte przez samorządy rozwiązania zarządcze, z drugiej zaś proponują szereg rekomendacji w zakresie zarządzania lokalnymi systemami oświaty, prezentują nowe modele i rozwiązania, propagują przykłady dobrych praktyk. Niewątpliwym atutem serii jest różnorodność spojrzeń na oświatę – poszczególne rozdziały zostały napisane przez ekspertów z Uniwersytetu Warszawskiego, Szkoły Głównej Handlowej, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej, przez przedstawicieli firm świadczących usługi dla samorządów, a także, co najważniejsze – przez doświadczonych samorządowców

Mamy nadzieję, że **Biblioteczka Oświaty Samorządowej** będzie stanowić wartościowe źródło wiedzy o zarządzaniu oświatą na szczeblu lokalnym, skłoni Czytelników do namysłu i refleksji oraz zainspiruje do wdrażania nowych rozwiązań.

Począwszy od roku 2009, wójtowie, burmistrzowie, prezydenci miast, starostowie oraz marszałkowie mają obowiązek corocznego składania radzie swojej jednostki samorządu terytorialnego Informacji o stanie realizacji zadań oświatowych (Informacji oświatowej). Jest to dobra okazja do podjęcia poważnej dyskusji na temat lokalnych strategii oświatowych, napotkanych problemów, postawionych celów i osiągniętych wyników. Prowadzenie przedszkoli, szkół i placówek oświatowych jest jednym z najważniejszych zadań jednostek samorządu terytorialnego, zarówno ze względu na znaczenie dla lokalnej społeczności, jak i na wysokość zaangażowanych środków budżetowych. Ustawa o systemie oświaty pozostawia samorządom swobodę wyboru zakresu tematycznego Informacji oświatowych, ich objętości i szczegółowości. W książce przedstawiono obszerne modele Informacji oświatowych dla samorządów różnego szczebla. Zwrócono szczególną uwagę na konieczność szerszego wykorzystania w nich, obok danych statystycznych i budżetowych, także różnorodnych wskaźników oświatowych.

Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego
Uniwersytet Warszawski, ul. Pawińskiego 5a, 02-106 Warszawa

ISBN: 978-83-917150-6-2

Publikacja rozpowszechniana bezpłatnie.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

